કંજુસના કરમની કાહણી

અથવા

૬૦ વરસના અસલાજી ૧૭ વરસની શીરીન સાથ પરણવા નીકલયા!

એક ઇંગરેજી ખેલને આધારે પારસી સંસારી હાલતને લાગુ પાડી રચેલો નાટક.

નાટક ૩ અંકી.

પારસી નાટક મંડલીને માટે

બનાવનાર

અદના.

ધી ઓંએ જામે જમશેદ પ્રીંટીંગ પ્રેસ કંપની લીમીટેડ.

સને ૧૮૮૪ ઇશવી.

કીમત રૂ૦।=

કંજુસના કરમની કાહણી

અથવા

૬૦ વરસના અસલાજી ૧૭ વરસની શીરીન સાથ પરણવા નીકલયા !

એક ઇંગરેજી ખેલને આધારે પારસી સંસારી હાલતને
લાગુ પાડી રચેલો નાટક.

નાટક ૩ અંકી

પારસી નાટક મંડલીને માટે

બનાવનાર

અદના.

ધી બોંબે જામે જમશેદ પ્રીંટીંગ પ્રેસ કંપની લીમીટેડ

સને ૧૮૮૪ ઇશવી.

કીંમત રૂ૦।≈

૨૨૫૭

દીબાચો

હું કાંઈ નાટક લખનારમાં ખપવાનું ગુમાણ ધરાવતો નથી, હું કાંઈ પારસી સંસારી હાલત સુધારવાનો દાવો કરતો નથી, હું કાંઈ હાલના કેહેવાતા સુધારાનો હીમાયતી નથી અથવા સઘલા અસલી જુના વીચારો સવીકારતો નથી, પણ જે ધંધા ને મારી ભવીશની જીંદગી મેં અરપણ કરીછે, જે ધંધાના ઓહોલા દરીયામાં મેં જીપલાવી દીધુંછે, તે ધંધામાં મને ઘણું જોવાની, ઘણું સાંભલવાની અને પુશકલ અવલોકન કરવાની બેહદ જોગવાઈઓ મલીછે. મારા એ ધંધાની રૂએ ઘણાક નાટકો જોવાની, વાંચવાની અને તેઓ ઉપર બીવેચન કરવાની મને ફરજ પડી હતી અને તે ફરજ મને હવે તો એક જાતની "પચારની મેહેનત" થઈ પડીછે. મેં મારી આ "પચારની મેહેનત" માં જોયુંછે કે અસલી પરીયાં જીન, દેવ દરજો, રાખસ જીનો, કરાંમતી દેખાવો અને અખુદરતી બનાવોના ખેલોના દહાડા હવે વહી ગયાછે. કેલવણીના વધારા સાથ સંગીન અને ઉપયોગી થઈ પડે એવા ખેલોનો શોખ દેશી કુટુંબોમાં વધયોછે અને તે ટકનો લાભ લઈ મારા વાંચવામાં આવેલા એક ઈંગરેજી જાણીતા ખેલ ઉપરથી આ દેશી સંસારી ખેલ રચવાની મેં હામ ભીડી છે. મારા લાયકીવાલા મીતર મી૦ બેહરાંમજી મેહેરવાનજી મલબારીની ફરજયાત વીધવાપણાંની વીરૂધની હાલની ખરેખરી વખાણવા લાયક "ક્રૂઝેડે" મને વધારે ટેકો આપયોછે તેમ કેટલોક સારો ખોરાક પણ આપયોછે. તેમાં હું કેટલો ફતેહ પા મયોછું તે મારા વાંચનાર તથા આ ખેલના જોનારની પોતાની જ મુનસફી ઉપર સોંપુંછું. હું એમ કેહેવાને હીંમત કરતોજ નથી કે આ ખેલ પારસી સંસારનું આબેહુબ ચીતરછે, પરંતુ

વખતના શોખને અનુસરીને મને આ ખેલમાં કેટલીક જુદી વલાણો લેવાની પણ ફરજ પડીછે. મારા કેટલાક કદરદાન મીતરો મને શુચવેછે કે સુખજી, બજો, ભીમ, પાનાચંદ વતરોગોના મોહડામાં મે જે બોલો મેલયાછે તે તેઓની ખરી હાલત સાથ સરખાવતાં ભારીછે, પણ તેઓને મારો આ ખોલાશો પુરતો જણાશે. વલી તેઓને મારે જણાવવું જોઈયેકે ભીમ તથા બજો કાંઈ સાધારણ ચાકર નથી પણ "કારભારી" છે. પ્રજાના શોખને અનુશરી એક નાટકમા પારસી સંસારી હાલત આબેહુબ લાવવી તે કોઈવાર અશકત થઈ પડેછે. એક સાચવી રાખનારા પુસતકને બદલે ચાનક અને કેટલીક શીખામણ આપનારા તખતા ઉપર ભેલાનારા ખેલ તરીકે મારાં આ લખાંણને મેં વધારે ગણ્યુંછે. નીરદોશ રમુજો મેં ઉમેરીછે, હાલના કેટલાક ચાલુ બનાવો મેં દાખલ કરયાછે, અને ઊમેદ રાખુંછું કે જેવી સારી નીશતાથી મેં આ ખેલ માં કેટલાક ચાલુ બનાવો ઉપર ટીકા કરયાછે તેવીજ સારી નીસ તાથી મારા સવલા વાંચનારાઓ તથા જોનારાઓ તે લેશે. આ ખેલની ફતેહ ઉપર બીજો કેટલોક ભવીશનો આધાર લટકેલોછે જે વીશે હાલ બોલવાનું હું દરસત ધારતો નથી. જેટલા પારસી સંસારી ખેલો હમણાંવેર બાહેર પડયાછે—ભવીશને માટે હું બોલતો નથી—તેમાં જો મારો ખેલ દેશી, અકશર કરી પાર સી, હાલતને વધારે લાગુ પડતોછે એમ મારા કદરદાન મીતરો કેહેશે તો હું મારી આ મેહેનતનો પુરેપુરો બદલો મલયોછે એમ સમજીશ.

"પારસી ઘરોમાં આવા સંસારી બનાવો વખતે શું ગાયન ગાવામાં આવેછે કે?" એમ કેટલાકો મને સવાલ કરશે. હું તે કબુલ કરૂંછું, અને તેટલા માટેજ ગાયનો "વધારા" તરીકે આપ વાને મેં વાજબી જોયુંછે. પણ હાલના શોખ પરમાણે રશીલાં ગાયન વગર એક ખેલ લોકપ્રીય થાય નહી એવું હોવાથી મારા એક મીતર ની મદદની મને જરૂર પડી હતી. જે રસીલાં અને ચાનક આપવા જો

ગ ગાયનોનો સીંગાર ઉમેરવામાં આવયોછે તે માટે મારા એ મીતર મી० ફીરોજશાહ રૂશતમજી બાટલીવાલાનો હું તદન આભારીછું. "ફીરોઝે" મારા એકજ બોલને માન આપી પોતાનો કીમતી વખત ખોહી આ ગાયનો મારે માટે ખાસ જોડી ખેલાડીઓને તેની તાલીમ આપવા માટે કેટલાક દીવસો વેર જે મેહેનત કરી છે તે માટે હું મારા એ મીતરનું હેશાંન કદી ભુલનાર નથી. અલબતાં મારે જણાવવાની જરૂર નથી કે એ ગાયનો ઉપર સઘલો હક તેનો પોતાનોજ છે.

નુકતેચીની હું માગુંછું, ખાંમી વગરનો આ ખેલ નથી એમ હું કબુલ કરૂંછું, પતલી ચાંમડીનો હું લખનાર નથી, તો પણ તે નુકતેચીની કેવી જોઈએ તે માતર હું મારા મીતરોનીજ મુનસફી ઉપર સોપુંછું.

અ. દ. ના.

મુંબઇ. તા० ૨૯ મી
નવેંબર, સને ૧૮૮૪.

નાટક પાત્ર.

અસલાજી........એક કંજુસ ૬૦ વરસના પારસી ગ્રહસ્થ તથા મુંબઇની કારપોરેશન અને બીજી મોટી મંડળીઓના સભાસદ.

ખશરૂ ....તેવણનો એકપુરો બેટો.

કેકોબાદ ....અસલાજીનો ખાનગી સેક્રેટરી તથા ગુલબાઇનો આશક.

ઉકરજી કાનફાટયા..અસલાજીએ પોતાની બેટી સાથ પરણાવા કાહાડેલો પીઠાંવાલો.

ભુખણદાશ ......માહરાણીજીની ન્યાયાધીકારી વડી અદાલતનો સોલીસીટર.

પાનાચંદ ....લખલુટ જવાનોનો માનીતો વ્યાજે નાણું કહડાવી આપનાર દલાલ.

અભઇજી ....સારા ખાનદાનની એક બુઢી વીધવા.

શીરીન............તેવણની બેટી, જેણી શીરીનબાઇ સુનામખીને નામે ઓલખાયછે.

ગુલબાઈ ....અસલાજીની ખરેખરી અસૉલ, સમજુ અને કેલવાયલી એકપુરી બેટી.

સુખલીબાઈ......ગુલબાઇની દાસી.

બજો ભાખરો ...ખશરૂનો કારભારી.

ભીમ ....અભઇજીનો કારભારી.

કાવલો ....અસલાજીના ઘેરનો સઘલાં કામકાજનો નોકર.

નોકરો, ફરનીચરવાળો મેમણ, ઝવેરી. કસબીદાર ઇત્યાદી.

[આ ખેલ "પારસી નાટક મંડલી" એ શનીવાર તા૦ ૨૯ મી નોવેમબર શને ૧૮૮૪ થી ભજી બતાવાને સરૂ કરયો હતો.]

૨૨૫૭

કંજુસના કરમની કાહણી

અથવા

૭૦ વરસના અસલાજી ૧૭ વરસની શીરીન સાથ પરણવા નીકલયા !

અંક પેહેલો—દેખાવ પેહેલો.

[અસલાજીના ઘેરનું આંગણું; સુખલી અને ભીમ વાત કરેછે.

સુખલી—અરે, બોલના ભાઇ! હવે આવા શેઠથી તો હું બહુ કંટાલી ગઇછું; એના પૈસાપર સાંપ બેસે તે જેમ જેમ બુઢો થતો જાય છે તેમ તેમ વધારે કંજુસ અને વધારે અધીરો થતો જાયછે. બબરચીખાનાંમાં આવી રાતનાં વધેલાં સધેલાંનેબી તાલાં મારેછે! માટ માફ કરજે અખઇ રહયા ભાઇ ભીમ, તું કેટલે દાહાડે આજે મળવા આવ્યો ને મારી પાસે તારા હાથ ઉપર મેલવાને કાંઇ મળે નહીં.

ભીમ—કાંઇ નહીં બેહેન સુખલી, એમાં શું છે? તારા શેઠ અસલાજી ઉકરડાને ઓળખતું કોણ નથી? ઉકરડા કરી તેનું નામ કાંઇ ખોટું આપ્યુંછે? જે ધણી ઉકરડાના કચરામાંથીબી કાંઇ પડયું ખડયું ખોળે તે ધણી ઘરમાં ઉઘાડું તે શું રાખે? અને બેહેન એવુંજ હોવાને લીધે તું સુકાતી સોહરાતી જાયછે! પણ કાંઇ ઘરબારના સમાચાર?

સુખલી—અરે ભાઇ! સમાચાર તો ઘણા છે અને હું જેટલી ખોરાકે જીવતી નથી તેટલી સમાચારે જીવુંછું. તારા જેવા ભાઇ આગળ દીલ ખોલવામાં કાંઇ પાપ નથી. ગયા મે મહીનામાં મારી નાની શેઠાણી ધારાપુરીની સેહેલગાહે એક મછવામાં ગઈ હતી અને અરધે રસ્તે ગયા

પછી એકદમ તોફાન થઇ આવ્યું. મારી પ્યારી શેઠાણી ડુબી ગઇ હતે પણ તેજ બાજુથી એક બીજા મછવામાં એક ચોકસ પારસી જવાન જ-તો હતો જેણે પોતાના જીવના જોખમે કપડાં સુધાં દરયામાં હોમાવી દેઇ મારી બાઇને જીવની ખેંચી કહાડી.

ભીમ—ત્યારે તો તારા શેઠ અસલાજી ઉકરડાએ પોતાના ગમે એ વા કંજુસ જીવ છતાં પણ પોતાની એકપુરી બેટીના બચાવનારને મોટું ઇનામ આપ્યું હશે ?

સુખલી—કેવું ઇનામ ! બીચારો તે કામકાજ મેલી મારી બાઇને ભીંગાયલો તરબોર ઘરમાં લાવ્યો ત્યારે મારા મોટા શેઠે "માફ કરજો ત સદી બહુ પડીછે" એવું કહીને બીચારા ગબરૂ જવાનને બદનમાં ગરમી લાવવા બરાંડીનું એક ગલાસ પણ આપ્યું નહીં! પણ તે દીવસથી મારી બાઇમાં અજબ ફેરફાર થઇ ગયા. નજદીક એક પખવાડયાં સુધી તેણી આ જવાનની બાહદુરી અને ખુબસુરતી અને ઉમદા દીલ અને હીંમતની મારી આગળ તારીફપર તારીફ કરી મને કંટાળો આપવા લાગી. સવાર નાબી એજ વાત, બપોરનાબી એજ વાત, સાંજનાબી એજ પીંજણ અ ને રાતના બીછાણાપર પડી પડીબી મને ઉંઘાવા નહીં દે અને તેને તેજ વાત મને પાછી યાદ દેવડાવ્યા કરે !

ભીમ—આહા ! આહા ! બેહેન હવે હું સમજી ગયો. દરયાના પા ણીએ તો તેણીને ઠંડી કરી નાખવાને બદલે ઉલટી ગરમ કરી નાખી. પણ પછી.

સુખલી—થોડા દિવસમાં તે જવાને અમારા મોહલામાંથી દહાડામાં દશ ફેરા પસાર કરવા માંડયા. મારી બાઇબી કોઇ દિવસે બારીની આરાશે જાય નહીં તે જરા જરામાં બારીએ ડોકયાં કર્યા કરે. એક દિવસે એક-મેકને સલામ થવા માંડી; બીજે દિવસે આંખના ચાળા થયા; ત્રીજે દિવ સે ટપાળમાં એક કાગજ આવ્યું; અને ચોથા દિવસથી શેઠાણીએ મને પોતાના વિશ્વાસમાં લેઇ આ જવાન સાથ દરરોજ કાગજ પતરનો વેહે વાર ચાલુ રાખ્યો.

ભીમ—તુનેબી તેમાં ઠીક તડાકો પડયો હશે. તુંબી સુરતી માબાપ ની હોવાથી આવું જોઇ બાઇને ચીરવામાં કાંઇ બાકી રાખ્યું ન હશે.

સુખલી—તું ક્યાં મને નથી ઓળખતો ? પણ અમેબો તાલ કરી થોડી મુદતમાં એજ જવાનને અસલાજીનાં બેહેસ્તી કારભારી પેશુ પસ્તા કીયાની જગા અપાવી તેને અમારા ઘરમાંજ દાખલ કર્યો. પણુ મને રા તને દીન ધાસ્તી લાગેછે કે રખેને આ ભરમ અસલાજી આગળ ફુટે તો મારૂં મોહતજ થવાનું.

ભીમ—ચાલ બેહેન, ધાસ્તી શાંની કરેછે? એવી ભુખે મરવાની ચા કરી કરતાં તારી આવી બાહોશી પ્રમાણે તો તુને બીજે ઘણે ઠેકાણે નોકરી મળશે. આજે પારસી ઘરોમાં ચાકરીના શું તોટા છે ? ચાલીસ રૂપરડીના ધણીની ધણીયાણીનેબી આયા, નહીં તો કે પારસી ચાકરડી જોઇયેજ જોઇયે ! [સુખલી અને ભીમ જાયછે.

અંક પેહેલો—દેખાવ બીજો.

[અસલાજીના ઘરનો બાગ; કેકોબાદ તથા ગુલબાઇ ફરેછે.

કેકોબાદ—મારી વાહાલી, શાને માટે તું શોકાતુર લાગેછે ? તારા જે કોલે મને અપરંપાર સુખી કર્યોછે તે કોલને માટે શું તું પસ્તાયછે? જો એમજ હોય તો હું તને તે કોલમાંથી મોકલી કરૂં છું.

ગુલબાઇ—તમારાં સુખને માટે જે મેં કર્યુંછે તે માટે હું પસ્તાઉ છું એમ જો તમે ધારતા હોવો તો મારાં જીગરને તમો પીછાણુતાજ નથી.

કેકોબાદ—તારો એકેએક બોલ મને તારા વધુ આભારમાં નાખેછે જેનો બદલો મારેથી કદી અપાનાર નથી. પણ યાદ રાખજે કે મારા જેવા ગરીબ માત પીતાના મધ્યમ કેળવણીના જવાન ઉપર જે જે આ ભાર તેં કર્યોછે તેના બદલામાં મારો જાન પણ તારે માટે કાહાડી આપવાને હું સદા તૈયાર રહીશ.

ગુલબાઈ—તે માટે જો હું શક લાવું તો મારા જેવી નગુણી કોઇ નહીં ગણાય. પ્યારા કેકી, તેં જે મારે માટે કર્યુંછે તે સાથ સરખાવતાં મારો પ્યાર કુચ બીસાદમાં નથી.

કેકોબાદ—પણ વાહાલી ગુલ, મારા જેવા એક મીશકીન સાથ પરણવામાં તું શું તારા કંજુસ પીતાનો ગુસ્સો અને તારા સગાંવહાલાંનો કોધ ખેંચતી નથી? વળી દુનીયાં જે હંમેશ બીજાના કામમાં માથું ખોસેછે તેની બત્રીશીની શું તું દરકાર કરતી નથી?

ગુલબાઇ—દુનીયાંની બત્રીશીની મને દરકાર નથી; આ જગમાં દાહપણને ઠપકો આપવાને મુર્ખાઇ હંમેશ આગળ પડેછે પણ મુર્ખાઇને ઠપકો આપવાને દાહપણ હંમેશ પાછળ રહેછે.

કેકોબાદ—ઠીકછે ત્યારે તો તારા આવા મક્કમ વિચાર માટે હું તારો બહુ આભારીછું. પણ પ્યારી ગુલ, તું શું ધારતી નથી કે તારા ભાઇ ખશરૂને આપણા આ છુપા ભરમમાં સામેલ કર્યાથી આપણું કામ બહુ આશાનીથી પાર પડશે? તું જાણતી તો હશે કે આજ કાલના સુધરેલા પારસી જવાનોના લખલગ ખરચોની ઠેકડી કરી તારા કંજુસ પીતાજીને વારંવાર ખુશી કર્યાથી ખશરૂ મારી તરફ દુશમનાઇની નજરથી જોયછે; તેટલા માટે પેહેલાંતો તેને ખરી બીનાથી બરાબર વાકેફ કરવો જોઇયે. વળી બુઢાજીને મગન કરવા મનેતો હજી પણ જવાનયાઓના ઢંગનો રકાશ કરવા પડશે; માટે હું ધારૂંછું કે હાલ તરત તો ખશરૂની વાત અખાડાજ કર—પછી તારી મરજી. પણ લે, તેજ ત્યાંથી આવતો દેખાય છે. સલામ, મારા જીગરના એખલા હાર!

[જાયછે.

ગુલબાઇ—કેવો ભલો ખવાશ! એવા ખાવીંદ સાથે જીંદગી કેવી સુખમાં જાય? પૈસાવાળા બેઅકલીઓ સાથે પરણ્યા કરતાં ખરૂં સુખ અને જીંદગીની ખરી મોજમજાહ તો આવા જવાનોની સંગતમાંછે. આજનાં પારસી માબાપતો બંગલાઓમાં રેહેતા અને બે ઘોડાની ગાડીમાં ફરતા ઠાઠમાઠ સાથના છોકરાઓ સાથ પોતાની બેટીઓને પરણાવવામાં તેઓના ભવને સુખમાં નાંખેલો સમજેછે. પણ તેઓ કયાં જાણેછે કે ખરૂ સુખ ત્યાં જવલેજ મળેછે. કેકી ગરીબછે પણ બાહોશ, સાચો અને પ્રમાણીકછે. દુન્યાંમાં એવા ગરીબ બાહોશ જવાનો જવલેજ ફાવેછે. મારા પીતા કારપોરેશનમાં મોટાં મોટાં ભાશાંણો પરપર કરી જાયછે, ગટરનાં બાંધકામ અને શેહેરને જરૂરનાં પાણી વિશે કીંમતી વિચારો આપેછે,

જાહેર સભાઓમાં તેવણના હાથમાં ઠેરાવો મુકવામાં આવેછે જે રજુ કરતાં તેવણ અસરકારક ભાશાંણો કરેછે, બીજે દિવસે તે ભાશાંણોની વર્તમાન પત્રોમાં તારીફપર તારીફ થાયછે, દેશની થાપણ દેશમાંજ રેહેવી જોઇયે તે બાબદ ઉપર મારા પીતાજીએ એક કીમતી ચોપાન્યું બાહેર પાડયુંછે અને સર આકલંડ કોલવીન તથા "લંડન ટાઇમ્સ" અને "સેટરડે રીવ્યુ" પણ તેની તારીફ કરેછે. પરંતુ દુન્યાંને કયાં ખબર છે કે એ સઘલું માનતો કેકીને ઘટેછે. એ સઘલું કેકીના ભેજાંમાંથી નિકળેલુંછે; કેકીની કલમથી લખાયલુંછે. પણ કેકી બીચારો ગરીબછે અને તેટલા માટે તે જો એજ ભાશાંણો જાહેરમાં કરવા ઉઠે અથવા એવાંજ ચોપાન્યાં કહાડે તો તેની જાહેરમાં ઠેકડી થાય, વર્તમાન પત્રોને તે લખાણ ખામી ભરેલું માલમ પડવાથી તેની સખત ધુળ કાહાડી નાખવામાં આવે, અને ગરીબ કેકીને પેહેલા અનુભવમાંજ નિરાશ થઇ હારી ખાવું પડે. મારો પીતા કંજુસછે, પ્રજા તે જાણેછે, ઘરેઘર અને મંડળીએ મંડળી તેની ઠેકડી થાયછે, પણ તેની હાજરીમાં સઘળા તેને માન આપેછે; તેનાં મોહડાંપર તેની તારીફ કરેછે; તેનાં ભાશાંણો સાંભળી તાળીઓથી દીવાનખાનું ગજાવી નાખેછે! આ સઘલો ખેલ પૈસાનોછે. પૈસા! પૈસા!! પૈસા!!! આ દુન્યાંનો સઘલો ખેલ તારેથીજછે! સઘળું માનઅકરામ તારામાંજછે અને પૈસા વગરના માણસનું જીવતરજ આ જગને મનસે બળ્યું! (ગાયછે. જુવો વધારો.)

[ખશરૂ દાખલ થાયછે.

ખશરૂ—પ્યારી બેહેન, એક ઘણીજ અગતની વાત મારે તારી આગલ કરવીછે અને જો થોડો વખત વધુ તે મારા પેટમાં રહેશેતો ખચીત હું ફાટી મરીશ.

ગુલબાઇ—પ્યારા ભાઇ, તારી નોકરીમાં હું સદા હાજર છું અને બીનદેહસતે મારી ઉપર વિશ્વાસ રાખી તારો ભરમ ખોલ.

ખશરૂ—ઓરતને એક છુપી વાત કેહેવી તે બીજે દીવસનાં વર્તમાન પત્રોમાં જાહેરખબર આપ્યા બરાબરછે, તોપણ ઓરત ઓરતોમાં ફરક હોયછે અને તું મારી એકપુરી સાચી બેહેન હોવાથી તારી સલાહની મને જરૂરછે. ટુકમાં બેહેન ગુલ-હું-હું-પ-પ-પ્યારમાં છું.

ગુલબાઇ—તું પ્યારમાં! ભાઇ ખશરૂ તુંતો મને હંમેશ કહેતો

હતો કે પ્યાર બોલતો નાટક તથા વાર્તા લખનારાઓનો કલપીત બોલ છે અને આજે એમ કેમ?

ખશરૂ—બેહેન, બોલવું સેહેલું છે. દુન્યામાં આજે શું ફેરફાર નથી થતા? જે પારસી સુધારકો આગલ અસલી વિચારનાઓને હસતા હતા તેઓ પોતેજ આજે અસલી વિચારના થઇ ગયાછે; જેઓ સુધારાવાલાઓને ગાળો ભાંડતા હતા તેઓ આજે બુઢાપામાં સુધારાવાલા થઇ ગયા છે; તેમ મારામાં પણ ફેરફાર થયોછે; તેમજ મારો પણ હાલ થયોછે. હું પ્યારમાં દીવાનો થઇ ગયોછું. અને થોડા દિવસમાં જો મને મારી વાહાલી મળશે નહીં તો તું તારા ભાઇને જીવતો જોનાર નથી.

ગુલબાઇ—પણ ખશરૂ બોલનો ખરો કે તારામાં આવો ફેરફાર કરી નાખનાર ઓરત કોણછે?

ખશરૂ—તે એક મગરૂર થોડી પુંજીની નખરાંબાજ ઓરતછે. પણ બાહોશ, હસમુખી અને અતી ખુબસુરતછે. તે કોઇજ નહીં પણ તારી સહી શીરીનબાઇ સુનામખી છે.

ગુલબાઇ—શીરીનબાઇ સુનામખી! આહા, આહા, આહા! તું બી ડુંગર ખણીને ઉંદર શોધી લાવ્યો! સુધારાવાલાઓ કહેછે કે છોકરાઓને મોટા થઇને પોતાને મનપસંદ બૈરી લાવવા દેવો પણ જો તેઓ આ છુટનો આવોજ ઉપયોગ કરેતો આપણો અસલી રેવાજજ સરસ. તોપણ ભાઇ, જ્યારે તું કહેછે કે શીરીન વગર તું મરીજ જવાનો ત્યારેતો તારૂં આ કાજ નક્કી કરવામાં હું મારેથી બનતું કરીશ. પણ બાવાજી આવાં લગ્નને કદીબી પોતાની મંજુરીઆત આપશે? તેવણતો જાણે પોતેજ પરણવાના હોય તેમ કારજ લાવનારાઓને તુને વેચવાની કીંમત પુછેછે.

ખશરૂ—ગુલાં, હું જાણુંછું કે તે એક મોટું હક્તેખાંન છે, જે કુદાવવું બહુ મુશકેલ પડશે. બળ્યો આજનો પારસી સંસાર જે એવો છે. જે દલદરો પોતાના બેટાઓને મોટી બીડ કરનારને વેચાતા આપેછે તેઓને પોતાની છોકરીઓ માટે વિચાર આવતોજ નથી. પણ ઘણું થા યછે તે થોડાંનેજ કાજે અને વખતનો મસ્તાન દેવ પારસીઓમાંથી આ બદી જલદીથી દુર કરશે. તોપણ બેહેન, ઓરત જ્યાં હોય ત્યાં કયું કામ નિશફળ થયુંછે? માટે તારાં દાહપણ ઉપર મને પૂરતો ભરૂસો છે.

ગુલબાઇ—મારા હેતવંતા ખશરૂ દીલોજાનથી તારૂ કામ પાર પાડ-વાને બનતું કરીશ, પણ તેના બદલામાં એક એવાજ કામમાં તારી મદ-દની પણ હું આશા રાખુંછું.

અસલાજી—(અંદરથી) ચોર! નાપાક! લુચ્ચો! મારૂ ખાણું ખ રાબ અને સત્યાનાશ કરી નાંખેછે!

ગુલબાઇ—વળી બાવાજીને શાનો ગુસ્સો આવ્યો?

ખશરૂ—કાંઇ જુનું પુરાણું ખાસડું અથવા કાંઈ એવુંજ ઝવેરાત ગુમાઇ ગયું હશે. પણ એવણનું કામ તો હંમેશ એવુંજ છે, ચાલ આ પણે ત્યાં એકાંત જઇ આપણાં સુખ દુઃખની વાત કરીયે.

[બેઉ બાજુએ જાયછે.

[અસલાજી દાખલ થાયછે.

અસલાજી—એનું ખાણું ખરાબ થાય મારા આ દુકતાનું! કમા-ઇમાંતો જેવા જોઇયે તેવા કોઠરા ને વળી પોતાને માટે એક ખાસ નોકર રાખ્યોછે. આ સુધરેલો જમાનો તો જુવો! મારા બાપ બપાવાનાં વખ-તમાં આખા કુટુંબને પેહેરવાને જેટલાં કપડાં પુરતાં પડે તેટલાંતો આ-જના વખતનાં એશકી જવાનોનાં ખાસ નોકરોને જોઇયેછે! એ પ્રમાણે તો મારી આખી દોલત ધસડાઇ જવાની. એવા લખલુટ ખરચના દીકરા પેટે પેદા પડવાનાં કરતાં મારી બેહેસ્તન અભઇજી વાંહજણીજ મરી ગઇ હતે તો વધુ સારૂ. આજના વખતમાં પૈસા પેદા કરતાં લોહીનુ પાણી થઇ જાયછે. અગાઉના સારા વખતમાં વ્યાજે આપેલું નાણું લોકો ઘેર બે-ઠાં પાછું આપી જતાં હતાં. આજે માંગતા માંગતા જબાં ઘસાઇ જાયછે અને જોડાનાં તળ્યાં ફાટી જાયછે, અને જ્યારે વ્યાજ મળેછે ત્યારે સેંકડે પચીસ ટકા! જામાસ જાહરૂસના ભાઇ સુખલાને ગયે વરસ રૂ૨૫૦૦ ધીર્યા હતા તેના આ રૂ૩૦૦૦ (બતાવીને) આજે ચાર ચાર મહીના થયા ઢકેલા ખાતાં અને દમ ભરાવતાં હાથમાં આવ્યા, અને ન્યુસપેપરોતો બુમો પાડેછે અને મ્યુનીસીપાલીટીને ભલામણ કરેછે કે ગરીબોને નાણું ધીરનારી બેંકો ઉઘાડો! શું કપાલ? કોણ કમીશનર કે કારપોરેટરો મારી કાણી નાણું એમ પાછુ લેવા જશે કે? જાઓ, જાઓ, સુગા સુગા ઉંઘાઇ જાઓ, જો તમો એમ બેંક ઉઘાડોતો પછી અમારા જેવા નાનું વ્યાજ ખાના રાઓનું શું થાય? આ રૂ૩૦૦૦—

ખશરૂ—(આગલ આવીને) કેમ બાવાજી શું છે?

અસલાજી—(બાજુએ) અરરર, મોહકાંણ! આ ડેલીની વાત એને ખબર પડશે તો એની ઉપર લોબાન ફરવાનું. (મોટેથી) નહીં મારાં પ્યારા બચ્ચાંઓ, હું એમ મારા મનમાં વિચારતો હતો કે હાલના કડકા કડકીના વખતમાં જો મારી પાસે રૂ૩૦૦૦ હોયતો વાઇનાડની આટલી બધી સોનું ખોદી કાહાડનારી કુમપનીઓછે તેના શેરો લેઉં. અરે હું એમબી વિચારતો હતો કે સોનું નિકળે ત્યારે સોનાના લાટ્ઠાઓ મારે હાથે જમીન માંથી ઉંચકી લાવું કે માણસ પાસે ઉચકાવી લાવું.

ખશરૂ—કાંય નહીં. બાવાજી ત્યારે કોઇ મારવાડી પાસેથી વ્યાજે રૂ૩૦૦૦ કહડાવતા?

અસલાજી—હું વ્યાજે કહડાઉં! અરરર! મારો છોકરો તો કેહો મારો આ ભવનો જમછે. કોઇ દિવસે વ્યાજે નાણું કહડાવીને તે મારૂં નખોદ વાળવાનો. અરે તારૂં ખાણું ખરાબ થાય ખશરૂ, તારાં દોલમાં કપડાંજ એવાંછે કે તે વેચે તો તેમાંથી કોઈ માણસ આખી જીંદગી એકાંતવાસમાં બેસી ફુર ફુર ખાયા કરે. અરે પણ તું તો બાવા નાહાય ને તાપે તેવોછે અને એ મબલું તું લાવેછે કયાંથી? શું મારી તીજોરીની કુંચી ઉપર તારો હાથ પડેછે કે!

ખશરૂ—બાવાજી, મારી ઓળખાંણના બીજા પચાસ જવાનોછે જેઓ મારા કરતાં વધારે દુલ્લાછે અને કોઇ પણ જાણતું નથી કે તેઓ કયાંથી પૈસા લાવેછે. અરે સાહેબ, આ મુંબઇ શેહેરમાં બાવાનાં ગજવાંમાં હાથ માર્યા વગર એશકી મેશકી એશઆરામમાં રેહેવાના બીજા એકહજાર ને એક રસ્તાઓ છે.

ગુલબાઈ—પ્યારા બાવાજી, એ રાબેતાનું પોજણ એક બાજુએ મેલી એક ઘેરસંસારી અગતની બાબદ અમો તમારી આગલ કરવા માંગયે છાંયે.

અસલાજી—મારેબી તમારી સાથે કાંઇ અગતની વાત કરવીછે. વારૂં, ખશરૂ તું તો બૈરાંઓમાં ફરનાર હરનાર જવાનછે માટે શીરીનબાઇ મુનામખી નામની એક ચોકસ જવાન છોકરી વિશે તારૂં શું મતછે?

ખરશૃ—(ખુશી થઇને) શું બાવાજી શીરીનબાઇ સુનામખી? તે તો આખી દુન્યાંમાં સૌથી સરસ ખુબસુરત છોડીછે.

અસલાજી—તે શું સારૂ જોડું નહીં થશે?

ખરશૃ—અરે બાવાજી, જોડું તો એવું કે દુન્યાંમાં તેના ખાવીંદ જેવો બીજો કોઇ પણ સુખી માણસ ન થશે.

અસલાજી—એક વાતને માટે માત્ર મને ફીકરછે અને તે એકે તેની પાસે દલ્લો મળે નહીં.

ખરશૃ—અરે પીતાજી! પૈસા નથી તો શું થયું? તેની ઉત્તમ ખુબી તરફ તો નેગાહ કરો; ખોદાને ખાતર પૈસા જેવી નિરજીવ ચીજ માટે તમારી ધારણા માંડી ના વાલતા. તેણીની ખુબી અને ખુબસુરતી આગલ પૈસા કુચ બીસાદમાં નથી.

અસલાજી—વારૂં, ત્યારે, જો બેટા તું તારૂં લખલુટપણું હવે મુકી દે તો શીરીનબાઇ સુનામખીના આપણા ઘરમાં આવ્યાથી ખરચમાં જે વધારો થશે તેનો બદલો મળશે.

ખરશૃ—મારા અંનત વહાલા પીતાજી, જેમ તમે કેહેશો તેમ હું ચાલીશ અને કરકસર પણ ઘણી કરીશ. (બાજુએ જઇને) ધાંખરો પોતાની મેળે રાહપર આવેછે હું! ચાલ, ગુલની મદદનીબી જરૂર નથી. આપ આપશે મેળે બૈરી આવેછે ત્યારે હવે મારા જેવો નસીબવાળો કોણ?

અસલાજી—શાબાસ બેટા, મેં ધાર્યુંતુંજ કે તારો ખવાશ સારો-જછે, અને જ્યારે તું એવો કબુલાતો આપેછે ત્યારે શીરીનબાઇ સુનામખી સાથે મારો પરણવાનો વિચાર હું જલદીથી અમલમાં લાવીશ.

ખરશૃ—(અચરત થઇને) અરે! શીરીન સાથે શું તમે પરણવા માંગો છો?

અસલાજી—હા, હું શીરીન સાથે પરણવા માગુંછું.

ખરશૃ—શું તમે, તમે, તમે?

અસલાજી—હા, હું, હું, હું.

ખશરૂ—માફ કરો સાહેબ; મારૂં માથું એકદમ ફરી આવ્યુંછે અને મારે જવુંજ જોઇયે.

[ખશરૂ જતો રહેછે.

અસલાજી—વહાલી બેટી, મારૂ એ ખ્યલાનુજ નક્કી કરી હુ બેસી રેહેનાર નથી. ખશરૂને માટે મારી નજરમાં એક ચોકશ વિધવાછે જેણીને તેના મરનાર ખાવીંદનો સારો વારસો મળ્યોછે; તુ મારી તાબેદાર વહાલી બેટી હોવાથી તારે માટે મે બહુ મેહેનત કરી આપણી પડોશના પીઠાવાલા કાનજીભાઇ કાનફાટયાના બેટા ઉકરજી સાથે નક્કી કર્યુંછે.

ગુલબાઈ—હુ ઉકર કાનફાટયા સાથે પરણુ!

અસલાજી—હા, નહીં કાય? તેની પચાસ વરસની ઉમર થઇતો શુછે? તેની પાસે બે પૈસાનો જીવછે અને વળી ઉરનમાં દારૂની એક ભઠ્ઠીછે.

ગુલબાઈ—બાવા હુ કદીબી ઉકર સાથે પરણુનાર નથી; મને તમે કેળવણી આપી તે શું આવા ભુતારા પાસે પાણીથી ધોવડાવવા કે? હવે ક્યાં ગયા તમારા સુધારા અને કેળવણી ઉપરના મોટાં મોટાં ભાશાણો? જો પારસી સુધારો એવી હાલત ઉપર આવ્યો હોયતો આપણી અસલી હાલતને સો ભલાઇ? અસલના માબાપતો ખાનદાન તરફ જોતાં હતાં પણ હાલનાં લોભી ધાતકી માબાપતો પૈસા તરફ પોતાની નજર પેહેલી દોડાવેછે. બાવા તમારે ગમે તે કરો પણ એ બેઅકલી સાથે હું કદી પરણુનાર નથી.

અસલાજી—આજના વખતની દુંકતીઓતો છેક હાથથીજ ગઇછે. અરે રાંડ અભાગણી, તારી માય શું મને પ્યાર કરીને પરણીં લાવીતી કે? હું કીયો મેટરીકયુલેટ થયો હતો? મારા આવાજ જોડા અને મારી આવી-જ પાઘડી ઉપર તારી માય બેહેસતન હમાયજી મારે પેર આવી હતી. શું માબાપ પોતાના બચ્ચાંઓને હાથે કરી દુખમાં નાખતાં હશે? જા, રાંડ બે લી, મુંગી મુંગી ઉકર સાથ પરણુવાને કબુલ થા કે જેથી સુખમાં દાળ રોટલી ખાસે. બાકી આજના શિખેલા પોરયાઓતો બાવા નહાય ને તાપે તેવા આજે એક ઉપર પ્યાર કરી કાલે બીજી ઉપર પ્યારમાં પડશે.

ગુલબાઈ—બાવાજી હું મારો આખો ભવ કુમારી હાલતમાં બાળી

નાંખીશ પણ ભેસ જેવા પેટના તથા લેપશ જેવાં ગાલના ઉકર કાન-ફાટયા સાથ જીનહાર પરણનાર નથી.

[કેકોબાદ દાખલ થાયછે.

કેકોબાદ—સાહેબ, કેટલાક દલાલો તમુને પુછેછે.

અસલાજી—જોની, કેકોબાદ; મારી આ હઠીલી છોકરીને સમજા-વની. એક બે પૈસે સુખી ખાવીંદ સાથે હું એને પરણાવા માંગુંછું પણ એ તો અભાગણી સમજતીજ નથી. આજનો વખત કેવો બુરોછે? ઝેર ફાકવાની એકે અરધી મારી પાસે મળે નહીં અને જો બાવાને રૂપયો ખરચવો ન પડે એવા ખાવીંદ સાથે ગુલ પરણવાને કબુલ કરે તો એવી ૧૦ છોકરીઓબી ભારી નહીં પડે.

કેકોબાદ—ખરી વાતછે સાહેબ; આજે એવા કીયા પારસી માબા પના ભાગ્ય કે પોતાની છોકરીઓનો મફત ઉઠાવ કરે. ગુલબાઇ, બાવા કહેછે તે કાંઇ સમજો.

અસલાજી—વાજબી, તદન વાજબી બોલ્યો, કેકોબાદ; હું ઇચ્છું છું કે મારા છેકરાઓમાં તારા જેવી અકકલ આવે. વારૂં હું પેલા દલાલોને મ-ળવા જાઉંછું તેટલાં મારી આ નાદાન છોકરીને થોડુંક સમજાવ.

[અસલાજી જાયછે.

કેકોબાદ—મારી વાહાલી ગુલ, તારા ઘરસંસારની આવી હાલત જોઈ આપણી જીગરની આશા વિશે મને બહુ ફીકર લાગેછે.

ગુલબાઈ—કેકી, તને ફીકર રાખવાનું કાંઇ પણ કારણ નથી. મા રો પ્યાર મજબુતછે. નસીબ દેવી જો આપણી ઉપર રૂઠશે તો આપણાં સુખને ઢીલમાં નાંખશે, પણ આસમાનના દેવોબી ઉતરી આવીને મને બીજા સાથે પરણાવી તારી ઉમેદને ભષ્ટ થવા દેશે નહીં.

કેકોબાદ—શાબાસ, પારસી અબલા કેલવણીની વીરૂદ્ધવાલાઓને ગમે એવા બકબકારા કરવા દેવો પણ અબળા કેળવણી જો તારાજ જેવી પારશી છોકરીઓ ઉતપંન કરે તો તે કેળવણીના કોટને દુશમનોનો નબ-ળો મારો સેહેજ પણ ઇજા કરનાર નથી.

ગુલબાઈ—(ગાયછે; જુવો વધારો; ગાયણ બીજું.)

[પડદો પડેછે.

અંક પેહેલો—દેખાવ તરીજો.

[ખશરૂ અને તેનો નોકર બજો બાખ
રો દાખલ થાયછે.

ખશરૂ—કેમ બજા બાખરા, પાનાચંદને મળી આવ્યો કે? પૈસાને માટે શું કર્યું?

બજો—અરે સાહેબ બોલોજના; પૈસા માંગવા જવા કરતાં મોહત ભલું; વ્યાજખોરાઓની સાથે કામ પાડવું તે સેતાનની મુલાકાત કરી આવ્યા બરાબરછે.

ખશરૂ—ત્યારે પાધરૂં ભોંસી મરની કે તું રડતો આવ્યો. બાખરો તે બાખરોજ રહી ગયો.

બજો—અરે સાહેબ, પાનાચંદતો બીચારો એક અશરાફ માણસછે. તેને તો બીચારાને તમારે માટે ઘણુંજ લાગેછે અને નાણાં ધીરનારને તેણે તો તમારી ઘણીજ શીફારશ કીધીછે કે "શેઠ માણસ ચોખાં છે, જેનું લેછે તેનું તરત પાછું આપી દેછે, બાવા પાસેબી દલ્લો ઠીકછે અને બુઢાની ભરતી ભરાઇ રહેલી હોવાથી જે વખત જાયછે તેમાં ટાકો ઘડી કરશે અને તે વખતે સઘળા માંગનારાઓને ટીલ્લેરી." પણ એનું ખાણું ખરાબ થાય, એનું સત્યાનાસ થાય, તે નાણું ધીરનારતો તમારી સાથે કેટલીક સરત કરવા માંગેછે.

ખશરૂ—પણ બાવની જે સરત કહે તે મારે કબુલછે. મને તો બસ રૂ૫૦૦૦ જોઇયેછે. કહેતો રૂ૧૦૦૦૦ લખી આપું. વળી બે ત્રણ ટકા વ્યાજ આપીશું. બીજું શું? ઢાંખરો જીવી જીવીને કયાંવેર જીવશે? તે વખતે હાથમાં દલ્લો આવ્યા પછી એ બધા મારવાડીઓને બતાઉંછું.

બજો—આજે પાનાચંદ તમુને પોતાને ઘેર બોલાવનારછે જ્યાં આ નાણું ધીરનારબી હાજર થઇ તમારે મોહડે તમારી ભવિષ્યની દાલત વતરોગે વિશે વાત કરશે. અરે શેઠ, મારી તો ખાતરીજછે કે જેવો તે સાંભળશે કે તમો અસલાજી ઉકરડાના છોકરા છેવો કે તરતજ એક બોલ બોલ્યા વગર રૂ૫૦૦૦ ની નોટ કહાડી આપશે.

[પાનાચંદ દાખલ થાયછે.

અશરૂ—આવો પાનાચંદ શેઠ. કેમ કાંઇ સારા સમન લાવ્યા?

પાનાચંદ—શું કરીયે આપણે તો બનેછે તેટલી તમારે માટે મેહેનત કરીયેછીયે. પણ નાણું ધીરનાર કોઇ જબરો આંજનહરાંછીછે. આખરે કેટલી મુસીબતે તે નીચલી સરતો એ નાણું ધીરવાને તયારછે.

અશરૂ—બસ પાનાચંદ, તમે જે કબુલ કીધું તે મારે કબુલછે. તમો કાંઇ મારૂં બુરૂં કરવાના હતા? જાઓ જાઓ, હમણાજ રૂપયા લઇ આવો. મને ઘણીજ અગતછે.

પાનાચંદ—અરે મારા શેઠ, મેં કાંઇ તમારૂં નામ હજી આ જમ જુને કહ્યું નથી. (બાજુએ) મને પોતાનેબી ખબર હોય ત્યારે કેની! (મોહટે) તે તો પેહેલાં તમોને નજરે જોઇ ખાતરી કરવા માંગેછે. ખાતરી કર્યા પછી તે તમુને રૂ ૩૦૦૦ આપી રૂ ૫૦૦૦ લખાવી લેશે અને બ્યાજમાંથી મેં ઘણા કરડા કરાવ્યાછે. પેહેલાં તો તે હઠ લેઈ સેંકડે દર વરસે ૫૦ ટકા માંગતો હતો પણ મેં કેટલી મુસીબતે ૩૬ ટકા કરાવ્યાછે. મારી મેહેનતની દલાલી પણ હું કાંઇ ઘણી માંગતો નથી. જાઓની બસ રૂ૫૦૦ આપજો.

અશરૂ—વારૂં પાનાચંદ, જાઓની એબી સરત મારે કબુલ છે. લાવોની રૂ૨૫૦૦ તો આપો.

પાનાચંદ—અતરે સાહેબ, એક વાત તો હું ભુલી ગયો, માફ કરો. અમો દલાલીયાઓ ધ્યાનબી કયાં કયાં રાખીયે?

અશરૂ—વારૂ પાનાચંદ, તે બોલોની? હજી રેહેંશવાનુ કાંઇ બાકી રહ્યુંછે કે?

પાનાચંદ—અરે હોય શું મારા મુરબ્બી, કાંઇ ઘણી જીવ જેવી વાત નથી. નાણું ધીરનાર કહેછે કે હાલ તેનું નાણું શેરોમાં રોકાયલું હોવાથી રૂ૩૦૦૦ તેની પાસે રોકડા નથી માટે રૂ૨૦૦૦ તમુને તે રોકડા આપી રૂ૧૦૦૦ નો અવેજ આપશે. અને તેબી ટીકછે. આ રહી તેની ટીપ. (વાંચેછે.)

"એક મોટો ઢોલીયો, સાતીનની ઝાલર સાથે. સાતીન ઉધાઇએ કોતરી ખાધીછે અને કુરટણીની માત્ર એકજ બાજુ ગેપ થઇ ગઇછે બાકી

"બીજી સઘળી રીતે ઢોલયો સારો સુવા લાયકછે. ૬ ગાદીની ખુરશીઓ;
"ગાદીમાંથી રૂ કેટલેક ઠેકાણેથી બાહેર નિકલી આવ્યોછે અને બે ત્રણનો
"એકકો પૈયે ભાગી ગયોછે, બાકી બીજી સઘળી રીતે ખુરશીઓ વાપરવા
"લાયક મોટા હાલને શોભાવે એવીછે."

ખશરૂ—અરે તારૂં ખાણું ખરાબ થાયરે નાણું ધીરનારનું! સત્યા નાશ ગયો તો મારા ઢાંખરાનેબી હઠાવેચ! વારૂ પછી?

પાનાચંદ—(વાંચેછે) "એક મોટો આઇનો; માત્ર વચમાંથી ફાટ
"પડીછે અને એક બાજુનો કડકો ગેપ થઇ ગયોછે, બાકી બીજી સઘળી રીતે
"આ આઇનો હાલમાં શોભાને માટે મેલી મોહડું જોવાને લાયકછે. રૂસતમ
"અને સોરાબની ઘોડેસ્વાર તસવીર, કેખશરૂ બાદશાહની દરબારની સભી તથા
"બરજોર અને બીજા પારસીઓના નેયાગાંનોની અસલી પુરાણી તસવીરો.
"માત્ર તેઓના મોહડાં જમાનાની ગીરદેશીથી ઉડી ગયાંછે અને જગે જગ
"ઉધાઇઓએ નાકાં પાડયાંછે, બાકી હૉલમાં લટકાવ્યાથી પારસી જવાનોમાં
"અસલી ઇરાની ખમીર દોડી આવે અને તરત ઇરાંન ઉપર ચઢાઈ લેઇ
"જવા માંગે."

ખશરૂ—અરે તારૂં સત્યાનાશ જાય રે આ મારવાડીનું! અરે મારા જેવો તારા છોકરાનો હાલ થાય! ચાલો પાનાચંદ આગળ ચલાવોની અને એ પીડા જલદી પુરી કરી નાંખોની.

પાનાચંદ—(વાંચેછે) "૧ દજન જુનાં પુરાણાં બદીયાંન જેને કદાચ
"એકકો બોંય ન હશે; થોડાક લેંગા જેનાં નાડાં કહાડી લીધેલાંછે, તથા
"કેટલાકના એકકા પાયજા મલમ પટા કરવા માટે ફાડી લેવામાં આવ્યાછે;
"આ કીંમતી વસ્તુઓ તમારા બાપ બપાવા અથવા કાકા મામાના મરણ
"વખતે ખાંધીયા નશેશાલારોને પેહેરાવવા બહુ કામ લાગશે."

ખશરૂ—અરે તારોજ બાપ બપાવો મરેની! તારા પોતાનાજ સગા વહાલાને કાંય નહીં બાંધી રૂખી નશેશાલારો પાસે દખમામાં મોકલાવી દેતો! વારૂ પાનાચંદ એનો કોઇ છોકરો બોકરો છે કે નહીં?

પાનાચંદ—મારી જાણે બલા! (વાંચેછે) "કેટલાક જુનાં ઘરમનાં
"ફંડના હિસાબનાં ચોપાનિયાઓ અને "મુબઇ દોસ્ત" તથા એવાંજ બી-

"જાં કીંમતી વર્ત્તમાનપત્રોની ચાર પાંચ વરશની ફાઇલો, આ વાંચણ
"તમારી મનશકતી ખીલવવાને બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે અને તમારા
"હાલની લાઇબ્રેરીને તેથી કેટલીક શોભા મળશે."

ખશારૂ—બસ, પાનાચંદ ઘણું થઇ ગયું. ગમે તેમ કરીને રોકડા રૂપયા લાવોની; એનું ખચ્ચર થાય કંજુસ બાપોનું, જો પોતાના શોખીન બેટાઓને મનપસંદ ગજવા ખરચ આપતા હોયતો આવા ગલાંફાંસુઓનો તો રસ્તો લેવો નહીં પડે?

પાનાચંદ—અરે સાહેબ હવે એકજ કીંમતી જણસ રહી ગઇછે. સાંભલી લેવોની, નહીં તો અમથો જીવ બળ્યા કરશે. (વાંચેછે) "એક ત
"પખીર સુંધવાની રૂપાંનો ઘોર ચહડાવેલી દાબડી, ઢાંકણાં ઉપર લેડીની
"સબી ચીતારેલીછે; માત્ર ઢાંકણ છુટું પડ્યુંછે અને ચાંપ ઢીલી પડી
"ગઇછે. બાકી આ ફરમાસુ દાબડી કોઇ મોહરદારને ભેટ આપવા લાયકછે.
"આ સઘલો કીંમતી અસબાબ તમોએ પોતે ઉપાડી જવો, ભાગ તુટ,
"હેલ મજુરી તમારે માથે, અને છેલ્લે સૌથી અગતનું વેપાર વેહેવારના
"કાયદા અને ધારા મુજબ ખતપતર કરવાના તથા સુખડીના ૨૨૦૦ કા
"પી લેઈ તમારી પાસે ૨૫૦૦૦ ની ચીઠ્ઠી લખાવી રોકડા ૨૧૩૦૦ તથા
"મજકુર કિંમતી જંગમ મીલકત આપવામાં આવશે."

ખશારૂ—ચાલો પીંજણ પુરૂ થયું કે નહીં? મને તો ભાઇ જલદી રૂપયા જોઇયે છે માટે ગમે તેમબી મને રોકડા રૂપયા અપાવો. મને ઉપલી સરતો કબુલછે.

પાનાચંદ—ઠીકછે સાહેબ, ત્યારે આજે સાંજના મારે ઘેર પધારવાની તસ્દી લેજો. સાહેબ મેહેરબાન. [જાયછે.

ખશારૂ—જોયું, પૈસા વગરના માણસનું જીવતરજ બળ્યુ. આ મુજી પૈસા ધીરનાર મને ગરજવંતો જોઇ જબરો નિચવવા માંગેછે, પણ યાદ રાખજે બચ્ચા કે અસલાજી ઉકરડાનો બેટો તને માહાત કરશે. જેને રૂપીયા પાછા આપવાના નહીં હોય તેને ગમે એવી કરડી સરતોની પરવાહ શું? બંધાંખાંને નખાવશે તો ઢાંખરો છે કેની! બુઢો કાંઇ મને બંધીખાંને જવા દેઇ પોતાની આબરૂને ખરાબ લાગવા દેનાર નથી અને ત્યારેજ

તેની શુદ્ધ ઠેકાણે આવશે કે સુધી સુધીને પૈસાને એકઠા કરી કીટાવ્યા કરતાં ખાતાપીતા જીવને ખરચવા આપેલા વાજબીછે.

[પડદો પડેછે.

અંક પેહેલો—દેખાવ ચોઠો.

[પાનાચંદ દલાલનું ઘર; પાનાચંદ ઓરડામાં ફરતા ફરતા પાન સોપારીની બીરી કરી મખવાશ કરેછે.

પાનાચંદ—આપરેતો એહુ ગમની દલાલી મેલવીશું, પછી ખુદાને પઇશા મલેકે નહી. આપરી દલાલી મલી એટલે આપરે ગંગા નાહયા. કેટલાક બીચારાઓ આખો દાહડો નીચી મુંડીએ કામ કરી પચાશ રૂપરડીનો પગાર પાલતા ન હશે, જ્યારે એવા દીવાલીયા છોકરાઓના એક કામથીજ આપણે પાનસો સાતસોનો તડાકો મારીયે છીયે. (ગાયછે, જુવો વધારો; ગાયન ૩ જુ.) [અસલાજી દાખલ થાયછે.

પાનાચંદ—આવો આવો અસલાજી શેઠ, ભલે પધારયા. ગરીબના ઘેરને બહું માન આપવું હં!

અસલાજી—બશ પાનાચંદ, હવે તારી ભટાઇ છોડી દે. કામની વાત કરની. માથે લીધેલું કામ નકી થયું એટલે લાખ રૂપીયાનું માન આપયુંને લીધું. કેમ ત્યારે પેલા છોકરાના શું સમાચાર?

પાનાચંદ—ટુંકમાં સાહેબ, આ છોકરો બહુજ ઉડાઉછે અને એટલો તો ગરજાળુછે કે તમે જે સરત કબુલ કરાવશો તે કબુલ કરશે.

અસલાજી—પણ પાનાચંદ તમે શું ધારોચ્ય કાંઇ ધાસતી તો નથી કે? પણ એ છોકરાનું નામ શું? અને તે કીયા ખાનદાનનો છે? તેનો ઢાંખરો ઢપી જાય તેવો થઇ રહ્યોચ્ય કે નહીં? નહીં તો કે આપણે તે ઢાંખરાનો ઢાંક પીછોડો કેમ કરી નાખવો તે તેને બરાબર શિખવીશું.

પાનાચંદ—અરે સાહેબ, તેનું નામબી હું તો પુરું પાધરું જાણુતો નથી. મને તો તેના ચાકરે એટલુંજ કહ્યુંછે કે તેના બાપનું નામ સાંભળતાં વાર તમો પૈસા તેને કાહાડી આપશો. તે બુઢો ઘણો દોલતમંદછે પણ ચાકરના કહ્યા પ્રમાણે પૈસાનો ઘણોજ નિચોછે.

અસલાજી—સઘલા દીવાળીયા છોકરાઓ પોતાનાં માબાપને એવાંજ નામો આપેછે; મારો ખશરૂ કરી એક છોકરોછે તેઓ મારા મુઆની ફાગડે હોળે વાટ જોયા કરેછે પણ મેંબી પાછો પરણી તેની આશા ભષ્ટ કરવાનો વિચાર કર્યોછે.

પાનાચંદ—આ જવાન પોતાના પીતાનો એક પુરો બેટોછે અને એટલાં વેરબી લખી આપવાને તૈયારછે કે તેનો બાપ આવતાં ડોસલાં અગાઉ હપી જશે.

અસલાજી—ત્યારે તો ઠીકછે. આપણે મોટી ખુસીથી બીચારાને તેની હાલની તંગીમાંથી છોડવીશું.

[ખશરૂ અને તેનો નોકર બાંજ દાખલ થાયછે.

પાનાચંદ—આવો આવો શેઠ, ભલે પધાર્યા. અસલાજી શેઠ આ ગૃહસ્થ ૩૫૦૦૦ તમારી સરત પ્રમાણે ચિઠ્ઠી લેવાને તૈયારછે. (ખશરૂ અને તેનો નોકર ગભરાઇ જાયછે.)

અસલાજી—અરે તારૂં ખાણું ખરાબ થાય ખશરૂ ! છેક આવી હાલતપર તું આવી ગયો કે? તારા બાપનોબી ડોસલાં અગાઉ કાટલો કાહાડવા તૈયાર થયો !

ખશરૂ—(બાજુએ) થોડો ઘણો સુકો કયા વગર છુટકો નથી. (મોટે) અને તમે આવા બુજરોગ માણસમાં ખપી નાદાન છોકરાઓને આવી રીતે લુટવા અને નીચવવા માંગોછો તે શું તમને શરમ ભર્યું નથી ?

અસલાજી—અને તું શું આવડે મોટે બ્યાજે નાણું કહાડાવી તારૂં અને મારૂં બેઉનું સત્યાનાશ કરાવા માંગેછે કે ?

ખશરૂ—અને તમે શું આવાં મોટાં બ્યાજે નાણું ધીરી દોલતમંદ થવા માંગોછો કે ?

અસલાજી—આ બન્યા પછી તુંને તારૂં મોહડું મને દેખડાવવા કેમ ગમશે ?

અરારૂ—અને આ બન્યા પછી દુન્યાંને તમારૂં મોહડું બતાવવાની તમે હિમ્મત કેમ કરશો ?

અસલાજી—નિકળ નાપાક, તારૂં અહીયાંથી મોહડું કાળું કર. હવેથી હું તારી બહુ સંભાળમાં રહીશ. સારૂં થયું કે હું આજે અહીંયાં આવ્યો, નહીં તો કે તું શું શું તારાં કાળાં ધોળાં હજીવેર ચાલુ રાખતે !

[પડદો પડેછે.]

અંક બીજો—દેખાવ પેહેલો.

[અસલાજીના ઘરનો એક ઓરડો; ગુલબાઇ અને શીરીનબાઇ ભરતાં ભરતાં વાત કરેછે.

શીરીનબાઈ—બેહેન ગુલ શું કહું ગઇ કાલે આલબલેસ બાગમાં લગ્નમાં ખાખાવરખાની પીલીએ જે જીકની સાડી પેહેરી હતી તે એવીતો સરસ હતી કે સઘળાનો ડાળો તેની ઉપર બેઠો. મરેરે પોલકોબી એવો મજાહનો લાગે કે હુંબી મડમને ત્યાં જઇને મારાબી પોલકા ત્યાંજ સીવડાવી આવું. પણ મારાં માય અભઇજી ઘણાજ જુના વિચારનાંછે અને સાફ એવા પોલકા પેહેરવા ના પાડેછે. જયારે મેં બુટ મોજાં પેહેર્યાં ત્યારે કાંઇ તેવણે થોડી કાહાંણી પાડીતી. મરેરે, મારા માય જો સુધારાવાલાં હોતે કેની તો ખાખાવરખાની પીલી કરતાંબી હું વધારે ઠણુક કરતી બહાર નિકળતે. એવાં વેહેમી માબાપને પેટે અવતરવાનું જીવતરજ બળ્યું. કોઇ હુશીયાર શિખલો બેશકી વર મળી જાય કેની તો મારા મનની સઘલી મોરાદ પાર પડે. (ગાયછે; જુવો વધારો; ગાયણ ચોથું.)

ગુલબાઈ—પણ શીરીન, ત્યારે કોઈ વર શોધો કાંય નહીં કાહડતી? સુધારાવાળી છોકરીઓને આજે વરના તોટા શુંછે?

શીરીનબાઈ—અરે ગુલાં તું મોટી ભુલ કરેચ. આજેતો શિખેલા છોકરાઓબી પરણવાના પૈસા માંગેચ, અને મારાં માય અભઈજીતો કાંઇ સમજતાંજ નથી! હું તેવણુને વારંવાર કહુંચ કે મને પરણાવાનો જો એક પાંચ હજારનો હોકારો કાહાડો અને જુવો કે કેવા સારા ખાનદાનના છોકરાઓ તુટી પડેચ. પણ મારાં માય તો જેમ બુઢાં થતાં જાયછે તેમ અકલે કમી થતાં જાયછે. તેવણ કહેછે જે શું પાંચ હજાર કાંઇ આપી દેવાનાછે કે? અસલી રીત પ્રમાણે ગુલ, તેવણ તો ઉલટા પૈસા લેવાની આશા રાખેછે! પણ ભલાં માણસ સમજતાં નથી કે સુજમાં રોજા ખોલશે. કોઇ એવણુને પુછે કે હું એવણુની એક પુરી બેટી છું અને પછીબી એવણના પૈસા મનેજ મળવાના કેની? ત્યારે આગળથીજ આપી કોઇ સુખી ખાવીંદ સાથે મને પરણાવતાં કાંય નહીં? પણ અસલના વખતનાં બૈરાંઓમાં એવી અક્કલ હોય ત્યારે કેની!

ગુલબાઈ—વારૂ શીરીન, જ્યારે તું પરણવાનીજ વાત કરેછે ત્યારે મારૂં કહ્યું માનશે કે ગઇ કાલેજ મેં સાભળ્યું છે કે એક જણ તારી ઉપર ફીદા થઇ ગયોછે.

શીરીનબાઇ—મારૂં થયું તેં મને ચેતવણી આપી તો, હું મારી સંભાળમાં રહીશ. પણ શીરીન તારા મનમાં કોણ છે તે હું ચેતી ગઇચ. તે દહાડે આપણે તારા ભાઇ ખશરૂની સાથે થઇ ગયા પછી તે મને એટલો તો કંટાલો આપેછે કે કાંઇ બોલ્યાની વાત નહીં. મારા ઘર આગળથી રોજના તે કુંડાબંધ ફેરા ખાતો હશે, ગઇ કાલે લગ્નમાં હું ગઇ તો મારી પુઠેને પુઠેજ, ગયા શનીવારે નાટકમાં ગઇ તો નાટક નાટકને ઠેકાણે અને તારો ખશરૂ મોટો આપેરા લેઇ આખો વખત મનેજ ટીકયા કરે, બેન્ડ સ્ટેનડ પરથી મારી ગાડીની આસપાસ આગળને આગળજ ફર્યા કરે. તે એટલો તો મારી ઉપર દીવાનો થઇ ગયલો લાગેછે કે મારૂ જીગર જો પથ્થરના જેવું સખત નહીં હતે તો હું કયારની તારી ભાભી થઇ ગઇ હતે.

ગુલબાઇ—અને અગરજો તારૂં જીગર પથ્થરના જેવું સખત ન હશે તો થોડા વખતમાં તું મારી સાવકી મા થશે, કારણ કે મારા બાવાએ આજેજ જાહેર કર્યુછે કે તેવણનો વિચાર તારી સાથે પરણવાનોછે.

શીરીનબાઈ—તારા બાવા અસલાજી !

ગુલબાઇ—હા, મારા બાવા. બોખા દાંતના, નજદીક ૭૦ વરસની ઉમરના મારા બાવા તો ૧૭ વરસની છોકરી ઉપર પ્યારમાં પડયા છે. તે વિશે તેં શું ધાર્યું ? હું ખચીત કહુ છું કે તેવણ પોતાની આખી જીંદગી સુધી તુને ખરા વફાદાર રેહેશે.

શીરીનબાઈ—આહા ! આહા ! આહા ; મરેરે, હું હસતાં હસતાં મરી જવશ. બુઢાને જોઇને તો મારેથી હસવું થોભાવાનુંજ નથી. ગુલ, મારી આવી માહાભારત ફતેહ માટે હું શું મગરૂર નહીં થાઉં ? હું અત્યારથીજ તારા બાવા ઉપર પ્યારમાં પડી ગઇછું. (ગાયછે; જુવો વધારો)

ગુલબાઈ—મારૂ માને તો તું મારા દેવાના થયલા બાવાને થોડી વાર બનાવ કે તુંબી તેવણની ઉપર પ્યારમાં પડી છે.

શીરીનબાઈ—બનાવુ શાને માટે ? હુ ખરીજ તેની ઉપર પ્યારમાં પડીશ ? જાણે મને અત્યારથીજ લાગેછે કે તું અને તારો ભાઇ મને "માયજી" કરી બોલાવેછો. જાણે બુઢાજી મને "મારી પ્યારી, મારી વહાલી" કરી કહી મને બગલમાં હાથ ઘાલી ફરવા લેઇ જાયછે, જાણે મને આ બંગલાના ચાકર નફરો "મોટાં બાઇ" કરી બોલાવેછે. આહા ! આહા ! આહા ! ગુલ હવે મારો તારી ઉપર ધાક ચાલશે અને તારેથી મને "શીરીન" કરી કહેવાશે નહીં. આહા ! આહા ! આહા ! આહા !

ગુલબાઈ—અરે બેહેન એટલી બધી હસનાં. દુન્યામાં શું નથી બનતું ? ઘણી જવાન છોડીઓ પોતાના રાજી ખુશીથી અથવા પોતાના માતપીતાની ફરજથી ૭૦ વરસના બોખાઓ માથે પણ પરણેછે, એવી ઉમેદ ઉપર કે થોડા વખતમાં બુઢો ટાંકો ચડી કરી તેઓને પોતાની દોલત આપી જશે. કાંય નહીં શીરીન તારાં માય પણ એવા વિચારથી મારા બુઢા પીતા સાથે તુંને વરાવાને ખુશી થાય ? પારસી સંસારી સડો એટલો તો અંદર પેવશ થયોછે કે કાલે નવાં નખરાં શું બનશે તે કહેવાઇ શકાતું નથી. પણ વારૂ શીરીન બીચારા મારા તવળતા ભાઇ માટે તારો ચોકસ વિચાર નથી કહેતી ? લે ખશરૂજ વાત કરતાં આવી પુગો,

[ખશરૂ દાખલ થાયછે,

ખશરૂ—આવો શીરીનબાઇ. (ગુલબાઇને) કેમ મારા ચાહલા વકીલ મને આશાછે કે આ જડજ સાહેબ આગળ તેં મારો મુકદમો મારી ગેરહાજરીમાં બરાબર ચલાવ્યો હશે.

શીરીનબાઈ—જેઓનો મુકદમો લુલો હોય તેઓને ઘણાજ ચપરખંધા વકીલોની જરૂરછે.

ખશરૂ—પણ જ્યાં જડજોજ એક જણાની વિરૂધ અગાઉથા મત બાંધી બેસે ત્યાં બાહોશ વકીલોનોબી શું ચારો હોય ?

શીરીનબાઈ—ત્યારે એવુંજ હોય તો સૌથી સરસ રસ્તો એજછે કે પોતાનો મુકદમો પાછો એંચી લેવો.

ખશરૂ—નહીં શીરીનબાઇ, જ્યારે એક શખસની જીંદગીનું સઘળું સુખ એક બાબદ ઉપર લટકેલું હોયછે ત્યારે તેને તો છેલ્લી ઘડી સુધી પોતાનું નસીબ અજમાવવું જોઇયે.

શીરીનબાઈ—પ્યારી ગુલ, સાંભળ્યું કે? તારો ભાઇ ખચીત એક બહુ ફતેહમંદ બારીસ્તર નિવડે. તમો બેઉ જણાની સાવકી મા થયા પછી જરૂર હું તમારા બાવાને પટાવી સમજાવી ખશરૂને બારીસ્તર કરવા ઈંગ્લાંડ મોકલીશ.

ખશરૂ—શીરીનબાઇ, આવા સખત તીરે કોઇ દિવસે પણ મારાં જીગરને આવું વિંધયું ન હશે.

શીરીનબાઈ—ચાલ બેહેન એ તકરારમાં તો વખત ઘણો નિકળી જશે. ઠંડી લેહેરકાનો વખત હોવાથી જરાક બાગમાં ફરીયે.

[શીરીનબાઇ તથા ગુલબાઇ જાયછે.

ખશરૂ—કહેછે કે ખોદાએ દુન્યાંમાં માણસોને એક સરખાં બનાવ્યાંછે પણ હું કહું છુ કે મારા જેવો કમનસીબ માણસ તો દુન્યાંમાં બીજો કોઇ પણ ન હશે. જે બાબદમાં હુ પડુંછું ત્યાં નિશફ્ળતા મારી સામે આડી આવીને ઉભી રહેછે. અરે નસીબ દેવી મારેથી એટલી તો દુર નાહાસેછે કે જો હું પાઘડી બાંધનાર થયો હતે તો દુન્યાંમાં સઘળાં બાળકો માથા વગરનાજ જનમતે કે જેથી કોઇ મારી પાસે પાઘડી બંધાવા આવતેજ નહીં.

[પડદો પડેછે.

અંક બીજો—દેખાવ બીજો.

[અસલાજીના ઘેરનું આંગણું; સુખલી અને બજો દાખલ થાયછે.

બજો—અરે જા જા સુખલી, તારી કાંઈ અક્કલ ગઇછે? અરે બુઢો પ્યારમાં પડે તોપણ તેના ગજવામાંથી એક અરધી પણ છુટવાની નથી.

સુખલી—બજા, ઓરતનાં નખરાંની વાત તું શું જાણે? અસલાજી શેઠ શીરીનબાઇ સુનામખા ઉપર એવા તો પ્યારમાં દેવાના થઇ ગયાછે કે હું તેવણના જીગરના અંદરના ભાગપેર સીરીનબાઇ વીશે ગીલી ગીલી લાવી તેવણના ગજવામાંથો કાંઇ પણ ઓકાવીશ.

બજો—સુખલી જો તું માત્ર રૂપાયા ૧૦ જ **અસલાજી પાસેથી** ઓકાવી શકે તો હું રૂપીયા ૧૦ ની સરત હારવાને કબુલ છું.

સુખલી—ઠીક છે, મારે કબુલ. ઓરતની આગલ **કંજુસોબી** લેહેરી થાયછે, બુઢાઓબી ગાંડા બનેછે, અને કુધારાવાળાઓબી સુધારા વાળા થઇ જાયછે.

બજો—વારૂ જોઇશું, લે અસલાજી શેહજ આવેછે. હું જાઉ છુ અને તું તારો જોખમ ભર્યો અખતરો ચલાવ.

[બજો જાયછે; બીજી તરફથી અસલાજી દાખલ થાયછે.

સુખલી—અસલાજી શેઠ, તમારી વધાઇના સમાચાર સાંભળી મને ઘણો હરખ ઉપજયોછે. મરી જાઉ રે (ઓવરણાં લેઇ) દાહાડેવારેનાં બચ્ચાં થયાં ને તેઓની સંભાળ માટે એ ચોખા તમુને પાડવાજ જોઇયે. તમારી સારવાર કરનારૂબી જોઇયે કેની, મરી જાઉ રે સુના જેવું એ તો તમે કામ કરોચ. આજે ગુલબાઇ છે ને કાલે સાસરે ગયા પછી ઘરની સંભાળ કોણ રાખે? નારે મરૂ એ શુભ કામ તો જલદી પાર પાડી લેવો. વળી હજી તો તમે જવાન જમાન. આજ કાલના પેલા ચાપરા— કાપલાવાળા પારસી સુધારાવાળા જવાનીયાઓ કરતાં તો તમે વધારે જવાન લાગોચ.

અસલાજી—(જવાન દેખાવાનુ ડાળ ઘાલી) નહીં કાંય; તેઓ જે જાતની જીંદગી ગુજારેચ તે પ્રમાણે તો એમ બનવુંજ જોઇયે અને તો પણ સુખળી ૭૦ વરસની ભરતી ઉપર તો હું આવ્યોચ.

સુખલી—(ઓવરણાં લેઇ) જીભરૂ મરૂ રે એવુ શું બોલોચ! ભરતી તમારા દુશમનની થાય. ૭૦ વરસ તે કાંઇ ઘણાં થયાં કે? અને વળી બુઢાપામાં સારવાર કરવા તથા હાથ પગ ચાંપવા કોઇ જોઇયે જો બા.

અસલાજી—સુખલી તારૂં આવું દાહપણ જોઇ હુ ઘણો ખુશ થયોછું. આજ કાલના પોરીયાઓ મશકરી કરવા નિકળેચ કે બુઢાઓ પરણેચ પણ તેઓ આ સઘલો વિચાર કયાં કરેચ? તેઓ જયારે બુઢા થશે તયારે તેઓને માલમ પડશે કે ઘડપણમાં બૈરીની કેવી જરૂર છે. વળી જયારે પરણીયે તયારે જવાન બૈરી નહીં લાવીયે તો શુ બુઢી લા

વીચે ? સારવાર કરવા બુઢ્ઢાઓ બૈરી લાવેચ, નહીં કે બુઢી બૈરા લાવી ઉલટી નવી વેઠમાં પડવા.

સુખલી—હારે મરૂ હા, તમો ૧૦૦ રૂપીયાનો બોલ બોલ્યા.

અસલાજી—વારૂ સુખલી, તું શીરીનની માય આગળ જઇ આવી કે? તું જાણેચ તો ખરી કેની કે આજના વખતમાં પૈસા લેયા વગર તો કોઇબી પરણતું નથી. જરા અબઇજીના કાન ઉપર એ વાત નાંખી કાંય નહીં ?

સુખલી—મરી જાઉ મેં સમજીને એ વાત અગાઉથીજ તેવણનાં કાન ઉપર નાંખીચ અને તેવણે કહ્યુંચ કે ગરીબ સંસારે દુનયાની રીત પ્રમાણે તેવણ કરશે.

અસલાજી—જરાક બને તો ગભરાવી જોજેની કે વાલકેશ્વરવાલો પેલો બંગલો મારા નામ ઉપર કરવામાં નહીં આવશે ત્યાં વેર હું કાંઇ શીરીન સાથે પરણનાર નથી.

સુખલી—(બાજુએ) ગામમાં પેસવાના સાંસાં ત્યારે પટેલને જોઈયે ઉના પાણી! (અસલાજીને) અરે મરી જાઉ એ સઘલું પછીબી કોણનુછે? તમારૂજ છે કેની? શીરીન એક પુરી બેટી હોવાથી અબઇજી મરતી વખતે તમુને નહીં આપી જશે તો કોણને આપી જશે? (બાજુએ) અરે પણ અબઇજીની અગાઉતો પોતેજ ટાકો ઘડી કરી નાંખશે તેની ખબર નથી તો!

અસલાજી—વારૂ ચાલો સમજયા. પણ સુખલી તું જાણતી તો હશે કે આજના વખતની છોકરીઓ જવાન છોકરાઓ સાથ ફરવા હરવાને વધારે પસંદ કરતી હોવાથી ઘરડે ઘડપણમાં મને નવો રકાશતો નહીં કરયો પડે કે?

સુખલી—અરે જીભરૂં તમો અખઇ રહી શીરીનને ત્યારેતો બરાબર ઓળખતાજ નથી! બસ તેતો કહેછેકે અસલાજી સિવાય મને બીજા કોઇ સાથે ફરવુંજ નથી.

અસલાજી—(ખુશી થઇને) પણ શીરીન મારી સાથે પ્યાર કરશે કે

સુખલી—અરે અત્યારથીજ તે તમારાં માંગાની વાત સાંભળી ખુશાળીમાં ગરકાવ થઇ ગઇછે. (અસલાજી ખુશી થઈ જાયછે) તેની દાસીએ મને જણાવ્યું છે કે આખો દાહાડો અને સારી રાત તેણી તમારે વિશેજ વાત કરેછે. (અસલાજી બહુ ખુશી થઇ ડોલાં ખાયછે) પણ મરૂંરે મરૂં અસલાજી, મેં તમારે વાસ્તે આટલી મેહેનત કીધીછે તેના બદલામાં મારી એક ગરજ સારશો તો મારાં મુવાંબી તમને દુવા દેશે. મારા જી ભરૂં બેહેસ્તીની વરસી માથે આવી લાગી અને ગામ મોકલવાનું કાંઇ મળે નહીં માટે રૂપયા દશનો એક કટકો આપશો તો (ઓવરણાં લેઇ) મરૂંરે મરૂં બધી ઓવરાઇ જઇશ. (અસલાજી ગભરાયછે.) અરે હું શું કહું, જો આજે સવારનાબી હું શીરીનબાઇને ત્યાં ગઇ તો આખો વખત તમારે વાસ્તેજ તે દુકતીએ વાત કર્યા કીધી (અસલાજી ખુશી થાયછે) તમારો ગંભીર ચેહેરો અને રૂપેરી મુછ તેણીને બહુ ગમેછે, પણ જો મરી જાઊં એટલાં મારાં બેહેસ્તીનાં હાડકાં ધ્રુજતાં અટકાવશો તો તમુને મોટું પુન્ય લાગશે.

અસલાજી—(ધભરાઇ મનમાં) તારૂં ખાણું ખરાબ થાય એ પીડા કયાં વલગી ! ધરણ છુટે પણ એ કદી નથી છુટનાર.

સુખલી—તમારાં જે જે ભાશાણો અને લખાણો ન્યુસપેપરોમાં આવેછે તે દરરોજ આખો દાહાડો વાંચ્યાજ કરેછે અને ખાવાબી ઉઠતી નથી. (અસલાજી ખુશી થાયછે) તેના મનનો હરખ એજછે કે એવા ગૃહસ્થની બાયડી કયારે થાઉં.

અસલાજી—મારે વાસ્તે તેં બહુ મેહેનત કરીછે માટે તારો આભાર હું કદી ભુલનાર નથી.

સુખલી—આટલાં મારાં મુવાના હાડ ઠેકાણે પાડશો તો મારો મધળો ઉપકાર વળી રેહેશે.

અસલાજી—ચાલ, મારે વેલાતનાં મેલનાં હજીતો કાગજો લખવાનાં છે.

સુખલી—અસલાજી શેઠ, ખોદાને ખાતર જરા દયાળુ થાવો. મુવાંનું કર્યા વગર કાંઇ ચાલે ?

અસલાજી—ચાલ ચાલ, મને વખત થઇ જાયછે. તુને શું છે તું તો પરવારતીછે. વારૂ શીરીનને મારી શીફારસ કરવાને ભુલતી ના.

[જાયછે.

મુખલી—(કટકા મોરી) મર તું પરણતો. મુવાની ચમડી તુટે પણ દમડી નહીં તુટે. બજો ભાખરો સરત તો જીત્યો તોપણ હજી હું એને મુકનાર નથી. (ગાયછે; જુવો વધારો; ગાયણ પાંચમું.)

[પડદો પડેછે.

અંક બીજો—દેખાવ તરીજો.

[અસલાજીના ઘરનો ઓરડો; અસલાજી, ખશરૂ, ગુલબાઇ અને કેકોબાદ વાત કરતાં માલમ પડેછે.

અસલાજી—મારા પ્યારા છોકરાંઓ, તમે આ મારા માનીતા કેકોબાદની સલાહ પ્રમાણે ચાલો તો કેવા સુખી થાઓ? હું વારંવાર ઇચ્છું-છું કે કેકોબાદ મારો છોકરો હતે!

ગુલબાઇ—તેમ કરવાનું તમારા હાથમાંછે. લેવોની, આજેજ તેમ થઇ શકે.

અસલાજી—વારૂં જોવો, આજ રાતના મેં આપણા પડોશીને જમવા બોલાવ્યોછે ને ખાવામાં ખવાય એવા વિચારથી શીરીન અને તેની માય અબઇજીને પણ આજેજ આપણે ખાવા બોલાવીયે. પણ શીરીનને અપમાન નહીં થાય એવી આશા હું ખશરૂ પાસેથી રાખુંછું, અને તેમજ ઇચ્છું છું કે કાનજીભાઇ કાનફાટયાને ગુલ તું પુરતું માન આપશે. અને કેકોબાદ તું સંભાળ રાખજે કે ખાણાંને બહાંને નોકરો લુટફાટ ચલાવે નહીં. એ પારસી નોકરોનો તુને અનુભવ ન હશે. હું તો એ લોકોનો જુલમ ખમતો ખમતો આજે બુઢો થઇ ગયો છું. પપેટીપર કપડાં, દીવાળીપર કપડાં, લગ્ન વિવાહએ કપડાં, દર સારે રૂડે અવસરે ચાટલો અને ઉપર ટપેનું મારે તે તો જુદું. માટે કેકોબાદ, ખુબ ધ્યાંનથી તેઓની તકેદારી રાખજે. કાવલા? ઓ કાવલા? અરે ઓ કાવલા? [કાવલો કોચમેનના પોશાકમાં મોટા ચાબકા સાથ દાખલ થાયછે.

કાવલો—કેમ શેઠ, કાંઇ ફરમાસ? તમુને કોણનું કામછે? તમારા કોચમેનનું કે બબરચીનું? કારણકે સાહેબ, તમો જેવા મુરબીના હાથ તળે હું બેઉ ઓદ્દા ભોગવુંછું!

અસલાજી—મને બબરચીની જરૂરછે.

કાવલો—મેં પણ એમજ ધાર્યું તું કારણકે કાબુલની લડાઇ પછી લીલાં-ઉમાંથી જે ખચ્ચર જેવો ઘોડો તમે લીધો હતો તે તો બીચારો ભુખે અધમુવો થઇ કયારનો મરી ગયોછે અને બીજો ઘોડો તમે લીધોછે તે તો એવું ફરમાસુ જનાવરછે કે ૨॥ કલાકે કોટમાંથી વાલકેશવર જઇ શકેછે અને તેબી વલી (ચાબકો ફોડી) ચાએ ચામડીમાં ફાટ પાડી લોહી કાહડે ત્યારે. એવા ફરમાસુ જનાવરને પેલી "સીસોટી" હવે જયારે આપરાં ખરખરયાંમાં જોડવા મના કરેછે. ત્યારે તમુને કોચમેનનું તો કામ નહીંજ હોય (કોચમેનનો પોશાક કહાડી નાખી બબરચીના પોશાકમાં), લેવો સાહેબ કાવશજી કોચમેનપરથી તમારો નોકર કાવલો બબરચી થઇ ગયો! શું હોકમછે, સાહેબ?

અસલાજી—જોની કાવલા, આજે રાતના હું એક ખાણું આપવા માગુંછું.

કાવલો—શેઠ શું બોલ્યા એક ખાણું! બેહેસ્તન મોટા બાઇને મરી ગયાને દશ વરસ થયાંછે અને ત્યારથી તે આજ સુધી આ ઘેરમાં મેં ખાણું બોલ સાંભળ્યોજ નથી. અને તેટલાં માટે ખાણું બનાવવાનું હું ભુલી ગયો છું!

અસલાજી—ચાલ હવે તારા એવા પટપટારા મુકી દે અને એક ઘણું ફરમાશુ ખાણું અતી ટુંક રકમમાં બનાવજે.

કાવલો—જર ને ચાહે શો કર, તેમ પૈસા ખરચો તો ઉંચું ફરમા-શુબી ખાણું થશે.

અસલાજી—હંમેશ પૈસા. બસ પૈસા, પૈસા અને પૈસા સિવાય તમે લોકો બીજી કાંઇ વાતજ નહીં કરો કે? મારા છોકરાં, મારા સગા-વહાલાં અને મારા સઘલા નોકરો પૈસા સિવાય બીજો બોલ કદી વાપરતાજ નથી. કારપોરેશનમાંબી જાઉંછું તો ત્યાંબી મોટા મોટા ખરચો માટે પૈસાની

માગણી! હું અને મારા મીત્ર નવરોજી ફરદુનજી એખલા તે ક્યાંવેર વિરેધ થયા કરીયે?

કેકોબાદ—બોલોના સાહેબ, પારકે પૈસે નહીં કોણને દુલ્લા થવા ગમે. તમારી કાંની જાતે સંએલા પૈસા ખરચવા પડતા હોય ત્યારે તેઓ-ને માલમ પડે. કાવલા, તું શાહ બબરચીમાં ખપવા માંગેછે પણ શાહ-બબરચી તો ત્યારેજ ગણાય કે થોડા પૈસામાં તું મોટું ખાણું કરી શકે.

અસલાજી—(ખુશી થઇ) લાખ રૂપીયાનો બોલ બોલ્યો, કેકોબાદ! અરે મુવા એ આજના બબરચીઓ! ખાંડી મુંડીનું બીગાડે તેજ તો! મારા લગ્નપર મારા બેહેસ્તી બાવાએ ચાલીસ માણસની વરદી આપી દોહડસો માણસો જમાડયાં હતાં.

કાવલો—વારૂ સાહેબ, કેટલા જણા ટેબલપર બેસશે.

અસલાજી—દશ જણા. પણ તું સાત જણાનું રાંધજે, કારણકે જે ખોરાક સાતને પુરતો માલમ પડે તે દશને નહીં કાંય ચાલે? વળી ભુખા રેહેશે તો ટેબલપરથી કોઇ વધારે માંગવાનું તો નથી; જા, જા, પેલા આ ખરાબ રૂતુમાં ઘણું ખવાડયે નહીં! અરધી ભુખે ઘેર મોકલયે જેથી સવારના પાધરા ઉઠે, નહીં તો તુંને ને મને બેઉને સવારના બાદી થવાથી ઘોઇ નાખે.

કાવલો—(ગણતરી કરી) સાહેબ ત્રણ દજન મરઘી, અરધો દજન બટક, ત્રણ હાંસ, ત્રણ તરકી, ચાલીસ રતલ ગોશ, હઢી મણ દુધ—

અસલાજી—(હોઠ ઉપર હાથ મેલી) અરે તારૂ ખાણું ખરાબ થાયરે, શું બાટલીવાળાને ત્યાંના લગન રાંધવા માંગેછે કે?

કાવલો—અરે પણ સાહેબ વેહેવાઇને ઘેરનાઓને ખાવા બોલાવોછો તે ટેબલતો ભરચકર કરવા દેશો કેની? હજી તો કયાં પુરૂં થયુંછે? પેશતરીને ફરૂત ને માછલી ને તરકારી ને મસાલો ઇત્યાદી મળી સાહેબ બાસ્સા રૂપીયા બસોના ખરચની આશા રાખો.

અસલાજી—(ચરડાઇને) ઠીકછે, ઠીકછે જા તું મુવો ખાણાનો કરતો. કેકોબાદ તું એક સમજુ જવાનછે અને તેટલા માટે લે આ રૂપયા પાંચ અને તુને જે ઘટતું લાગે તે એને બજારમાંથી અપાવી બાકીના પૈસા મને પાછા

આપજે. યાદ રાખજે ભાઇ કે આ દીવાળીયો જેમ ખોટા ખરચ કરાવે તેમ કરતો ના. આજના વખતમાં પૈસા ભેગા કરવા બહુ મુશકેલ કામ છે અને તેમાં વલી એમ પાંચ રૂપીયા ઉડાવી નાંખીયે તો બુઢાપે કેમ ગુજારશું ?

કાવલો—ત્યારેતો સાહેબ ભઠીયારખાનામાંથીજ કાંય નહીં ભોજનું મંગાવતા ?

[ફેરોબાદ અને કાવલો જાયછે; અભઇજી અને શીરીનબાઇ દાખલ થાયછે.

અસલાજી—આવો આવો અભઇજી તમારા પગલાં અમારા ગરીબના ઘરમાં કયા. કેમ શીરીનબાઇ સારી પેરે તો ખરાં.

શીરીનબાઈ—હાજી,છીયે તો સારાં પણ આજના પેપરમાં પેલા ખુનનો હેવાલ વાંચી મને તો હજી કમકમાટ છુટેછે. મરેરે એ હીંદુ રેવાજ બળે ! પેલા બેહેરામજી મલબારી કેહેચ તે કાંઇ ખોટું કેહેચ ! જવાન છોડીઓને બુઢાઓ સાથે પરણાવામાં આવેછે ત્યારે એવાં અઘોર અનીતિવાન કર્મો થાયછે કેની ? અને ત્યારેજ બુઢાઓ પોતાની છોકરી સમાન બાયડીઓ તરફ શકની નજરથી જોઇ તેઓનું ખુન કરેછે કેની !

અસલાજી—(ગભરાઇ)—તેતો ખરૂં પણ પારસીઓ અને હીંદુઓમાં મોટા ફરકછે, અને વળી આજના સુધરેલા વખત પ્રમાણે તો જવાન જાંગલા ભરથાર કરતાં તો બુઢા ભરથારો પરવડે. જવાનીયાઓ તો આજે બૈરી લાવી બીજી સરસ રૂપાળી માલમ પડીતો પેહેલીને તજી દેવાનો વિચાર કરેછે પણ બુઢાઓતો કપાળે કાન ચોહોટયા એવા વિચારથી મુંગા મુંગા એકનેજ વળગી રહેછે. અભઇજીને કહુજે તેવાજ વિચારથી મારી ગુલાનું એક અધોર ઉમરના બે પૈસે સુખી જવાન સાથ કરવા માગુછું પણ હજી એ હુલડ છોકરી સમજતી નથી!

અભઇજી—નહીંરે મરૂં ઉમરે આવીને સૌ સમજશે. દીકરી ગુલાં, ખાઇયે મનગમતું; પેહેરીયે જગ ગમતું; અને પરણીયે માબાપ ગમતું.

અસલાજી—લાખ રૂપીયાનો બોલ બોલ્યાં. શું કરૂં અભઇજી નાદાન વાજુ પડયું માટે બેઉના જલદીથી માથાં ધોઇ નાંખવા તો હું બહુ ઇંતેજારછું પણ પછી મારા ઘરનીબી સંભાળ રાખનારૂં કોઈ જોઇયે કેની તેથી મારો જીવ રાતને દિવસ વિચારમાં પડેછે.

અભઈજી—હા, બાવા, ઘરના ધણીને એવીજ ધાસ્તી હંમેશ હોયજતો. પણ બાવા એહેસ્તનને હવે દશ વરસ થઇ ગયાં અને જમાના શાહ પ્રમાણે તમોએબી વિચાર કરવોજ જોઇયે નો.

ખશરૂ—સેવોની અભઇજી, હું સઘળો ભરમ ખોલી દેઉં. મારા બાવા તમારી શીરીન ઉપર મોહિત પડયાછે અને તેણી કેડે પરણવા માંગેછે.

શીરીન—(બાજુએ) હું તો હશવાનુંજ માનતી હતી, પણ બુઢો તો કેથો ખચીત્ત ચરી ગયોછે !

અભઇજી—તો એવાય ખશરૂ એવણનો પાછો પરણવાનો વખતજછે. જો સઘળા માબાપ પાછા પરણતી વખતે પોતાનાં ફરજંદોની રજા લેઇ પરણે તો બીજવારનાં લગ્નો તો પારસીઓમાં બહુ થોડાં થાય.

ખશરૂ—વારૂં અભઇજી, જયારે મારા પીતાજીને તમારા જમાઇ કરવાની તમારી પુર મરજી છે ત્યારેતો મારો કાંઇ ચારો નથી પણ મારા પીતા જેવા એક ગ્રહસ્થને પોતાના ખાવીંદ તરીકે મેળવવાને માટે હું તમારી શીરીનબાઇને મુબારકબાદી આપુંછું.

અભઈજી—આજના જવાન ઉછાછલા છોકરાઓ સાથ છોકરીઓને પરણાવી સંકટના સાગરમાં સદાની હોમાબ્યા કરતાં આવા દુન્યાના ઘડાયલા ગ્રહસ્થો સાથ પરણાવેલી સારી કે સુખે બે રોટલી ખાય અને ખોદા ના કરે ને કજારજા બાદ પણ કટકો રોટલી ખાવાનો આશા રહે.

અસલાજી—લાખ રૂપીયાનો બોલ બોલ્યાં. પણ સઘલા માબાપો ક્યાં એવા તમારા ને મારા જેવાં સમજુ હોયછે !

ખશરૂ—પણ શીરીનબાઇ મારા પીતાની આંગળી ઉપર જે ચકચકીત હીરાની વીટી છે તેવી તમોએ કોઇ દહાડો જોઇછે કે !

શીરીન—તે લાગેછે તો ઘણી સરસ.

ખશરૂ—તમે જ્યાં સુધી તેની નજદીક હોવો નહીં ત્યાંસુધી તેની ખરી ખુબી પીછાણી શકો નહીં. પીતાજી જરા મને તમારી વીટી મારા નવા માતાજીને બતાવાની પરવાનગી આપો (અસલાજીની આંગળીએથી વીંટી કાહડી શીરીનબાઇને આપેછે.) બીલીયાનનો ખરી ખુબી તો આંગળીએ પેહેરીયે ત્યારેજ માલમ પડેછે.

અભઇજી અને શીરીન—ખચીત આ એક સુંદર નંગ છે.

ખશરૂ—(શીરીન તે વીટી પાછી આપવા જાયછે તેને અટકાવીને) નહીં માતાજી, તે તમારા હાથનેજ વધારે શોભેછે. મારા પીતાજી તે તમુને સોગાદ તરીકે આપેછે અને હું આશા રાખુછું કે તમો તે બાહાલ રાખશો.

અસલાજી—સોગાદ! હું!

ખશરૂ—શું પીતાજી તમારી મરજી નથી કે મારા નવા માતાજી તમારી આ નિરજીવ યાદગારી પોતાની આંગળીયે રાખે?

અસલાજી—(ખશરૂને બાજુએ) અરે તારૂ ખાણું ખરાબ થાયરે. મારી બહુ કીમતી વીટી છે.

ખશરૂ—મારા પીતાજી મને હળવેથી તમુને કાલાવાલા કરવા કહે-છે કે આ વીટી તમુને કબુલ કરવી જોઇયે.

શીરીન—નહીં માફ કરો, મેહેરબાની થઇ.

ખશરૂ—મારા બાવાજી એવાતો બોહોશીલા છે કે તે કદીબી તમુને આપ્યા વગર રેહેવાના નથી.

અસલાજી—(ખશરૂને બાજુએ) અરે તારૂ સત્યાનાશ થાય રેહેવા દેઇ મરની.

શીરીન—શું કામ ખશરૂ તુ મને નાહેકની બોહોંશ કરેછે હું નથી એ કબુલ કરનારી.

ખશરૂ—તમે ના કહોછો તેથી મારા બાવા ઘણા દલગીર થાયછે, ખચીત્ત તેવણ ઉપર એ ઘાતકીપણું છે; અરે શીરીનબાઇ એવીતો સંકડો બેટો મારા પીતાજી દુલ્લા જીવે વારંવાર તમુને આપતા રેહેશે; માતાજી મારા બાવાને હવે વધુ તમે નિરાશ ના કરો.

અભઇજી—બેટી જ્યારે આટલી બોહોંશ થાયછે ત્યારેતો તુંને તે કબુલ કરવીજ જોઇયે.

ખશરૂ—જોયો અભઇજી, તમારી બેટી મારા બાવાની આ દીલો-જાનની ભેટ કબુલ કરતી નથી તેથી તેવણ કેવા ફીકકાફચ થઇ ગયાછે!

એમાં બાવાજી મારો કાંઇ વાંક નથી; મારેથી તો જેટલું બન્યું તેટલું મેં શીરીનબાઇને સમજાવ્યું પણ તમારી મોહોરદારજ હઠીલી છેની! મારા પોતાને ખુશી કરવા શીરીનબાઇ એ કબુલ કરો.

અસલાજી—(ખશરૂને બાજુએ) અરે તારૂં અતીયાપાત થાયરે મારા આ ભવના દુશમન! અરે રૂ૫૦૦ની વીટીછે ને તું શું મારૂં ન ખોદ વાલેચ! રાંડ દુકની પચાવી પડશે તો હું હાથ ચોલતો રહી જાહશ.

ખશરૂ—મારા પીતા કહેછે કે હું જ્યાંસુધી તમુને આ વીટી આપી દેવાને ફતેહમંદ થાઉં નહીં ત્યાંસુધી તેવણ મારી સાથે રૂસાશે. હું છેલ્લી વાર તમુને કાલાવાલા કરી કહુંછું કે એ કબુલ કરો.

અસલાજી—(બાજુએ) કહેજે બેટા જણજો! પણ આવા બેટા તો ગલે લગાડીને ગરદન મારેચ.

અભઈજી—બેટી તું મને ઘણું નરસ લગાડેચ; અસલાજી જ્યારે આટલા બધા કાલાવાલા કરાવેછે તયારે તો તુને આ ભેટ કબુલ કરી તારી આંગલીએ પેહેરવીજ જોઇએ.

શીરીન—માતાજી જ્યારે તમે હોકમ કરોછો ત્યારેતો મારે આ ભેટ કબુલ કરવીજ જોઇયે. લાવ ખશરૂ, હું અસલાજીનો સખુન માથે ચહડાવા માગુછું. (ખશરૂના હાથમાંથી વીટી લેઇ પોતાની આંગળીએ પેહેરેછે.)

ખશરૂ—હવે મારા પીતાજીને રાતના નિરાંતે ઉંઘ આવશે ખરી! અને હવે એવણ હલકાં દીલથી બે બુક વધારે ખાશે!

અસલાજી—(બાજુએ) તારૂં સત્યાનાશ જાય છોકરા, તેં મારૂં ન ખોદ વાલ્યું; આજે આએ પીડાઓને નહીંજ બોલાવી હતે તો આવો સીતમ મારી ઉપર નહીં ગુજરતે.

[કાવલો દાખલ થાયછે.

કાવલો—અસલાજી શેઠ, કોઇ શખસ તમારી સાથે વાત કરવા માંગેછે.

અસલાજી—તેને કહે કે હાલ હું કામમાંછું. બીજી વખત આવે; અમે તો કામ હોયતો તુને કેહી જાય.

કાવસો—સાહેબ, તેવણુ પોતા સાથે નાણું લાવેલાછે તેબી હું જ રાખું કે ?

અસલાજી—નહીં, નહીં, કહે કે એક મીનીટમાં હું આઉંચ. બા તુઓ માફ્ કરજો થોડા વખતમાં હું તમુને પાછો આવી મળુચ.

ખશરૂ—અને બાઇઓ, બીજા ઓરડામાં ચાલો, ચાહ સાથ થેડુંક ઓહણું સમારવાનું તમારે માટે કરાવ્યુંચ તે ચાખી જરા તાજાં થાવો.

અસલાજી—(જતાં જતાં બાજુએ) જેને બખલુટપણે પોતાની દોલત ઉડાવવી હોય તેને ત્યાં આવા બેટા પરવડે, નહીં કે મારા ગરીબના ઘરમાં. [જાયછે.

શીરીન—મારૂંતો પેટ ભરાયલું છે માટે વધુ ખાવાની રૂચી નથી.

અભાઇજી—ચાલો જરા એક કપ ચાહેતો લેઇએ.

[શીરીન અને ખશરૂ સિવાય સઘલાં જાયછે.

શીરીન—ગુલાં, શું આ તારી બેહેસ્તન માતાની સખી કે? જાણે નકરી બીજી તુંજ. જન્મ આપનારને બાળપણમાં ખોહવી એ એક મોટી આફતછે તે હું બરાબર ધારી શકુછું, ગુલાં (ખશરૂને એખલો જોઇ અચરત થઇ) અરે પણ મારાં માતાજી અને તારાં બેહેન કયાં ગયાં ?

ખશરૂ—શીરીન, તેઓએ ધાર્યુ કે આપણુ બે જણાને સાથે કામ હશે માટે આપણુને એખલાં મુકી ચાહે પીવા ગયાંછે.

શીરીન—અને વળી આપણુને પણ કાંઇ ખાનગી કામ ન હોવાથી તેઓની પુઠે જઇયે.

ખશરૂ—જો તું મારી ઉપર દયાલું થાયતો મારા પીતાના ઘેલાપણાં છતાં પણ આપણ બેઉનું સુખ સલામત રહે; હજીબી મારાં ગીબતાં જીગરની દયા કર.

શીરીન—આપણુ બેઉનું સુખ ! સાવકી માતા અને સાવકા બેટાના વિચારો તો હમેંશ એક એકથી વિરૂધ હોય ત્યારે આપણે બેઉ જણાં સુખીજ કેમ થઇયે ?

ખશરૂ—પ્યારી શીરીન, મારા પીતાને બનાવાના તારા ઢોંગ હવે મુકી દે ને મને કબુલાત આપ કે તું મોડે વેહેલે મારીજ થશે. મારા પી-

તામાં એવી કોઇબી ખુબી નથી કે જેથી તું જોતાને વાર તેવણ ઉપર પ્યારમાં દેવાની બની જાય.

શીરીન—ખશરૂ, તું ભુલ કરેછે; પૈસા અને પૈસાજ સઘળી ચીજો-માં સૌથી વધુ ખુબસુરતછે; એક ઘડીમાં પૈસા જેટલું બોલી શકે તેટલું ઘણાજ ખુબીવંતા ખુબસુરત આશકો પણ વરસોના વરસો સુધી બોલી શકતા નથી. કદાચ તું કેહેશે કે તારા પીતા જવાન નથી, તો હું જવાબ આપીશ કે તેવણ દોલતમંદછે. તેવણ ખુબસુરત નથી, બાહાદુર નથી, નરમાશવાલા નથી, હસમુખા નથી, સારા સ્વભાવના નથી, પણ તેવણ પૈસા, પૈસા, પૈસા અને પૈસાવાલા છે; તે એકજ બોલમાં તું તેવણની જેબી વિરૂધ કહેછે તે સઘલું ઢંકાઇ જાયછે; અને અગરજો તું એક માણસની એક આખા કલાકવેર બેહદ સ્તુતી કરી સેવટે જણાવે કે "પણ તે ગરીબછે" તો તારી કીધેલી સઘલી સ્તુતી પાણીમાં જાયછે; કારણકે આ તો દુનયામાં મુકરર થયલુંજછે કે જે દોલતમંદ હોયછે તેનામાં કાંઇ ખામી નથી અને જે ગરીબ હોયછે તેનામાં કાંઇ ખુબી નથી. દુનીયાનો એવોજ રંગછે.

ખશરૂ—શીરીન, હું જાણુંછું કે તારા જીગરના આ વિચારો નથી.

[ગુલબાઇ દાખલ થાયછે.

ગુલબાઈ—શીરીન તારાં માતાજીને હું કેકોબાદ સાથે મોટા હોલની સબીઓ દેખડાવા મેલી આવીછું. કેમ તેં ખશરૂને કહ્યું કે ?

શીરીન—શું કહે ?

ગુલબાઈ—શું, વળી જે આજે તેં મને બપોરનાં કહ્યું તે ! અને તે એ કે તું ખશરૂને તારાં જીગરથી ચાહેછે.

શીરીન—(અચરતીનુ ડોલ ઘાલી) મેં તુંને એમ કહ્યું કે હું ખશરૂને ચાહુછું ! અરે એ તો તદન હરરતુ જુઠું !

ખશરૂ—શીરીન, જો તેં એમ ગુલાંને કહ્યું હોય તો હું ખરોજ સુખીછું; એક વખત મારાં મોહોડાં પર એમ બોલ એટલે મારાં સુખનો પારજ રેહેશે નહીં.

ગુલબાઈ—કાંય શીરીન, તું શાને માટે મારા ભાઇ ઉપર એટલી બાતકી થાયછે ? તારા મનનું એને જણાવી દેઇ તમો બેઉ જણાએ મનમાં ને મનમાં બલ્યા કરતાં એકેદમ સુખી થઇ જવું જોઇયે.

શીરીન—જ્યારે ખશરૂને હું ચાહતીજ નથી ત્યારે એમ જુઠું શું કામ બોલું ?

ગુલબાઈ—ઓરતો ખોટી શરમને માટે પોતાના દીવાના બનતા આશકો આગલ પોતાનું દીલ ખોલીને કહ્યાને બદલે તેઓને ઉલટા તવલાવે તે મુર્ખાઇ ભરી ચાલને હું ધિકારૂછું.

શીરીન—ગુલબાઇ, મારે તમુને જણાવવું જોઇયે કે ઘેર બેઠાં મને એવું અપમાન થશે એવી મેં કદી આશા રાખીતીજ નહીં. મારી છુપી વાત એમ ખુલ્લી પાડી મારી આબરૂને ધોકકો લગાડવા માટે તમોએ તમારા ભાઇ સાથે કાવતરૂં કર્યુંછે એવું મને લાગેછે કે જેથી મારાં તમારા પીતા સાથે થતાં લગ્ન અટકે.

ગુલબાઈ—તમારી આબરૂને ધોકકો લગાડવા અમે કાવતરૂં કરીયે ! કદીબી નહીં. મારો ભાઇ દરેક રીતે તમારી સાથે પરણવાને લાયક છે; અને મને જણાવા દેવો કે જેમ તમોએ તમારા બીજા કેટલાક આશકોને પેહેલાં ખોટી આશા આપી પછી ખરતા કરી દુન્યામાં તેઓની હસી કરાવીછે તેવી હસી મારા ભાઇની કદીબી થવા દેઇશ નહીં.

ખશરૂ—(કરગરીને) પ્યારી બેહેન, તમારી એવી ખટપટમાં મારૂ કામ હમેશનું બીગડી જશે તેનો તમોએ વિચાર કરવો જોઇયે.

ગુલબાઈ—(ચીરડાઇને) જાં જા, મારા ભોળા ભાઇ ! આજની પારસી છોકરીઓની વાત તને ખબર નથી. તેની મગરૂરીને ખાતર તુને થોડોવાર મુરખ બનાવી શેહેરમાં આખરે તારી હસી કરાવશે કે અસલાજી જેવા ગબ્બર માણુસના છોકરાને પણ શીરીનબાઇ સુનામખોએ નાપસંદ કર્યો કે જેથી બીજાં વધુ મોટાં માગાં તેણીને માટે આવે. આવા રીતે તું જેણીની ઉપર પ્યારમાં પડયોછે તેણીએ ઘણીવાર કર્યુંછે.

શીરીન—બાઇ, તમારો હું ઉપકાર માનુંછું કારણકે એક ઓરતની મીત્રાચારી ઉપર હવેથી કેટલો ભરોશો રાખવો તેનો તમોએ મને એક સારો ધડો શિખવ્યોછે. હવે પછીબી જો હું ઓરતોથી ઠગાઉં તો તેમાં મારો પોતાનોજ વાંક.

ગુલબાઈ—તમારી મીત્રાચારીની હવે હું દરકારજ કરતી નથી. દુ-

ન્યામાં એવા ઢોંગ લાંબો વખતવેર ટકનાર નથી. જે પોતાના આશકને એવી ખોટી રીતે ટવળાવે તેને માટે હું કદીબી માન ધરાવતી નથી.

[અભઇજી અને કેકોબાદ દાખલ થાયછે.

અભઇજી—હોલ ગોઠવવાનો તમારો સારો "તેસ્ટ" જોઇ હું ખુશી થઇ ગઇછું.

શીરીન—(બહુ ચીરડાઇ) આવું અપમાન હું વધારે શાંખી શકનાર નથી. દોસ્તીનો શાલ્યો ધાલી જે ધાટકી વર્તણુક તેં ચલાવીછે તે તારો નિચ ખવાશ જાહેર કરેછે.

અભઇજી—(ગભરાઇને) કેમ બેટી વળી એ શું છે?

ગુલબાઇ—આપણી વચ્ચેની તકરાર છુપી રાખશો તો સઘળાને સારૂં છે માટે હવે એ વાત ખાઇ જાઓ.

શીરીન—કાંય છુપી રાખે? નહીં એમ બનશે નહીં. તેં જે મને અપમાન કર્યુંછે તે હું આખી જગને આશકારા કરીશ. તારી ઉપર કીનો લેવાનું મારા હાથમાં છે અને તે વખતે હું તને બતાવી આપીશ કે—

ખશારૂ—(દલગીર થઇ) જોયું બેહન, મારૂ કહેલું ખોટું પડયું! મેં નહીં કહ્યું તું કે તું મારો ઉલટો ધાણ કહાડેછે? જો તેમજ બન્યું.

ગુલબાઇ—ભાઇ હિમત પકડ; હજી સઘળું સારૂજ થશે. પ્યારના તોફાની માહાસાગરમાં આશકે પોતાની હોડી આશાનીથી પેલે પાર લેઇ જવાની કદીબી આશા રાખવી નહીં. વચમાં ઘણાં તોફાનો અને ઘણા ખડકો નડેછે પણ એક ધીરજવંત હલ્લેસ્સા મારનાર પોતાની ધીરજના બળે તેમાંથી ફતેહ સાથ પેલે પાર પુગી પોતાની ધારેલી મુરાદમાં પાર પડેછે.

[અસલાજી દાખલ થાયછે.

અસલાજી—માફ કરજો; મારાથી બને તેટલી ઝડપે મારૂ કામ પુરૂ કરી મારા પરોણાઓની મદારત કરવા દોડી આવ્યોછું.

અભઇજી—કેવા પરોણા! જીભરૂ અસલાજી, જ્યારે તમારે ઘેર અમે આવવા નિકળ્યાં ત્યારે અમે એવી આશા નહીં રાખી હતી કે તમારાં છોકરાં અમુને અપમાન કરશે.

અસલાજી—અરે બાઇ બાઇ ! કોણે તમુને અપમાન કર્યું ?

અભઈજી—તમારાં છોકરાંઓએ મારી નિરદોશ બેટીને એવું તો અપમાન કર્યુંછે કે તેણીની આંખોમાં દડદડ આંસુ આવી ગયાંછે. એવું અપમાન તો અમુને અમારા જનમારામાં કદીબી થયું ન હશે. મારી છોકરી કાંઇ રીંજાડા પીંજારાની છોકરી નથી.

અસલાજી—(ચીરડાઇ) જાઓ દૃષ્ટ નાપાક છોકરાંઓ ! તમારૂ અહીંયાથી કાળું કરો, તમારૂ શરમ ભર્યું મોહોડું મને કદીબી બતાવતાં નાં.

ખરારૂ—અરે પણ સાહેબ હું—હું—

અસલાજી—મને તમારો કોઇનોબી એક બોલ વધારે સાંભળવો નથી. તમારાં જેવાં ફરજંદો દુશમનને ત્યાંબી અવતરે નહીં એવી તમારા બાપની તમારી ઉપર કદુવા છે.

ગુલબાઈ—ચાલ ભાઇ ; હું તુને દીલાસો આપીશ.

ખશરૂ—તેનો તો તેં હમેશનો નાશ કીધોછે.

[ખશરૂ અને **ગુલબાઇ જાયછે.**

અસલાજી—મારાં આ નાપાક છોકરાંઓએ જે અપમાન તમોને કર્યુંછે તેનો કેમ બદલો વાળવો તે મને સમજજ પડતી નથી. શું આ સુધરેલો જમાનો આવ્યોછે? આજના છોકરાઓનો તો શું એવોજ જુલમ છે કે તેઓના જુવાન જમાન બાવાઓ પાછા પરણેજ નહીં? અરે અભઇજી! અસલી સારા દાહડા તો તમુને હજી યાદ હશે. મારા બેહેસ્તી બાવાએ ૬ ઐરી કરી હતી અને હું તો જરાબી નહીં છેડાયો હતો ! શું પરણુવાનું જુવાનોને માટે છે અને અમે તો મોહોરદાર વગર ઝુર્યા કરીયે! આહા ! એબી ઠીક સુધારો !

અભઈજી—અરે અખઇ રહ્યા બોલો નારે, આજના વખતના છોકરાઓ માબાપને પોતાના છોકરા તરીકે ગણેછે અને જો કાંઇ વધુ થાયછે તો બસ કુવામાં નખાવી દેવા માંગેછે.

અસલાજી—બોલોના અભઈજી આપણી જુની આંખે નવાં નવાં કોટકો જોવાં પડેછે. ચાલો વારૂ શીરીનબાઇ સાથે હુંબી જલદીથી ચાર

ચોખા પાડી લેઉં અને પછી જો આ નાપાકોમાંનું એકબી મારી મોહો-રદારને અપમાન કરવાની હીંમત કરે તો તેને એકદમ મારા ઘરમાંથી કાહાડી મેલું.

અભઇજી—શીરીન તું શું કહેછે ? આજના "ચરર મરર ચાનજી અને ગજવામાંતો રામજી" જેવા છોકરાઓ સાથ પરણ્યા કરતાં અસલાજી જેવા બાહોશ, દોલતમંદ અને શાણા ખાવીંદને વધુ પસંદ કરવા જોઇયે અને એવા ખાવીંદથીજ સુખ કડકો રોટલી ખવાયછે.

શીરીન—માતાજી જેમ તમે કેહેવો તેમ તમારા હોકમને તાબે થવાને હું તૈયારછું.

અભઇજી—મરી જાઉં અસલાજી, મારી બેટી તમારાં મોહોરદાર થવાને કબુલ થાયછે અને આપણે સારો જેવો દાહાડો જોઇ શુભ મુહર્ત કરીશું.

અસલાજી—તમારા આ બોલોએ મને ઘણો ખુશી કર્યોછે અને તે ખુશાલીમાં જાણે હું ૫ વર્ષ નાનો થઇ ગયલો માલમ પડુછું. ચાલો આપણે આ બનાવની ખુશાલીમાં થોડોક વાઇન લેઇ તમારી અને તમારી શીરીનની સલામતી લેઇયે. (બાજુએ) રખે બાટલો પુરી કરી નાખે !

[અસલાજી, અભઇજી અને શીરીન જાયછે.

કેકોબાદ—આજથી આ ઘરની ખાણાં ખરાબી સરૂ થઇ. બુદ્દો પાછો પરણતો નથી પણ એક જવાન છોડીની ખુબસુરતી અને નખરાં જોઈ થોડા વખતનો દેવાનો થયોછે; આવા કંજુસને પણ આ નાદાન છોકરી કદાચ પોતાનાં નખરાંથી નચાવી દુલ્લો કરી નાંખશે; કારણકે ઓરતની મોહીની આગળ કોણ ટક્યુંછે ? વડાઓ કહી ગયાછે તે કાંઇ ખોટી વાતછે કે બુધા થયા એટલે ઘેલા થયા બરાબર ! (ગાયછે; જુવો વધારો; ગાયણ છઠું.)

ગરીબ બીચારો ખશરૂ આ વાત જાણી કેવો ગમગીન થશે ! પ્યાર તેને મનશે કાંટા છે અને મારે મનશે ગોલાબ છે. પણ દુન્યામાં કીયા ન ધારેલા બનાવો નથી બનતા ? કદાચ ખશરૂજ આ નાદાન છોકરી સાથે પરણે અને બુદ્દાજી હાથ ચોળતા રહી જાય ! તે જોવાનું રહ્યુંછે.

[પરદો પડેછે.

અંક બીજો—દેખાવ ચોઠો.

[અસલાજીનું ઘર: ખશરૂ અને બજો એમથી તેમ ફરેછે.

ખશરૂ—આખરે એક ઓરતેજ મને ફસાવ્યો. જાણીતા ઇંગ્રેજ કવીએ ઓરતને બેવફા ચીતારીછે તે શું ખોટું છે ? પણ દુન્યાંમાં સૌથી ખરાબ જાતની ઓરતો પારસી કારજ કરનારીઓછે. ખોદા તેઓથી પનાહ રાખે ! જે સેંકડો પારસી જોડાં પૂર ઉમેદમાં પોતાની સદાની જીંદગીનો ગાંઠ એવી ઓરતોના આધારે બાંધેછે તેઓમાંના કેટલાં બધાં જોડાં સદાનાં ગમના ગારમાં ગરક થઇ જાયછે ? પારસી સુધારાવાળાઓ આટલીઆટલી લાંબી પતરાજીઓ કરેછે પણ શું આ બાબદનો કાંઇ ચોકસ નિવેડો નહીં લાવે ? એનું ખાણું ખરાબ થાય પેલી સુખલી એક ગમથી શીરીન સાથે મારૂં નક્કી કરાવી આપવાની મને મોટી મોટી આશાઓ આપી નિચવેછે અને બીજી ગમથી મારા અક્કલથી ગયલા બાવાને તેણી સાથે પરણાવાની મેહેનત કરેછે. એબી મારાં કીસ્મતની વાત. જે મારૂં ખાય તેજ મારૂં બુરૂં કરેછે.

બજો—અરે સાહેબ બીહો ના. હું એ રાંડ નાપાકને જલદીથી ઠેકાણે લાઉંચ.

ખશરૂ—કંઇબી કરી એને સમજાવીને મારી પાસે મોકલ. એને કહે કે મારો બાપ એક કોરી પણ એને આપનાર નથી પણ મારૂં કામ જો એ પાર પાડી આપશે તો એને હું બહુ ખુશી કરી નાંખીશ.

બજો—ખશરૂ શેઠ; તમો પોચા તે પોચાજ ! એટલાંમાંજ ગાભરા પડયા ! બુઢો જો નહીં સમજશે તો રાતનાં ઉંઘમાં હશે ત્યારે તેની કબટ ઉઘાડી ઠેલીઓ કાહાડી લેઇ જ્યાં સુધી શીરીન સાથે તમુને તે પરણાવે નહીં ત્યાં સુધી પાછી આપીશું નહીં. બુઢો એવો તો પૈસાનો સૂમછે કે બૈરી જવા દેશે પણ ઠેલી નહીં જવા દેશે. કેમ શું ધાર્યું, શેઠ?

ખશરૂ—જા જા હમણાં તો મુંગો મુંગો મેં જે કહ્યુંચ તે કામ કરની.

[બજો જાયછે અને કેકોબાદ દાખલ થાયછે.

કેકોબાદ—ખશરૂ તારે વાસ્તે બહુ માઠા સમાચાર હું લાવ્યો છું અને તે સાંભલી કદાચ તું બહુ અચરતબી થશે.

ખશરૂ—માઠા સમાચાર હંમેશ મારા નસીબમાં સાંભળવાના હોવાથી તારા માઠા સમાચારથી હું કાંઇ વધુ અચરત થનાર નથી તોપણ તે તુરત જાણવાને હું અધીરો પડયો છું.

કેકોબાદ—આખરે શીરીને બેવફા થઇ તારા બુઢા પોતા સાથે પરણવાને કબુલ કરયું છે.

ખશરૂ—(નીશાસો મુકી) અરે કેકોબાદ! આખરે શું હસવાનું ખશીયાણું થયુંજ? માહારી પ્યારી બેહેને મારો આ સઘળો તાળો બગાડી નાખ્યોછે અને તેણીની ઉપર ફતેહ મેળવવા આખરે આ હુલડ છોકરીએ મારા ભરતામાં જવાની અણી ઉપર આવેલા પીતાને પણ કબુલ્યો હશે. પ્યારા કેકી, મને કાંઇબી સલાહ આપ કે જેથી આ લગ્ન હું ભાંજી પાડું નહીંતો અટકાવુંબી. જે ઘડીએ તે આશીર્વાદ સારનારા મોબેદને મારા બાપને માટે "પસંદે કરદે" કરી કેહેશે તેજ ઘડીએ મારી છાતીમાં એક હજાર ખંજરો ભોકાશે.

કેકોબાદ—તારા હાલ માટે હું દલગીરછું; પણ હું શું સલાહ આપું? ચાલ લે સલાહ આપવાને સૌથી લાયક શખશ અહીંજ આવેછે.

[સુખલી દાખલ થાયછે.

ખશરૂ—અહા! સુખલી!

સુખલી—કેમ ખશરૂ શેઠના ઘરમાં લગ્નની ખુશાલી ચાલેછે અને તમે તો કોઇ તમારો દુશમન મરી ગયો હોય તેમ ઘુવડ જેવું મોહોડું કરી ઉભાચ!

ખશરૂ—સુખલી તારી મોહકાણના આ લગ્ન મારી ગેહેન કાહડયા બરાબરછે. હજીબી સુખલી તું વિચાર કર. મે તારે માટે કેટલું બધું કર્યુંછે. વારંવાર તેં મારી કેટલી લાલચ ખાધીછે? અને તોપણ તેં મારા હાથમાંથી મારી આ બાયડી ઝુટાવી લેઈ મારા ઘાતકી બાપને સ્વાધીન કરવામાં મુખ્ય મેહેનત કરીછે.

સુખલી—મરરે મરરે ખશરૂ એમ શુ બોલેચ? ખોદાને હાજર નાજર જાણી કહુચ કે મેતો તારા ભલાને માટેજ આ છોકરીને તારા હાથમાંથી જવા દીધીચ.

ખશરૂ—મારૂ ભલુ કરવા જતાં તું શું મારૂ જીગર તોડી નાખેછે? અને તોપણ તું મને બેઅદબીથી કહેછે કે મારૂ ભલુ કરવાની નિષ્ટાથી આવુ કૂકર્મ તે કરયુંછે. યાદ રાખજે સુખલી કે લોભ પાપનુ મુળછે અને તમો પારસી કારજ કરનારી ઓરતો બેઊ બાજુનો લુમકો ખાતાં જે જે કાવતરાં કરોછો તેથી દોજખ શિવાય બીજે કેથે તમારો છુટકો નથી.

કેકોબાદ—તારો ગુસ્સો છેક સુખલી ઉપર ના કાહાડ. કદાચ એણે સારી નિષ્ટાથી આ કામ કર્યું હશે અને હવે જ્યારે તેણીએ જાણ્યુંછે કે તુંતો શીરીન ઉપર દેવાનોછે ત્યારે તેણી પાછાં તારા પીતાના લગ્ન અટકાવાને પોતાથો બનતું કરશે.

ખશરૂ—અને સુખલી જો તું આ લગ્ન અટકાવેતો તારો બદલો સારી રીતે વાળવાને હું કદી ભુલીશ નહીં. લે આએ ૨૫૦ અને જો મારો બાપ શીરીન ઉપરનો સઘલો હક ઇલાકો છોડી દેશે તો બીજા ૨૫૦ હું તને મારા બાપના બોલે આપવાને બંધાઉછું.

સુખલી—(ઓવારણાં લેઇ) જીભરૂરે ખશરૂ, તારા દુવ્વા જીવ ઉપરથી—પૈસા આગલ સૌ કોઇ નાચે. અને થોડા વખતમાં તું સાંભળશે કે તારી બંદીની મેહેનતથી શીરીન અને અસલાજીનું જોડું ભાગ્યુંછે.

[જાયછે.

અંક બીજો—દેખાવ પાંચમો.

[શીરીનના ઘરનો એક ઓરડો; શીરીન બેઠી બેઠી ભરેછે તેટલામાં સુખલી દાખલ થાયછે.

સુખલી—મરેરે શીરીન તુંબા બહુ ખંધી હં! અભઇજીને તો એમજ સમજાવ્યુંચ કે તું અસલાજી સાથે ખરેખર પરણવાનીજ.

શીરીન—હા, હા અને હાજ. મેં અસલાજી સાથે પરણવાનો પકકો વિચાર હવે તો કર્યોજછે.

સુખલી—અરે શીરીનબાઇ, કોઇ બીજો વિચાર કરતા હશો તો સુજમાં રોજા ખોલશો હં! ચમડી તુટશે પણ બુઢા પાસેથી દમડી નથીં તુટવાની.

શીરીન—હું જાણુંચ, જાણુંચ સુખલી કે તુને ગુલાંએ શિખવીને અહીંયાં મોકલીછે. પણ હું તો ખરી કે એની ઓહોદાપર એના બાપ સાથ પરણી ઘેરની શેઠાણી થઇ એની ઉપર મારો કિનો લેઉં.

સુખલી—પણ તું શાની ઊપર બુઢા સાથે પરણવા માંગેચ ? તું તેની દોલત ઉપર લોભાયચ કે? અરે પણ બુદ્દો ઉલટુ તારૂબી ખાઇજશે. અને વળી એની સાથે પરણ્યા પછી નાટકશાળાને, પાલવા બંદરને, બેંડ સ્ટાંડને, મડમોની દુકાનોને ઇત્યાદી છેલ્લી સલાંમ કરવી પડશે. અરે બુદ્દો ઘેરની બારીએબી ઉભી રેહેવા દેનાર નથી તે ખબરછે કે ?

શીરીન—અરે રાંડ સુખલી, ઘેરબેઠાં ધડો લેવા આવીચ કે? એવી વાત કરવી હોય તો સામો રસ્તો માપ.

સુખલી—અરે પણ બાઇ તું તો કેહેતીતી કે એમ એશકી ફાંકડો વર લેઉ ને સાથે ફરવા જાઉ ને હરવા જાઉ ને ફલાણું ચીંણું કરૂં ને સઘ બાઓની નજરઉપર રાઇ છાંટુ. તે સઘળું તું શું ભુલી ગઇ કે આવા ઢાંખરાને વરવા ખુશીથી તૈયાર થઇચ !

શીરીન—હું બધું સમજુચ કે તારો બાઇ મને પોતાના ઘરમાં આવેલી જોવા ઇચ્છતી નથી અને તેટલા માટેજ મને ફુસલાવા તુંને અહીંયાં મોકલીછે. પણ તેણીની એ મતલબમાં નિશફળતા સિવાય બીજુ કાંઇ નથી. હવે તમે બધા નોકરોએ મને બાઇ કરી બોલાવવી જોઇશે અને તમુને સઘળાને મારા હોકમ પ્રમાણે ચાલવું પડશે.

[જાયછે.

સુખલી—વાત તો હવે વધી ગઇ અને એ પાણીએ દાળ ચળે એવી આશા લાગતી નથી. તોપણ જે સુખલીએ હજારોનાં ભાંજેલાં અને હજારોનાં સાંધેલાં તે કાંઇ એથી ડરશે. એક નવી યુક્તિ મારાં મનમાં ગ્રોળવાયછે અને તે અમલમાં લાવી બતાવી આપીશ કે સુખલી ડોસી જે કામ માથે લે તે પાર પાડયા વગર રેહેતો નથી. (ગાયછે: જુવો વધારો: ગાયણ સાતમું.)

[પડદો પડેછે.

અંક તરીજો—દેખાવ પેહેલો.

[અસલાજીના ઘરનો એક ઓરડો. **અસલાજી** અને સુખલી બેઠેલાંછે.

સુખલી—અરે હું મુઇરે અભાગણી આ શું મોહોકાણ વળી ગઇ! હવે કરૂં શું? કયાં જાઉં કયાં?

અસલાજી—(ગભરાઇ) પણ સુખલી છે શું બોલતો ખરી!

સુખલી—અરે સુખલી મુઇ એમની એમ! આવો ભલો શેઠ! આવો ભલો માણસ! તેને હું ફસાવતી દોજખે ગઇ રે!

અસલાજી—અરે પણ શુંછે બોલી મરની!

સુખલી—એરે બોલું શું મારૂં તોડકું! અરે હવે હું જીવીશ કેમ? અરે મારો તો દોજખમાંથી છુટકો થવો મુશકેલછે? હવે મને ખાવા કેમ ગમશે, પીવા કેમ ગમશે, સુવા કેમ ગમશે? હાય! હાય! ભલા ભલા માણસો ચાલ્યા જાયછે ને મુવું મારૂંજ નહીં મોહત આવતું.

અસલાજી—અરે સુખલી ખોદાને ખાતર જે હોય તે મને જણાવી દે!

સુખલી—અરે જીભરૂં જણાવ્યા વગર છુટકોબી નથીની! નથી બોલતીતો તમારો મદદ ઇ દુશમન મારો જાયચ! અને જો બોલુંચતો તમો મદાઇનો જીવ દલગીર થાયચ.

અસલાજી—(બહુ ગભરાઇ) અરે શું?—અરે કેમ?—શું કોઇએ મને લુટયો?—શું કોઇએ મને લીમરી મુકાવી? હાય! હાય!

સુખલી—નહીંરે મરી જાઉં એવું કાંઇ નથી પણ તમે એક નવી ચીજ લાયાચકેની—

અસલાજી—શું? શું? બોલીદે.

સુખલી—નવી ઘરીઆંણી.

અસલાજી—નહીં, નહીં, હજી હું નથી લાયો. પણ કાંય—

સુખલી—કેમ! શું હજી તમે અદરાયા નથી?

અસલાજી—નહીં.

સુખલી—મારી આખી જીંદગીમાં તમારા આ "નહીં" બોલથી જેટલી હું સુખી થઇછું તેટલી બીજી કોઇ ચીજથી સુખી થઇ નહતી.

અસલાજી—કાંઇ ચોકસ કારણોને લીધે લગ્નની વાત મેં થોડાક દિવસો સુધી મુલતવી રાખીછે.

સુખલી—અને કાંઇ ચોકસ કારણોને લીધે આ લગ્ન તમુને કેટલાક વરસો સુધી મુલતવી રાખવાં જોઇયે.

અસલાજી—કાંય તેનું શું કારણ?

સુખલી—અરે મરી જાઉંરે અસલાજી તમારૂં આ કારજ કરવામાં હું એવીતો ઠગાઇછું કે કારજ કરવાનો ધંધો આજથી હું તજી દેઉંછું. આ છોકરીમાં તો હું બહુ જબરી ઠગાઇ. મેં તમુને એવું કહ્યું હતું કે શીરીનના બાપનું એક ઘેરછે પણ તે તો કેવું "નિશાળે" મેલેલુંછે.

અસલાજી—શું અભઇજી કરકા બાલુસછે! ત્યારે તેઓ ભપકા સપકા સાથ ગુજરાન કેમ કરેછે!

સુખલી—અરે એમતો આ મુંબઇ શેહેરના અરધો અરધ પારસીઓ પોતાનું ગુજરાન કેમ કરેચ તેતો ખોદાનેજ માત્ર માલમછે!

અસલાજી—વારૂં જે બૈરી વગર મીલકતે આટલુ બધુ મેળવી શકે તે બૈરાંતો મને બહુ ભાવે. વળી તારાજ કહ્યા પ્રમાણે શીરીન કરકસર વાલી હોવાથી મારા ઘરનુ આટલુ લખલુટપણુ તો અટકશે.

સુખલી-(બાજુએ) મરેરે મારૂંજ બોલેલું મારેજ ધાણ કાહાડેચ. (મોહરેથી) નહીં, નહીં મરી જાઉં એ સઘલું ખોટુંછે. તેના જેવી લખલુટ છોકરી આખા પારસી ટોલામાંથી શોધી કાહાડવી મુશકેલછે.

અસલાજી—શું! શું? શીરીન લખલુટછે!

સુખલી—અરે જીબરૂંરે લખલુટતો કેવો! દાંતમાં તમુને ખાસડું આપી થોડા વખતમાં તમારા દુશમનને દમણનો રસ્તો પકડાવશે.

અસલાજી—અરે સુખલી તું આગલ શું બોલતીતી અને હવે એમ કેમ ?

સુખલી—શું કરૂં મરીજાઉં હું જેવીબી આ દુકતીથી ઠગાઇ. જોયું કે તમે તેણી ઉપર પ્યારમાં છેવો તેટલા દિવસ કંજુસમાં ખપવા માંગેછે પણ "ચાર ચોખા" પડયા પછી પાછો અસલી ખવાશ ઉભરાઇ આવવાનો જો બા.

અસલાજી—પણ શું લખલુટપણું હું મુકાવી નહીં શકીશ ? તેણીનો ચેહેરો શું સરસછે ! તેણીના બાલ શું રેશમ જેવાછે ? તેણીની આંખ કેવી મોહીણી પમાડે એવીછે ? હોઠ પરવાલા જેવા, શરીર સીધ્ધુ સરોવર જેવું, અને સુખલી, શીરીન સઘલી રીતે મારા ઘેરને સોભા આપશે, માટે આપણે એનું લખલુટપણું છોડાવી દેઈશું. તું ફીકર ના કર. પૈસા આપણે તેના હાથમાં મુકશું તો તેણી લખલુટ થશે કેની ?

સુખલી—અરે મરરે મર તેનો સઘલું ઠીકછે પણ આજના તમારા પારસી કાયદા પ્રમાણે બૈરીના કરજ વાસ્તે તમે જોખમદાર છેવો. અને તમારા ગબ્બર છાંદા તરફ નેગાહ કરી શીરીનબાઇને ધીરવાને કીયો કાપડીયો અથવા ઝવેરી ના પાડશે ? અરે લખલુટ લખલુટ શું કરોચ ? અત્યારથીજ ઝવેરીઓ અને કાપડીયાઓને મોટા મોટા હોકમો થયાચ. અરે સાહેબ માફ કરો હવે મને વધુ તમારી ચાકરીમાં રેહેવું નથી. મારો ગયા મહીનાનો પગાર ચુકવી આપો અને હું મારૂં પેટીનું પોટલું લેઇ મારો રસ્તો કાપું. જે ધણીનું મેં વર્ષોના વર્ષો વેર નિમક ખાધેલું તે ધણીનું નખોદ વગતું મારી આંખે કેમ દેખાઇ શકાય ? અરે હું શું દેખતી આંખે કાપડીયાઓ અને ઝવેરીઓ અને ગવૈયાઓ અને બીજા ધુતારાઓને મારા ધણીનું ઘર લુટતાં જોઉં ? (આંખમાં આંસુ લાવી) અરે મારા અખઇ રહ્યા ધણીના બાપદાદાના અસલી સુનાં રૂપાંનાં વાસણો મારવાડીને ત્યાં ગીરવી મેલાશે ને મારેથી કેમ દેખાઇ શકાશે ? અરે મારા બુઢા શેઠે જીવ બાલીને એકઠી કીધેલી દોલત એક નાદાંન છોકરી આવી પલકારામાં ઉરાડી નાંખી મારા એ જીભરં શેઠને બંધીખાને નખાવી તેવણની નજદીક પોણી સદીની આંટને ધુળ બરાબરની કરી નાખે તે મારેથી જોવાયજ કેમ ! (વધુ મોટે રડી) નહીં, હું તો કાલને કાલ મારે ગામ જઇ ઉંધે મસતક પડું કે દેખુબી નહીં અને દાઝુબી નહીં, બાપા,

ખોદા ખાતર તારી દુકતીના બે દાણાં પાડી આ બલા ઘેરમાં લાવજે, નહીં તો બીચારી તેનું શું થશે તે મને સમજ નહીં પડતી! અરે એનું સત્યાનાશ જાય, રાંડ અહીંયાં આવતેજ નહીં તો આ ઘેરનો મોભ તુટતે નહીં (વધુ ડચકાં ખાઇ) અભાગણીની ખુબસુરતી ઉપર લોભાઈ બુઢો પોતાની એકઠી કીધેલી દોલત થોડા દિવસમાં લુટાવી જેલમાં જશે રે એ. બાપજી રે! (કુટેછે) અરે બાપલાવનાનો થઇ જશે રે! માયજી રે! (કુટેછે.)

અસલાજી—(મોટે રડી પડી) અરે મારા પૈસા! અરરર તે શું એક નાપાક દુકતીને લુટાવા માટે એકઠા કીધાચ કે? નહીં એમ બનશેજ નહીં.

[વકીલ દાખલ થાયછે.

વકીલ—અસલાજી ભીકરડાજી, મને મારા કુલ અભઇજી તરફથી ફરમાશ અને હોકમ થયા પ્રમાણે લગ્નની રીતનું ખત તૈયાર કર્યુંછે માટે આ બોલ્યાથી મહારાણીજીની ન્યાયાધિકારી વડી અદાલતનો હુ સોલીસીટર તમુને જાણ કરૂછું કે આજના દિવસથી ૩ દિનમાં આ લખત તપાસી બાહાલ રાખી, તે ઉપર સહી સાખ કરવી. એ દિવસ પછી આ લખત રદ બાતલ ગણાશે અને શીરીનબાઇ ઉપર તમારો કાંઇ પણ હક ઇલાકો, લાભ અથવા દાવો રેહેશે નહીં.

અસલાજી—નિકલ મારા ઘરમાંથી. તું અને તારૂં કુલ બેઉ જહાનમમાં જાઓની મને તેનું શું છે.

વકીલ—કાકા, શું તમે ઘેલા થઇ ગયાચ કે?

અસલાજી—હા, કાકા ઘેલા થઇ ગયા હતા! પણ હાલ પાછા ઠેકાણે આવ્યાછે અને તેટલા માટેજ તમુને અહીંયાંથી વંજો માપવા કહેચ. જાઓ જાઓ વકીલ સાહેબ, તમારા કુલને કેહેવો કે તેવણના ખરા રંગમાં મેં તેવણને પીછાણ્યાંછે અને કેકે બાહાર ખોળી ખાય બાકી અસલાજી તો ફસી જતાં બચી ગયાછે.

વકીલ—(બાજુએ) આબી કાંઇ અજબ ખવાસનું માણસ દેખાયચ. પણ એથી ઠીકજછે. મુડદાં બેહેસ્તમાં જાઓ કે દોજખમાં જાઓ પણ આપણેતો ખાટયા અને હજી ખાટશું. હવે જઇને અભઇજીને ઉસકેરૂંચ કે બુઢા ઉપર લગ્નનો કોલ તોડવાની ફરીયાદી માંડે. એથી આપણાં તો

ખીશાં તર થશે અને વળી એવા મોટા અગત્યના કેસમાં દરરોજ વર્તમાન પત્રોમાં બીરાજવાથી આપણો મોભો તો વધશે.

[જાયછે.

અસલાજી—સુખલી, મને એવી બલામાંથી છોડવવા માટે હું તારો બહુ આભાર માનું છું.

સુખલી—અરે મરી જાઉં રે એમ શું બોલોચ? એમાં આભાર શાનો? જેનુ નીમક ખાઇયે તેનું એટલુંબી નહીં ગાઇયે? કાંઇ નહીં મુરબ્બી, એના બદલામાં મારા બેહેસ્તીના ડોસલાં માટે મદદ કરશોતો તમારો આભારબી થશે ને સાથે લાગુ પુન્ય લાગશે.

અસલાજી—અરે સુખલી આજેજ મારી ખાતરી થઇ કે તુંબી આવી વફાદારછે.

સુખલી—અને તે વફાદારીનો એટલો બદલો નહીં આપો? વારૂ સાહેબ મને એટલી તો ધીરજછે કે મારા શેઠને દોજખની ગારમાં ફસ્તા બચાવ્યાછે.

[જાયછે.

અસલાજી—બસ આ દુન્યાંમાં પૈસા સિવાય બીજી કાંઈ વાતજ ન મળે! જાણે મારી પાસે કારૂનનો ખજાનો હોય, જાણે હું રોથ્સચાઇલ્ડ પોતે હોઉં, જાણે બેરીંગ બ્રધરસની પેહેડીનો હું એક ભાગીયો હોઉ તેમ બસ બધા પૈસાજ મારી પાસે માંગ્યા કરેચ! નોકર થયા તે શું બધી ચાકરી નહીં કરે? અરે પણ આ દુન્યાજ લોભી છેની. (વિચારમાં પડેચ; પછી ગાયછે; જુવો વધારો; ગાયણુ આઠમું.)

[બજો દાખલ થાયછે.

બજો—(બાજુએ) રાંડ પેલી કસકુમન સુખલી વળી પાછી બુઢાને સમજાવી હમણાજ બાહેર નિકળી. એ કસકુનમને અભઇજીએ મોટી રકમ આપી હશે તેની લાલચ ઉપર વળી તે શીરીનની શીફારસ હમણા કરી ગઇ હશે, પણ હું તો ખરો કે એને જુઠી પાડી શીરીન સાથે મારા ખશરૂ શેઠનેજ પરણાંઉ.

અસલાજી—(ફરીને ચોંકીને) કેમરે બજા, તુને અહીંયાં મારા ખાનગી ઓરડામાં આવવાનો શું સબબ પડયો?

બજો—અરે સાહેબ, તમારાં કુટુંબનાં ભલાને અર્થેજ હું આવ્યોછું. શેઠ, પેલી નુખલી હમણાંજ તમારી આગલથી ગઇની.

અસલાજી—અરે પણ તે ગેઇબી હોય તો તેમાં તુને શું?

બજો—અરે શેઠ ધીરા પડો નો ખરા? તેણી શું તમારી આગલ અબાછંજીની બેટી શીરીનબાઇ વિશે વાત નથી કરી ગઇ?

અસલાજી—હા, હા, કેરી ગઇ પણ તેમા તું શું કેહવા માંગેચ?

બજો—કેહવાનુ તો સાહેબ એટલુંજ કે જેબી તેણીએ કહ્યું ને બોલે બોલ હરરતુ જુઠુંછે; એના જેવી જુઠી તો દુન્યાંમાં બીજી કોઇ પણ ઓરત ન હશે. એનો મરનાર બાપ વકીલને તયાં ચાકરી હતો અને એની બેહેસ્તન મા કારજ કરનારી હતી તેટલાં માટે તે સાચી તે કયાંથી નિકળે? શેઠ, તમારી ઉપર તેણીનું બહુ હેત છ એવું તેણીએ ડોળ ઘાલ્યુ હશે તે એક જુઠુંછે અને શરીનબાઇ વિશે તેણીએ જે તમુને હાલ કહ્યું હશે તે બીજુ હરરતું જુઠું છે.

અસલાજી—કેમ! કેમ! તું ખરજ કહેચ કે સુખલી હમણા મારી આગલ જુઠુ બોલી ગઇચ?

બજો—અરે ખર નહીં તો કે શું ખોટું? અમે બેઉએ સાથે સપ કર્યો હતો; પણ મારૂ અનઃકરણ દંખવાથી હું તમુને ખરેખર કેહી દેવા આવ્યો છું, પછી તમારે ગમે તો મને માનો, નહીં તો કે ના માનો. તમે પોતેજ શીરીનબાઇ તરફ નેગાહ કરોની સાહેબ? શું સુખલીએ તેવણુને જેવાં ચિતાર્યાંછે તેવાંજ તેવણછે!

અસલાજી—હા, ખરેખર; મને તો તેથી જુદુજ લાગેચ. બજા તારૂં કહ્યુ હું માનુચ. એ કસકુનમ દદાને મારા છોકરાંઓએ ફુસલાવેલી લાગેછે પણ હું તો ખરો કે વકીલ આગલ દોડીજઇ મારૂ સઘલું કહેલું ફેરવી નાંખુ. મેં તો આગલથીજ ધાર્યુંતું કે શીરીન એવી નહીં હોય.

[અસલાજી જાયછે.

બજો—જાઓ અસલાજી શેઠ તમે મારે હાથે વેચાયા! સુખલીની ઉશકેરણીથી તમે શીરીન સાથે પરણવા નિકલ્યા હતા અને વકીલ પાસે

ખત પણ કરાવ્યું હતું નહીં! હવે હું બી દોડતો જઇ ખશરૂ શેઠને કહું કે ખુદાને એ કામથી મેં એવોતો વાર્યોછે કે વકીલને ત્યાં ખત રદ કરાવા તે દોડી ગયોછે. ખશરૂ શેઠ એવોતો મગન થઇ જશે કે આજે તો બાજા લાલચુને ત્યાં બાટલીનું માંથુ ભાંજવાનો આપણને તડાકો પડવાનો.

[જાયછે.

[પડદો પડેછે.]

અંક તરીજો—દેખાવ બીજો.

[ખશરૂ અને સુખલી દાખલ થાયછે.

ખશરૂ—સુખલી તારી બાહોશી મેં આજેજ જાણી! યાદ રાખજે કે તારી એ કીમતી નોકરીનો બદલો હુ ભુલીશ નહીં.

સુખલી—અરે હજી તો અરધુંજ કામ નક્કી થયુંછે. અમુલાજીનું કારજ તો મેં શીરીન સાથે નક્કી તોડયુંછે પણ હવે તારૂં તો તેણી સાથે નક્કી કરી આપવું જોઇયે.

ખશરૂ—તેટલું પુરૂં કરી આપ અને હું તુને રૂપીયાઓમાં નહવાડી નાંખીશ.

સુખલી—અરે મરી જાઉંરે ખશરૂ, તું તો દુન્યાદારીથી અંજાણ્યોછે માટે કારજ કરવાનાં કામની મુશકેલી તુંને શું માલમ હોય? આ શેહેરમાં અરધો ડજન જોડાં ભાંજવા જેટલું સેહેલું કામછે તેટલુંજ મુશકેલ કામ એક જોડાને સાંધવાનુંછે. પણ તારૂં ને શીરીનનું જોડું સાંધવાને મને બહુ ઉલટછે. બેઉ અખઇ રહ્યાં ખુબસુરત હોવાથી બે ઘડી ઘેર શોભી રેહશે.

[બજો દાખલ થાયછે.

બજો—(અચરત થઇ) કેમ સુખલી ખુદા આગળ તારા મક્કર બનાવી વળી મારા ભોળા શેઠને અષ્ટમ પષ્ટમ સમજાવા આવી કે?

ખશરૂ—બજા મુંગો રેહે; સઘળું સમાધાન થયુંછે અને સુખળીએ ઉલટું મારૂં કામ પાર પાડીઆપી મને પોતાના મોટા આભાર તળે આણ્યોછે.

બજો—અરે તમારો બેરો તો મેં પાર પાડી આપ્યોછે અને તમે સુખલીનો કાંય આભાર માનોછ? તેજ ખરો સુખી ધણી કે જે સારો નોકર ધરાવે, કારણકે એક સારો નોકર આ દુન્યામાં મોટું ઝવેરછે. મેં તમારો બેરો તે કેવો પાર પાડી આપ્યોછે? સુખલીને તમારા બાવાના ઓરડામાંથી કાંઈ ગુસગુસ કરી બાહાર નિકળતાં હમણાં જોતાંને વારજ હું પોતે અંદર ઘુસી ગયો અને તાલમેલ કરી બુઢાના મન ઉપર મજબુત ઠસાવી આવ્યો કે સુખલી જે તેને કહી ગઈ તે બોલે બોલ જુઠું હતું, જેથી બુઢો દોડતો દોડતો વકીલને ત્યાં પોતાનું આગળું કહેલું રદ કરવા ગયોછે—

સુખલી—અરે તારૂ ખાણુ ખરાબ થાય રે ઓગરા! બજો ભાખરો તે ભાખરોજ! સઘળો તાળો બગાડી નાંખ્યો. શીરીનબાઇના વકીલને તો તેણે સાફ કાહાડી મેલ્યો હતો કે એ કારજ તોડયુછે.

ખશરૂ—બેવકુફ! ગદ્ધા! ધામત! હજામ! હેવાંન! નિકળ અાંથી! (લાટો મારેછે.)

બજો—અરે શેઠ, મેં તો તમે જેમ કહ્યું તેમ બજાવ્યું, તેમાં મારો શો વાંક?

ખશરૂ—હા, એમાં તારો વાંક નથી પણ મારા બદબખ્તનો વાંક છે. નશીબ દેવી મારી ઉપર પ્રસન્ન નથી માટે સઘળુ વાંકુજ બનેછે.

બજો—વારૂ ખશરૂ શેઠ, એક બીજાં કામથી મારી એ ભુલનો હું પૂરતો બદલો તમુને વાળી આપીશ. ચાલ સુખલી, પેલી મારી જીતેલી સરત વાસ્તે તુંને કાંઇ વધુ જણાઉં. હશતાં હશતાં કલેજાં ઉઠલાઇ જશે.

[બજો અને સુખલી જાયછે.

ખશરૂ—"હશતાં હશતાં કલેજાં ઉઠલાઇ જશે!" ગરીબોબી પોતાની જીંદગી એમ સુખ અને રમુજમાં કાહડેછે પણ મારી બેચેનીનો કોણને ખયાલ હોય? શીરીનને હું મળી આવ્યો અને મારી છેલ્લી આશા ભંગ થઇ! આહા! આહા! શીરીન! તું એક લોભી માતાના ફાંદામાં ફસીછે તે હું જાણું છું. તારી માતા તને અસલાજી સાથે પરણાવતી નથી પણ તેના પૈસા સાથે પરણાવેછે. લટ પડજો તે માતાઓ ઉપર જેઓ પોતાની

બેટીઓને પૈસાને માટે વેચે. હેઠ પડજો તે માતપીતા ઉપર જેઓ લગ્ન-ના પવિત્ર ગાંઠને એક ફાંસી સમજે. ફીટકાર પડજો તે બાપની ઉપર જે પોતાની બેટી સમાન છોડીઓને પોતાની બાયડી તરીકે ઘરમાં લાવી બેસાડી પોતાનાં ફરજંદોનાં સુખનો હમેશનો ભોગ આપે. બાપો ઘણાખરા એવડા હોયછે. પોતાની ઓરતોની હૈયાતીમાં તેઓ ઉપર પ્યાર કરેછે, અને જીવ આપવા માગેછે અને મરી જાયછે તો રડેછે અને કુટેછે અને સત્યાનાશ વળ્યું એવું જણાવેછે. પણ થોડા દહાડા ગયા એટલે પંદર વરસની છોકરીઓ પાછા પરણવા માટે શોધતા ફરેછે. આજે હું મારી મરનાર માતાને યાદ કરૂંછું કારણકે માતા વગરનુ જીવતરજ બળ્યું. મારી માતા હતેતો આજે હું એટલો દુઃખી નહીં થતે. કેટલાં શાવકી માતાવાલા ફરજંદો ઇચ્છતાં હશે કે માતાને બદલે તેઓનો પીતા મરણ પામ્યો હતે! શીરીન, યાદ રાખજે કે તું સુખી કદી થનાર નથી અને જે દિવસે તું આ ઘરમાં પગ મેલશે તેજ દિવસે આ બાપીકુ ઘર હુ જાવેદાનનુ તજી મારૂ બદબખ્ત જયાં લેઇ જશે ત્યાં જઇશ. જે છોકરી મારી વહાલી માદરની વહુ થવાને સરજેલી તે શુ મારી શાવકી માતા થઇ મારી માદરની જગા ઉપર આવે? નહીં, એવો દેખાવ મારેથી જોવાઇ શકાનાર નથો અને એવો દેખાવ જોયા કરતાં તો મારૂ આ બાપીકુ શેહેર છોડી હુ પ્રદેશવાશી થઇશ. આએ કોણ સાંમેથી આવેછે? એ તો ઉકર કાનફાટયો! મારા બાવા મારી એક પુરી બેહેનને જેણી સાથે સદાના ખાડામાં નાખવા માંગેછે તે!

[ઉકર કાનફાટયો દાખલ થાયછે.

ઉકર—કેમ ખશરૂ શેઠ, વલી કોણુને રડાવાંનો વીચાર કરોછો? કોઇ મારવાડી નહીં જડતો કે? તમારી બેહેનને મારી સાથે પરણાવે તો તમો કુવો પુરવા માગોચ, તો હું પુછું કે તમો મારા જેટલું કમાવોચ કે? એ તમો આજકાલના પારસી પોરીયાઓની તેહેંકરાઇજ તો. આએ મારા પોશાકપર ભુલોચ કે? (ગાયછે; જુવો વધરો; ગાયણ ૮મું)

માટે ખશરૂ શેઠ મુંગા મુંગા ચાકરી ધંધે લાગી જાવો, નહી તો ધકેલા ખાશો.

[જાયછે.

ખશરૂ—આજે મારો હાહડો બદબખ્તછે ત્યારે **સઘળું સાંભળવું** જોઇયે.

[બજો દોડતો **દોડતો આવેછે.**

બજો—આવો ખશરૂ શેઠ મારી પુઠે ઝડપથી **આવો; ચાલો, ચાલો** જલદી કરો; હળવે આવજો: ચાલો, ચાલો.

ખશરૂ—પણ શું છે બોલતો ખરો?

બજો—બસ તમે તમારે મુગા મુગા મારી **પુઠે આવો; ચાલો** તમારો બેરો પારઃ તમારૂં કામ મે નક્કી કરી **આપ્યુછે; બસ ચાલો.**

ખશરૂ—પણ શું નક્કી કર્યુંછે? બેરો કેમ પાર પાડયો?

બજો—આ મારી બગલમાં જોવુ કેની—આ રહ્યું!

ખશરૂ—શું? શું!

બજો—તમારા બાપનો જીવ એમાંછે સાહેબ; **સુનાંની મોહોરોની** આ ઠેલીછે. ચાલો સાહેબ મુગા મુગા મારી પુઠે ચાલો **નહીં તો** તાળો બગડી જશે.

ખશરૂ—(વિચાર કરી) ઠીકછે! આ બનાવ જીગરમાં **વળી નવી** આશા પેદા કરેછે.

[બેઉ **જાયછે.**

[અસલાજી ઘેલા ગાંડા જેવો **દાખલ થાયછે.**

અસલાજી—(બહુ ગભરાયલો) ચોરો! લુટારાઓ! **ખુનીઓ! અરે** મહ્હેતમ! મોહકાણ! સીતમ! મારૂં ખાણું ખરાબ કરી નાખ્યું! **ચોર,** ખાસો પકડાયો. (પોતાનાજ હાથને પકડી) **લાવ મારા પૈસા! મારૂં માથું** ગળી ગયું'ચ! હું કયાં છેઉં, હું કોણ છું **અને હું શું કરૂંછું તેની મને ખબર** નથી. અરે! મારા પૈસા, મારા પૈસા! (પોતાનાજ **હાથને જોસમાં પકડી)** કેમ શું કહેચ? આપેચ કે નહીં? નહીંતો પોલીશમાં **પકડાવીશ હું! અરે,** પણ અહીંયાં કોઇ નહીં મળે. અરે તેતો વટેણું **વાવી ગયેલો હશે! હું** પોલીસમાં જાઉંચ, મારા આખા ઘેરને, મારા નોકરોને, **મારાં છોકરાં-** ઓને, મારી બાયડીને અને મને પોતાને પણ હરરતા **સોગંદ ખવડાવીશ;**

અરે એટલામાં શું વળ્યું? મોહલાના સઘળાં માણસોને, અને શેહેરના સઘળાં માણસોને વતીક હું હરરતા સોગંદ લેવા કહીશ; હું તેઓ સઘ-ળાઓને ફાંસી દેવડાવીશ; આખી દુન્યાને હું ફાંસી દેવડાવીસ; અને અગ-રજો તેમ કરતાંબી મારા પૈસા નહીં મળશે તો પછી હું પોતે ફાંસો ખાઇ મરી જઇશ.

[જાયછે.

અંક તરીજો—દેખાવ તરીજો.

[અસલાજીના ઘરનો હૉલ—કેટલાક નોકરો સાફસુફ કરતાં વાત કરેછે.

કાવલો—હવે આ અવર ઘેરનો દહાડા ફરે ખરો; નવાં બાઇ ઘણું દુલ્લા જીવનાં છે, અને તેવણ એવી દરીદ્રતા અને કંજુસાઇ વધુ વાર ચાલવા દેનાર નથી. આજે રાતનાજ પચીસ માણસનું ખાણું કરાવ્યું તે એવું તો રેલછેલ છે કે અલાઇબાગમાં આખી નાત જમે.

બીજો ચાકર—વળી અગાઉ તો ચોખાં પાણી સિવાય બીજી કાંઇ વાત નહીં હતી અને આજે તો આપણ ગરીબ ચાકરોને માટે પણ એક દજન બબ્બાની બાટલી આપીચ.

કાવલો—અરે ખાનારપીનાર તેને ખોદા આપનાર; જેવી બાઇ છે તેવોજ જો તેણીને વર મળ્યો હતે કેની તો બોલવાનીજ વાત નહીં.

ત્રીજો ચાકર—અરે પણ તેમાં શું છે? વર એવો છે પણ તેની ડેલી ગબ્બર છે કેની! અરે એ કાંઇ આપણે ગામડેની પોરીઓ છે કે? મુંબઇની આજકાલની પોરીઓ તો એવી પટામણી કે અસલાજી જેવા શો ગણા સુંમોનેબી નચાવી તેઓની ડેલીઓનાં મોહોડાં ખુલ્લાં મેલાવે.

[ભીમ દાખલ થાયછે.

ભીમ—કાવલા દોડ, ને કટલર પામરને ત્યાં કેહી આવકે ઉંચામાંનો બાર દજન ચમપીન, બાર દજન બ્રાંડી, બાર દજન પોર્ટ વાઇન, બાર દજન શેરી, બાર દજન હોક, બાર દજન કેરોશોટ, બાર દજન નોહોયો અને જે બીજો ફરમાશુ દારૂ તેઓ પાશે હોય તે તુરત મોકલાવી દે. ને

જમશા તું જલદી દોડી જઇ પીયર્સને ત્યાં કહી આવ કે પેશતરીને પુડીંગ હજી આવી પુગાં નથી ને આવતી વખતે જરા મરીન લાઇન્સપર જઇ પબલ્ટણુમાં કેહી આવજે કે હજી બેંડ આયું નથી.

સઘળાઓ—શાબાસ ! શાબાસ ! હુર્રે !

ભીમ—મોભ વગર ઘર શોભેજ નહીં, તેમ બૈરી વગર આજવેર અસલાજીનું ઘેર શુનું હતું. ચાલો ચાલો, તમે જાઓ, બાઇજ આવી પુગાંછે.

[આકરા જાયછે. શીરીન, અભઇજી તથા ફરનીચરવાળો મેમણ દાખલ થાયછે.

શીરીન—ભીમ, મારા હોકમ પ્રમાણે નોકરોને મોકલી દીધા કે ?

ભીમ—હા, બાઇ.

શીરીન—વારૂં કાસમ મીયાં જેમ બને તેમ બીછાનાઓ તો સરસ પીછાંનાં મોકલાવી દેજો.

કાસમ—અરે બાઇ સાહેબ, તમારૂં કામ તો બીજું સઘળું કામ પડતું મુકીને કરવું પડશે. (માથું ધવડીને) પણ બાઇને કહું જે લંડનના પ્રદર્શનને લીધે પીછાં ઘણાં મોઘાં થઇ ગયાંછે.

શીરીન—કાસમ, પૈસાની વાતજ નથી. બસ તું તારે સૌથી સરસ બીછાંનાઓ બનાવજે અને અસલાજી ઊપર તેનું બીલ કરી મોકલજે. અને કાસમ ચારો બાજુએ મોટા તખ્તા મેલાવજે તથા ઓરડો સણુગારવા માટે જેમ તુંને ઠીક લાગે તેમ કરજે. પૈસાનો કંઇ ડર કરતોજ ના.

કાસમ—બાઇ સાહેબ, શું પૈસા નાખી દેવાના આવ્યાછે ? હું તો કરકસરથી ખરચ કરી તમારા ખાવીંદ પાસેથી ચોખ્ખે ચોખ્ખું બીલ લેઇશ, પછી તમારે ગમે તે મારી મેહેનતનું આપજો.

અભઇજી—પણ દીકરી શું કામ આગ્મે બારીઓબી કહડાવી નાંખી નવી કરાવેચ ?

શીરીન—માયજી, તમે મારી વચમાં પડતાંજ ના ; મને અસલી ચીજોનો ઘણોજ ધિક્કાર છે, અને આગ્મે ઘેરની કોઇબી ચીજ મને ગમતી નહીં હોવાથી જયાંવેર તે સઘળી ફેરવાઇ નવી આવે નહીં ત્યાંવેર

મારેથી આએ ઘેરમાં રેહેવાયજ નહીં. મારી શહીમોટીઓ આવે તે લોકોને શું હું આવા હાલમાં બેસાડું કે? મારી મડમ પાસે શું હું આવી ટેબલ ઉપર શિખવા બેસું કે? છટ "નોનસન્સ."

કાસમ—બાઈ તમે બરાબર બોલોચ; અમે જે સાહેબને ત્યાં જઇયેચ ત્યાં દર મેલમાં કાંઇ ને કાંઇ નવું ફરનીચર આવતું ને આવતું. બાઇ જો તમુનેબી ઘર ખરું સણગારવું હોય તો ચાલુ "ફ્રાશીન" પ્રમાણે ચાલવુંજ જોઈયે. (બાજુએ) એ પ્રમાણે તો થોડા વખતમાં ઘેરબી વેચાવું પડશે હો!

અભઈજી—અરે બા એવા લાડ ઇંગ્રેજોનેજ શોભે. આપણે ક્યાં તેઓની સુજે તણાવા જઇયે? શીરીન તુંબી એમ મોટાંની સુજે દુકી થતી ના.

કાસમ—આહા! આહા! આહા! તમારાં મા અસલી વિચારના છે પણ તે દહાડા હવે વહી ગયા, હવે તો સારો સીણગાર કરો તોજ કોઇ તમારા ઘેરમાં પગ મુકેછે.

[કસબાંદોર અને ઝવેરી દાખલ થાયછે.

શીરીન—આવો પુરનમલ. કેમ પેલી ચારો કસબી કોરની સાડી લાવા કે? હું બધા ભરેલા છીકના પોલકાંને માટે તો તમુને કેહેતાં ભુલીજ ગઈ.

પુરનમલ—બાઇજી સારી તો એવી લાવ્યોછું કે બે ઘડી ગવનડરબી જોયા કરશે. પણ આએ બે નવી તરાહ આવીચ તેની કોર ભરાવવાની હું તમુને મજબુત ભલામણ કરૂંછું. કરશનદાશને ત્યાં વાટરસીલકની બેરા જાંબુરા રંગની જે વેલાતી નવી સાડીઓ આવીછે તેની ઉપર જો એ મુકશો કેની તો કાંઇ મણાજ નહીં. ભલા ભલા શેહાયાઓને ત્યાંનાં બઇરાંઓ મારૂં માથુંજ ખાઇ ગયા કે એવી કોર પેહેલાં તેઓને ભરી આપવી પણ મેં સાફ ના કહ્યું કે અભઇજીના શીરીનબાઇ વગર કોઇ બીજાને હું પેહેલા આપનારજ નથી. સારી સુધાં બેઉની કિંમત ૧૧૦૦ રૂપીઆ થશે અને એને લાયકના બે પોલકાંઓ ઉપર ખાસા રૂ ૭૦૦ બેસશે.

શીરીન—ઠીક છે. પણ બરાબર કરીને જલદી લાવજે હો! નહીંતો મુવા તમારા લોકોની ચાલ છે તેમ માણસને દોહોડશો ધકેલા ખવાડી અને પછી લાવી ના આપતો!

કાસમ—(બાજુએ) આ તો દીવાળીયું કામ છે. માટે મુંગા મુંગા આપણેબી રૂપીયા ૧૦૦ અથવા ૧૫૦ નો સામાન મુકી ૭૦૦ અથવા ૮૦૦ નું બીલ કરી જલદી ચુકાવી લેઇજીયેની, નહીં તો પછી કોણ લુ-ખાને શોધવા જઇશું.

શીરીન—(ઝવેરીને) કેમ રામલાલ, રહ્યા રહ્યા ૪ દહાડે આજે આયા કે? વારૂં પેલી નેકલેશ ને એરીંગ લાયાચ કે?

રામલાલ—દીલ્હીથી છેક આજેજ નેકલેશ આવી પુગી. મુંબઇમાં કોઇબી ઝવેરી એવી નેકલેશ લાવી આપે તો હું મારી મુછ બોડાઉં. કાસ્મીરના રાજાએ દીલ્હીના નવાબની બૈરીને વાસ્તે એ ભેટ મોકલી હતી પણ તે નાંધલી પડવાથી અહીંયા વેચવા મોકલીછે. એના રૂ૫૦૦૦ પડશે.

શીરીન—(તપાસી) નેકલેશતો બહુ મારીછે, પણ રામલાલ, બહુ મોંઘી પડેછે માટે રૂ૪૦૦૦ આપું, ચાલ કબુલ કર.

રામલાલ—અરે જાઓ જાઓ બાઇ, કાંઇ ચોરીનો માલછે કે? એક અરધી ઓછી નહીં લેઇશ. એના ઘરાકતો હજારો નિકલી આવશે.

શીરીન—ચાલ વારૂ લાવ. અને એનો તથા એરીંગનો રૂ૭૦૦૦ નો અસલાજીને નામનો આંકડો કરી મોકલજે.

[અસલાજી કપાળ કુટતો દાખલ થાયછે.

અસલાજી—તે ગીયા! જાવેદાનના ગીયા! મારૂં ખાણું ખરાબ થયું! હવે શું જડતાતા! કોઇ કહેજે "ન્યુસપેપર" માં એની ઇનામ આપવાની જાહેર ખબર છપાવો. નો શું મફતનો માલ આવ્યો કે ઇનામ આપું? વળી જાહેર ખબરનો રૂ ૨ ની ચોટલી અને નહીં કોઇની નજર ઉઘડી હોય તેબી ઉઘડે. અરે ખોદા ખાતર એકજ વખત તેની ઉપર મારી નજર પડાવો!

શીરીન—અને વારૂં ઝવેરી, નવી ફાશીનની એક ઉંચા હીરાની બાં-ગરીની ઓછામાં ઓછી શું કિંમત પડશે?

ઝવેરી—મારી પાસે એવી એક બાંગરી હમણાજ આવીછે જેના રૂ ૩૦૦૦ હું ઓછામાં ઓછા લેઇશ.

અસલાજી—શું? શું? લુચ્ચા તેં મારા રૂ ૩૦૦૦ લીધાચ? અરે

તારૂં સત્યાનાશ થાય તેં મને રૂ ૩૦૦૦ ની લીમરી મુકાવીચ કે? ચોર ! ચોર ! સિપાઇ પકડો ! પકડો !

ઝવેરી—(ગભરાઇને) અસલાજી ! શું છે? અરે મેં શું તમારૂં ખાધું પીધું ?

અસલાજી—મારૂં ખાણું ખરાબ કરી હજી મને પુછેચ કે શું કર્યું ? અરે મારૂં સત્યાનાશ વલ્યુંચ ! મારા પૈસા ચોરાયાછે ! ગઈ કાલે જે રૂ ૫૦૦૦ હું બેંકમાંથી લાવ્યો હતો તે ગુમ થયાછે અને (રડીને) હું કદીબી તેને પાછા જોઇશ નહીં !

શીરીન—પ્યારા અસલાજી તેમાં દલગીર થઇ રડો શાનાં પડોચ ! કદાચ તમુને તે રકમ પાછી જડશે; અને નહીં જડશે તો તમારી બલ્લા ગઇ ! એટલી નજીવી રકમને માટે નકામો મદાઇનો જીવ શું કામ બાળોચ !

અસલાજી—શું નજીવી રકમ ? રૂ ૫૦૦૦ ને તું નજીવી રકમ કહેચ !

અભઇજી—નહીંરે મરૂં, તમુને દલગીર જોઇ મારી અખઇ રહી છોકરી તો તમુને દીલાસો આપવા એમ બોલેચ. બાકી શીરીનને પોતાના મનમાં તો બહુ લાગેચ.

અસલાજી—મને દીલાસો આપવા ! રૂ ૫૦૦૦ ને નજીવી રકમ કેહી તમારી છોકરી મને દીલાસો આપેછે ! પણ ઝવેરી રૂ ૩૦૦૦ ની તું શું વાત કરતો હતો ? શું તુંને મારા ખોવાયલા પૈસા કેથે જડયાછે ?

ઝવેરી—તમે શું બોલોચ તે હું જરાકબી સમજતો નથી. હું તો આ બાઇને કેહેતો હતો કે હીરાની બાંગરી રૂ ૩૦૦૦ થી ઓછી કિંમતે કેથે મળનાર નથી. પછી ગમે તો—

અસલાજી—શું ? શું ? શું ?

શીરીન—બહુ મોંઘી છે. તોપણ શોખની આગળ કેઇ ચીજ મોંઘી હોય ? મારે ઝવેરી જરા બને તો આજેજ મોકલાવી દેજો. પ્યારા અસલાજી, આએ લોકો આંકડો ક્યારે ચુકાવી લેવા આવે ?

અસલાજી—પણ શું હું સ્વપનો જોઉંચ કે ?

શીરીન—કાંઇ નહીં થોડા દિવસ રહીને તમારો આંકડો મોકલી દેજો. વારૂં ઝવેરી, મોતીની ત્રણ શેરી માળા અને એક રઇફુલની શું કિંમત પડશે ?

ઝવેરી—બાઇ બેઉ મળી રૂ ૨૦૦૦, અને વળી રઇફુલ અને ત્રણ શેરી માળા વગર તમારો બીજો પોશાક સોભશેજ નહીં.

શીરીન—તું કહેચ તે ખરૂંજ છે અને સાથે લાગુ સસ્તું હોવાથી આજે મોકલાવી દેજે. મારા ખાવીંદના નામ પ્રમાણે ભપકો તો કરવોજ જોઇયે.

અસલાજી—અરે એમ કર્યા અગાઉ પેહેલાં મારૂં માથું કાપી નાખજે. તું કરેચ શું ? તું શું ઘેલી થઇ ગઇચ ?

શીરીન—અરે મરી જાઉં એમ શું બોલોચ ? નવી મોહોરદારને ઘેરમાં લાવો ત્યારે શું ઘેર સીણગાર અને બૈરી સીણગારના ખરચ માટે ૨૦ અથવા ૨૫ હજાર ખરચી નાંખવાને આંચકી ખાશો ?

અસલાજી—એ ઝવેરી, એક અરધીતુંબી તું અહીંયા આપી જશે તો તારૂં માથુંજ ભાંજી નાંખીશ.

શીરીન—અસલાજી, તમારી આ વર્તણુકની મતલબજ હું સમજી શકતી નથી. પરણ્યા પછી તમે મને કેવું સુખ દેખાડશો તેનો આ નમુનો તમો દેખડાવતા હશો !

અસલાજી—અને પરણ્યા પછી મારા કેવા હાલ થશે તેના ઉત્તમ નમુના આએ તુંજ બતાવેછેની !

શીરીન—અસલાજી સાંભળો. એક સુધારાવાળી પારસી અબલાના સઘળા હકો હું ભોગવવાની અને તે સિવાય હું કાંઇ બીજું વધારે માંગતી નથી. પોશાક કેમ કરવો તે મારૂં કામ છે, નહીં કે મારા ખાવીંદનું. તમે કેટલું ખરચી શકો તે હું જાણુંછું અને તે પ્રમાણેજ હું ખરચ કરીશ; અને એકબારગી જો હું વધારેબી કરૂં તો તે તમારૂંજ માન વધારવા કેની ! દુન્યા એમ તો કેહેશે કે આ એશકીઆનુ અસલાજીની ધણીઆંણી થાય.

અસલાજી—અભઇજી, આ બોલો તમે સાંભળોચ કે ?

આબાઈજી—મારી છોકરી લખલુટ થાય તે મરીજાઉં મનેભી ગમે નહીં જો; પણ મારાં તેમજ તમારાં કુટુંબનાં માનને ખાતર શીરીને ભપકા સપકામાં દેખાવ દેવોજ જોઇયે. જીભરૂં અસલાજી માફ કરજો પણ બોલ્યા વગર ચાલતું નથી કે આખી મુંબઇ તમારી કંજુસાઇની વાતથી જાણીતો હોવાથી તમુને ઉકરડાના નામથી બોલાવેચ તે ખેતાબ કાહાડી નાંખવા, દુન્યામાં માન મેલવવા તમારેતો ઉલતો ઉપકાર માનવો જોઇયે કે તમારાથી ઉલટાજ સ્વભાવની બૈરી તમુને મલીછે. મારી છોકરી કાંઇ લખલુટ થવા માંગતી નથી, પણ ૩૨૫૦૦૦ ની અંદર લગ્નનો સઘલો ખરચ કરી નાંખશે. અને પછી કાંઇ દર વરસે જરઝવેરાત અથવા કપડાં ચપડાં ઉપર એટલો મોટો ખરચ થવાનોછે?

શારીન—અરે નહીંજતો! ભાગ્યે રૂ ૫૦૦૦ બધા મળી દર વર્ષે થાય અને મારા ખાવીંદને ખોદા સલામત રાખે તે ૧૦ લાખની તેવણુની દોલતમાં રૂ૫૦૦૦ દર વર્ષે મને એશકી કરવામાં તેવણને ક્યાં ભારી પડવાનાછે!

અસલાજી—હું લુટાયો! મારૂં ખુન થયું! અરે ભાઇઓ બુઢાપામાં જવાન ઓરતો સાથે પરણવાનો જે શોખ કરે તેના મારા જેવા બુરા હાલ થશે! જો મારી ઉમરની કોઇ અઘોર વિધવા શોધી હતે તો મારૂં ઘેર ખરૂં સુખી થતે અને મારો બુઢાપો સારા સંસારમાં પસાર થતે. પણ મારા જેવા બુઢાને પરણવાની કેવી રમત! તોપણ, એક દીલાસો છે અને તે એકે હું હજી સુધી પરણીને ફસ્યો નથી.

આભાઇજી—તમુને તમારો કોલ પાલવોજ જોઇશે, નહીં તો કે લખત પ્રમાણે મારી બેટીને નુકશાનીના ૩૨૫૦૦૦ આપવા પડશે.

અસલાજી—મનમાં એમ મલકાતાં નાં. મારી પાસે તેમાંથી છટકવાનોભી એક રસ્તોછે. મેં મારા વકીલ વારસોને એ રકમ આપવા માટે બાંધી લીધા નથી, માટે જો હું ફાંસો ખાઇ આપઘાત કરૂં તો આ રકમ લેતાં તમો આ ભવના મારા દુશ્મનો હાથ ચોલતાં રહી જાઓ. પણ તેની અગાઉતો આ પીડાઓને કાહાડી મુકુ. નિકળો ચોરો, લુટારાઓ, ગળાં ફાંસુઓ! એકદમ અહીંયાથી ચાલી જાઓ, નહીં તો ધક્કા ખાઇ બાહેર જશો!

[તેઓ સઘળાં નાહસી જાયછે.

અભાઇજી—અસલાજી, તમો ઘેલા થઇ ગયલા માલમ પડોછો.

અસલાજી—મેં જ્યારે લખત ઉપર સહી કરી ત્યારે ખચીત્ત હું ઘેલોજ થઇ ગયો હતો. અરે ખોદા! હું મારૂં નામજ લખવા નહીં શિખ્યો હતે તો કેવું મજાહનું!

અભાઇજી—મારી છોકરીએ બીજાં ભલાં ભલાં માંગાં ના પાડી તમુને કબુલ કર્યા તેનો આ બદલો કે?

અસલાજી—અરે હું અંતઃકરણથી ઇચ્છુંચ કે કોઇનીબી સાથે તેણી પરણી ગઇ હતે! મારૂં લખત મને પાછું આપી દેવો અને કોઇબી બીજાના લાભમાં તમારા આ હદીયા (શીરીનને બતાવી) ઉપરનો મારો સઘલો હક દાવો છોડી દેવાને હું આ ઘડીએ તૈયારછું.

અભાઇજી—હવે તો બહું મોડુ થઇ ગયું! એક વખત ના પાડયા પછી હવે શું પાછા તેઓને કાલાવાલા કરવા જઇયે કે? નારે ભુસુંરે! શું મારી એકપુરી દીકરીને એવી હલકી પાડું કે?

[ભીમ દાખલ થાયછે.

ભીમ—બાઇ સાહેબ. તમારા હોકમ પ્રમાણે હું દરજીને બોલાવી લાવ્યોછું.

શીરીન—તેને અંદર આવવા કેહે. તમારે માટે અસલાજી, મને કેવું હેત હશે તેનો આ એક દાખલોછે. તમારે માટે સૌથી સરસ ફાશીનનો નવો પોશાક શીવડાવવાને બેડમ પાસલને ત્યાંનો વડો દરજી બોલાવી મંગાવ્યોછે કારણ કે તમુને સારૂં લાગવા માટે જેમ મને એશકી થવાની જરૂરછે તેમ મને સારૂં લગાડવા માટે તમુનેબી એશકી થવું જોઇશે. ચાલો માય, ચાલો એમતો હોયજતો, મારા ખાવીંદ ઉપર એટલાં બધાં રીશે ના ભરાવો. ચાલો આપણે રાતના મોટાં ખાણાંની ગોઠવણ પુરી કરીયે.

અસલાજી—અરે સુખલી, સુખલી! તેં જે કહ્યું હતું તે એટલા વારમાંજ ખરૂં પડયું.

[પાશકોલ દરજી દાખલ થાયછે.

પાશકોલ—સલામ સાહેબ. અમેરા નામ પાશકોલ ઔર અમ બેડેમ પાઇલકે ઉદર બરા દરજી હયે. તુમેરા માપ પેહેલાં લેના કે તુમ પેહેલા પેટરન દેખનેકું મંગતા? ચલો શેઠ તુમેરા માપ પેહેલા અમ લેતા. આખા મુંબઇમે અમેરા જૈસા દુસરા કોણુ દરજી નહીં હયે. બડા બડા પોરસી શેઠ અમેરી પોસ કપડે સીલાતા. સીધ્ધા ખડે રહો. અમ બગલકા મોપ લેતા.

અસલાજી—અરે મુગો મુગો જઇ મરની નહીં તો કે આ લાકડીએ તારી પીઠનું માપ લઇ લેવશ! તારા જેવા દરજીઓનું મારા ઘેરમાં નહીં પણ દીવાલીઆઓના ઘેરમાં કામ. નિકલ અતર ઘડી મારા ઓરડામાંથી. કાવલા! સોલા! દોલા! એને ધક્કા મારી બાહેર કાહાડો!

પાશકોલ—તબ કાયકે વાસ્તે તુમ બોલાયા. અમેરા બખત કુચ ફોકટ હયે? બખતકા હમ બીલ કરેગા.

[પાશકોલ જાયછે.

અસલાજી—મારા જેવા બુઢાઓએ મારા દાખલા ઉપરથી ધડો લેવો જોઇયે કે જવાન છોડીઓને આપણે બૈરી નથી લાવતા પણ બડા પાપ લાવીયેચ.

[કાવલો ૬ અથવા ૭ મજુરોના માથા ઉપર ટોપલામાં બાટલીઓ ઉંચકાવી લાવી ઝડપમાં પસાર થવા માંગેચ.

અસલાજી—અરે કાવલા કયાં જાયચ? કાંઇ બોલીતો મરની!

કાવલો—શેઠ, વળી જાય કયાં? બાઇએ રાતના મોટાં ખાણાં માટે દારૂકામ મંગાવયું હતું તે લાવ્યોછું; બીજી ચીજો પછવાડે ઘાટીઓ લાવેછે. જો શેઠ હું તમોને કહુંચ સાફ; વળી તમે કેહેશો કે કહ્યું નહીં. ૨૦ ચાકરોથી આવડાં મોટાં ખાણાંને પુરા પડી શકાશે નહી. માટે બીજા ૨૦ અથવા ૨૫ નોકરો મંગાવો.

અસલાજી—નિકલ ચોર. ઠગારા, લુચ્ચા, સઘલા મને ઠગવાજ બેઠાછો કે?

કાવલો—મારે શું છે. તમારી ફજેતી થશે.

[કાવલો મજુરો સાથે જાયછે.

અસલાજી—અરે ! અરે! મોહકાણુતો હવે છેક હદ બાહેર ગઇ ! અરે અસલા, અસલા ! તેં તારો બુઢાપો વેચ્યો ત્યારે આટલું ખમેચ કેની ? (અંદર પડઘમ વતરોગે વાગેછે) લે ! વળી આએ નવી મોહકાણ ! વળી એ શું ? (જોસમા વાગે છે) શું મારા ઘેર ઉપર કોઇ ઘેરો ઘાલવા આવ્યું'ચ કે ? હું ઇચ્છું'ચ કે તેઓ તેને આગ લગાડી મેલે, જેથી અમે સઘળાં અંદર બળી મરીયે ! (જોસમાં વાગેછે.)

અંદરથી જુમો—હુરરે ! હુરરે ! હુરરે ! ખોદા અસલાજીને સલામત રાખો ! હુરરે ! લેવો સાહેબો નવાં જોડાંને ખોદા સલામત રાખે તેની સલામતી ! હુરરે ! અસલાજી ઉકરડા અને શીરીનબાઇ સુનામખીનું જોડું દુધે નાહાય, પુટે બ્યાય. અને જુગ જુગ જીવે ! પીટ, પીટ, પીટ હુરરે !!

અસલાજી—મોહોલાના છોકરાઓનું આ તોફાંન લાગેચ; પેલી નાપાક દુકતીએ વાજુ મંગાવ્યું હશે તેની આ ઠેકડી થાયચ. દુન્યા મારી ઉપર હસશે અને થુકશે ! હાય ! હાય ! ઘરડા થયા એટલે ઘેલા થયા બરાબર ! અરે જેબી બુઢો આવી અઘોર જવાન છોકરી સાથ પરણવાનો હવે વિચાર રાખશે તેને ઓળખાણ પીછાણ વગરબી ઘેર જઇ એવું પગલું ભરતાં વારીશ ! તેઓ મારા આ દાખલા ઉપરથી અનુભવ નહીં લેતો તેઓના જેવા કર્મફુટયા કોઇ નહીં ! (અંદર જોસમાં વાજું વાગેછે) આ રકાસતો હજી ચાલુજછે, અરે તારૂં ખાણું ખરાબ થાયરે શીરીન ! (વલી પાછું વાગેછે) અરે કોઇ નહીં અટકાવે ? કાવલા, સોલા, દોલા (દોડી જાય છે અને તરતજ સુખલી સાથે દાખલ થાયછે.)

સુખલી—અરે અસલાજી શેઠ ! મારૂં કહ્યું માનતે તો આવું બનતે ! તમારી આંખ તો મેં ઘણી ખોલી કે થોડા દહાડામાં તે તમુને વગર ભાડાના ઘરમાં મોકલશે પણ તમે મારૂં નહીં માન્યું અને ગોરી ચામડી ઉપર લોભાઇ ફસ્યા !

અસલાજી—સુખલી ! સુખલી ! તારી શિખામણ જો માની હતે તો આજે હું કેવો સુખી થતે ?

સુખલી—અરે પણ અસલાજી, તમે ઘેલા થઇ ગયાતા ! તમે તો કારપોરેશન ને કારપોરેશન, ટાઉન હૉલ અને ફ્રાઉન હૉલમાં ભાષણો

કરો અને તોપણ તમેજ કેમ છતી ખુલ્લી આંખે જાણી જોઇને કુવામાં પડયા ? વળી ભલા માણુસતો જાણે લુમકો લુટાઇ જતો હોય તેમ એકદમ પરણી ગયા !

અસલાજી—હું પરણ્યો નથી; હું હજી પરણ્યો નથી.

સુખલી—નથી પરણ્યા !

અસલાજી—નહીં, નહીં, નહીં.

સુખલી—ત્યારેતો ઠીકજછે. બે ચોખા પડયા વગર કોઇબી માણુસ ખાડામાં પડેલો ગણાતો નથી.

અસલાજી—અરે પણ હુંતો જબરા ખાડામાં પડયોચની. અરે સુખલી ! મારા કર્મની કાંહાંણી કોણ જાણે ? તેની સાથે પરણવા માટે મેં એક ખત, એક ખત, એક ૨૨૫૦૦૦ ની નુકશાણીનું ખત કરી આપ્યુંછે.

સુખલી—ત્યારેતો એ રકમ તમુને ઓકવી પડશે.

અસલાજી—શું ઓકે? મારોજાન, મારો જીવ, મારૂં જીગર, મારૂં લોહી ઓકું !

સુખલી—અરે તમારા ઇંગ્રેજી કાયદા અને લા પાઇંટો બલે તે તમુને ઓકવાતો પડવાના—

અસલાજી—તેમ કરયા અગાઉ હું ભરતામાં જઇશ; મારા પૈસા, પ્યારા પૈસા બંચાવવા હું પેહેલા એ નાપાક સાથે પરણીશ અને બીજે દિવસે ગળામાં ફાંસો દેઇ મરી જઇશ.

સુખલી—(કપાળ કુટી) અરે મારા વહાલા શેઠ ! એક ભુલને લીધે તમારાબી કેવા હાલ !

અસલાજી—અરે સુખલી ! એક વરસ અગાઉ હું મરી ગયો હતે તો કેવું ઠીક ? (અંદર ગોંગાટ સાંભલી) અરર ! વળી નવી શું મો-હોકાંણ છે ? સુખલી જો ! જો !

[સુખલી જાયછે; બીજી ગમથી કેકોબાદ લગ્નના બહુ ભભકાદાર પોશાકમાં દાખલ થાયછે.

અસલાજી—વળી આ શું નવો બલ્લા?

કેકોબાદ—કેમ અસલાજી શેઠ મને ઓળખતા નહીં કે!

અસલાજી—ઓળખું! હા, હા! એની મતલબ શું? હું સમજ્યો, સમજ્યો! મારા ચોરાયલા પૈસાની દીવાળી છે? અરે લુચ્ચા કેકોબાદ, મેં તારી ઉપર ભરોશો રાખી મારો સઘળો વિશ્વાસ તારી ઉપર મેલ્યો તેનો આ બદલો કે? મારા જીવ એમ તું લુટી લેશે એવી મેં કદી આશા રાખી હતી નહીં.

કેકોબાદ—સાહેબ, તમારી આગળ સઘળી વાત હું કબુલ કરી દેવા આવ્યોછું; અને મારો સઘલો ખુલાસો સાંભળ્યા પછી હું ધારૂંચ કે મારી વર્તણૂક માટે તમો મને માફ કરશો,

અસલાજી—મારૂં જીગર તું ચોરી જાય અને હું તને માફ કરૂં?

કેકોબાદ—સાહેબ, તમારૂં જીગર કાંઇ ખરાબ હાથમાં ગયું નથી. અસલાજી શેઠ, ગમે તેવો પણ હું એક ગ્રહસ્થ આશામી છું.

અસલાજી—તું તો સઘળાને વિશરાવે એવો નિકળ્યો? મારી ચોરી કરી તું ઉલટી સરજોરી કરેછે કે તું એક ગ્રહસ્થ આશામી છે. તુંને એવું કામ કરવાને કોણે ઉશકેર્યો?

કેકોબાદ—અરે, સાહેબ! કોણ વળી—પ્યાર!

અસલાજી—પ્યાર!

કેકોબાદ—હા સાહેબ, પ્યાર.

અસલાજી—ઘણોજ સારો પ્યાર! મારી સુનાની મોહોરોનો પ્યાર કેની?

કેકોબાદ—એમ ધારતાજ ના, અસલાજી શેઠ. મારી પાસે હાલ જે છે તે ખોદાને ખાતર મારીજ પાસે રેહેવા દેવો, અને હું કસમ ખાઇને કહુંચ કે તમારી પાસે બીજું કાંઇબી હું વધારે માંગીશ નહીં.

અસલાજી—અરે મહા ઠગ! તું એવો નફટ ચોર મલશે એવી કોણે આશા રાખી હતી? તારી અરજબી નહાની સુની છે!

કૈકોબાદ—એમજ છે ત્યારે તો અસલાજી મારે જણાવવું જોઇયે કે એકમેકથી જુદા નહીં પડવાના અમે કસમ લીધાછે અને મોત સિવાય બીજી કોઇબી ચીજ અમોને જુદી પાડશે નહીં.

અસલાજી—વારૂં કૈકોબાદ. તું નગુણો નો થયોછે પણ એક વખત મારો ખજાનો મને બતાવીનેતો મારી આંખને ઠંડક આપ.

કૈકોબાદ—હા સાહેબ, તે મારે કબુલછે! અને ખચીત તે ખજાનોછે કારણકે તેવો ખજાનો ધરાવવો તે દોલતમંદ થયા બરાબરછે.

અસલાજી—હા, રૂ૫૦૦૦ કોણને દોલતમંદ નહીં કરે! મારી મોહોકાંણવાળી તું દોલતમંદ થયોછે. ઠીકછે લાવતો ખરો.

કૈકોબાદ—જે મારા જીવનો હારછે તેને તમારો પાસે લાવી તમારા આશીર્વાદ ચાહુંશું.

[કૈકોબાદ જાયછે.

અસલાજી—દુન્યામાં આવો નફટબી કોઇ હશે! મારી ચોરી કરી, તે મારી આગલજ કબુલ કરેછે અને વલી મનેજ તે બતાવી મારાજ આશીર્વાદ માંગેછે. દુન્યાંનું પેટ મોટુંછે અને જ્યારે મારા જેવા ૭૦ વરસના ઢાંખરાઓ ૧૭ વરસની છોકરીઓ સાથ પરણવાને તૈયાર થાય ત્યારે એવા નફટોબી અહીંયાં મળી આવે તો એમાં શી નવાઇ!

[સુખલી દાખલ થાયછે.

અસલાજી—કેમ સુખલી, એ શું ગોંગાટ હતો?

સુખલી—અરે મરેરે સુવું શું બોલું? સુવું બોલતાંબી જીભ તણાઇ જાયચ. આખ્ખાં શેહેરમાં વાત ફેલાઇ ગઇચ કે તમે પરણ્યા છેવો અને તેટલા માટે તમારી બૈરીના માંગનારાઓ ઢગલેબંધ ઉતરી પડયાછે. એક કાપડયાનુંજ માત્ર રૂ૫૦૦૦ નું દેવુંછે.

અસલાજી—ઓ બાપ! બાપ! બાપ! તેઓને કહે કે મારૂં ગળું કાપે.

સુખલી—વારૂં શેઠ, તમારી આવો હાલત જોઇ મારેથી રડવું રોબાઇ નહીં શકાવાથી હું શીરીનને પણ મળી આવીછું કે જો રૂપયા ૧૦૦૦૦ તમે તેણીને આપો તો સઘળી માંડવાળ થાય.

અસલાજી—શું રૂ૧૦૦૦૦? ભસ્તાંમાં જાઇને લે તેજતો. (વિચાર કરી) જા, ૩૧૫૦૦ આપીશ, વારૂં માંગનારાઓને તો હાલ બાહાર કાહાડી આવું કે જેથી બારણાં આગળની ફજેતી ઓછી થાય.

[અસલાજી જાયછે. બીજી ગમથી શીરીન દાખલ થાયછે.

શીરીન—કેમ સુખલી કેવી ફતેહ? બુઢો આટલું છતાંબી નહીં ચીરાતો કે?

સુખલી—મેં તો ઘણુંએ તલાવર કરી પણ ૩૧૫૦૦થી બુઢો વધતોજ નહીં પણ જરા વધારે દમ ભરાવ્યાથી ૩૫૦૦૦ વેર તે આપશે ખરો.

શીરીન—જો સુખલી, મારી આ યુકિત ગુલબાઇ અથવા ખશરૂને કેહતીજ ના હું! બુઢાને તેની હેમકાઇનો મેં જે સવાદ ચખાડયોછે તે પોતાની ૫ અથવા ૭ વરસની બાકીની જીંદગીમાં તે કદી ભુલશે નહીં.

સુખલી—લે સામેથી બુઢોજ આવેચ! હવે હું નવી તાલ લગાવીશ હું!

[અસલાજી દાખલ થાયછે.

અસલાજી—હું મુવો! મારૂં નખોદ વળ્યું! હું ખવાઇ ગયો! હું ભખઇ ગયો! મારે ઘેર બબરચીઓનું એક મોટું લશ્કર આવી પડયું છે! અરરર! કીયે અભાગ્યે વખતે જવાન છોડી સાથે પરણવાનો મે વિચાર કર્યો?

સુખલી—જો શીરીનબાઇ, બધી મરી જાઉં મારો એટલો બોલ માનો! મારા શેઠની હાલત જોઇ મારી આંખમાં પાણી આવી જાયચ. હું બે હાથે પગે લાગી કહું છું કે ૩૫૦૦૦ લેઇ માંડી વાળો.

અસલાજી—(એકદમ ચોંકી) જુઠી! જુઠી! જુઠી! એક ફુટી બદામ નહીં આપું! ગમેતો ૩૧૫૦૦ લેય, નહીં તો કે જહાનમમાં જાય! એ કાંઇ નાની સુની રકમ નથી; અને તેથી એક દમડી વધારે આપ્યા અગાઉ હું ભુખે મરીશ, ડુબી જઇશ, ઝેર ખાઇશ, બંદુક મારીશ, ફાંસો ખાઇસ, જીવતોને જીવતો બળી જઇશ અથવાતો દુન્યામાં મરવાના જેબી જાતના ઉપાયો હશે તે લેઇશ.

સુખલી—અરે મરૂંરે મરૂં અસલાજી, એ શું બોલોચ? એ બધું તમારા દુશમનને! જો શીરીનબાઇ, તમુને બે હાથે પગે પડી કહુંચ કે ૨૫૦૦૦ કબુલ કરો. તમે કોરટ દરબાર ચહડશો ને શું સારૂં લાગશે? ખરૂંછે કે મારા અખઇ રહ્યા શેઠ હારી જશે અને સઘળો ખરચ એવણુને માથે પડશે. પણ તેથી શું તમારી આબરૂ વધશે? મારા કાંકણા શેઠ બુઢાપામાં શરમ ન છંડાવાથી રખે અજાત ખાઇ મરી જાયતો તમારા હાથમાં શું આવશે? વળી કોરટ ને સોરટ સરખીછે માટે એટલાથીજ સંતોષ પકડો, શીરીનબાઇ!

શીરીન—સંતોષ શાનો પકડે? એકબારગી હું હારીશ તેનીબી મને દરકાર નથી. એની રૂશવા થશે એજ મારો કિનો વળેલો ગણાશે, અને ત્યારેજ એના જેવા ઢાંખરાઓને માલમ પડશે કે જવાન છોડીઓને કોલ આપી ફરી જવું તે બહુ નિચ તેમજ જોખમ ભર્યું કામછે. મને પૈસા નહીં મલેતો શું થયું? બુઢ્ઢા જેલમા જશે એટલેજ મને ટાહાડક વળશે. (જાયછે; જુવો વધારો ગાયણ ૧૧ મું)

અસલાજી—અરે ઘાતકી લોહીની પ્યાશી છોડી! દેખાવલો સફેદ ચામડીમાં તું હારેમન દેવછે!

સુખલી—અસલાજી, શું કરશો જ્યારે શીરીન આટલી હઠીલીછે ત્યારે એટલા આપીને જનવેદાનની કાસર પતાવોની. તમે જાનોચતો ખરા કે એની પાસે તમારા હાથ દસ્કત્તછે અને કોરટ ખરચ સિકે તમારી સામે ડીકરી કરશે એટલુંજ નહીં પણ ન્યુસપતરવાલાઓ તમારી વિરૂધ લખાણો ચલાવશે. અને તમારી રૂશવા કરશે અને ગવનડર તમુને સુલેહના અમલદાર અને કારપોરેશનમાંથીબી બરતરફ કરશે. માટે બે દિવસની આ દુન્યા માટે શું કામ તમારી ૭૦ ની કીર્તિ ખોહવો છો? (હળવે) તમે ૨૫૦૦૦ એ બલ્લાને આપી દેવો અને પછી હું તમારે વાસ્તે સારી મઝાની પાણી પીયે તો ગળાંમાંથી દેખાય એવી બૈરી શોધી લાઉં.

અસલાજી—અરરર! બૈરીનું હવે તો નામજ ના લે! બુઢાપામાં જુવાન બૈરી કરવી અને તે કુવો પુરવા બરાબરછે! એક બલા હજી દુર થઇ નથી અને પાછો કયાં ફસાવેચ? જવા દેની.

[અસલાજી અને સુખલી ઘુસઘુસ વાત કરેછે.

કાવસો દાખલ થાયછે.

ફ્રાવલો—બાઇ સાહેબ, રીજમીટનું બેંડ આવી પુગ્યું અને હવે મેહેમાનોબી આવવાનો વખત થયો. વળી નોકરોને માટે ખાવાની જગા નથી જો !

શીરીન—પેલી ફરેકાર ભંજાવી નખાવી બે ઓરડાનો એક ઓરડો કરી નાંખ અને વચમાં જે જુનાં કબાટનાં ઠોબલાંછે તે બાહેર નખાવી દે.

ફ્રાવલો—અને બાઇ મોહોડું સમારવાને માટે રકાબીઓ અને સમપીનનાં ગ્લાશો ખુટશે જો !

શીરીન—એકદમ ત્રીચરને ત્યાં જઇ ૪૮ દજન રકાબી અને ૭ દજન સમપીનનાં ગ્લાસ લાવ.

સુખલી—(બાજુએ અસલાજીને) આવો લખલુટ ખરચ ચાલુ રહે તે કરતાં ૨૫૦૦૦ આપી તદન છેડો છોડવોની.

અસલાજી—હાય! હાય ! પૈસા ! પૈસા ! (આંખમાં આંસુ લાવી) સુખલી, ૨૫૦૦૦ મેલવતાં કેટલી જેહેમત પડી હશે ? વારૂં તારે ખાતર પેટે પાટા બાંધી આ રકમ આપવાને કબુલ થાઉં છું.

સુખલી—બાઇ શીરીનબાઇ, મારા અખઇ રહ્યા શેઠ ૨૫૦૦૦ આપવાને કબુલ થાયછે. તમે જો લખત પાછું આપવાને કબુલ થાઓ તો રૂપીયા આપવાને એવણ તૈયારછે.

શીરીન—(ગજવાંમાંથી કાહાડી) આ રહ્યું લખત.

અસલાજી—હું નાણું લઇ આવુંચ. એજ ૨૫૦૦૦ મારી આખી દોલતછે.

[જાયછે.

સુખલી—(હસીને) કેમ શીરીનબાઇ મારા ૨૫૦ પાકા કે ? કેવી તાલથી સુંમ પાસેથીબી ૨૫૦૦૦ અપાવ્યા ? પણ મરે રે મુવું બીજાઓનું ભલું કરતાં મને કેટલાં પાપ કરવાં પડેછે. બસ મેંબી વિચાર કીધોચ કે તમારૂં અને ખશરૂનું જોડું સાથે મેળવા મારે ગામ જઇ એકાંતવાસ બંદગીમાં મશગુલ થાઉં.

[અલસાજી નોટોના ચોડા સાથ દાખલ થાયછે.

અસલાજી—લે મારા આએ ભવના દુશમન, લે આ રૂ૫૦૦૦ની સઘળી બેંક નોટોછે, ગણી લે. એજ મારી આખી દોલતછે. ખોદા તારૂંબી ભલું કરશે!

શીરીન—લેવો તમારૂં લખત. ફરીથી આવા ઢાંખરા થઇ નાહની છોકરી સાથ પરણવાનો વિચાર ના કરતા. આજે કાલે પેલી દુન્યાંમાં જવાના, અને તમુને લાજ નહીં આવી કે એક ૧૭ વરસનાં કુમળાં બચ્ચાંને જન્મ વેરના રંડાપામાં કેમ નાખું?

[કેકોબાદ અને ગુલબાઇ એશકી પોશાકમાં દાખલ થાયછે. સાથે ખશરૂ અને અભઇજી પણ આવેછે.

અસલાજી—કયાંછે કેકોબાદ, તેં મને કબુલાત આપી હતી તે કયાંછે? લાવની મારા ચોરાયલા રૂપીયા કયાંછે?

કેકોબાદ—(ગુલબાઇને આગળ ખેંચી દેખાડી) આ રહ્યો તમારો ચોરાયલો ખજાનો. એ એક એવો ખજાનોછે કે આખી દુન્યાંમાં તેનું મૂલ નહીં થઇ શકે.

અસલાજી—મારા પૈસા આપ, કેકોબાદ, મારા પૈસા આપ; જે મારા પૈસા તું ચોરી ગયોછે તે મને પાછા આપેછે કે નહીં?

કેકોબાદ—અસલાજી, તમે શું કેહેવોછો તે હું મુતલગ સમજતો નથી.

અસલાજી—તેં પછી શું મારી આગલ કબુલ્યું તું નહીં કે તેં મારો ખજાનો તફડાવ્યોછે?

કેકોબાદ—જે કિંમતી ખજાના વિશે હું બોલ્યો હતો તે આ (ગુલબાઇને બતાવી) રહ્યો. સાહેબ, તમારી બેટીએ આજે મને પોતાનો ખાવીંદ કરી હંમેશનો સુખી કરયોછે.

અસલાજી—શું! નાપાક દુકતી! તારા પીતાના એક હલકા નોકર સાથે પરણી ગઇછે?

કેકોબાદ—તમારા કુટુંબને એથી કાંઇ માઠું નથી લાગું. મારી ઓલાદ અને તમારી ઓલાદમાં કાંઇબી ફરક નથી, અને જોકે તમો મારા કરતાં વધુ તાલેવંત છેવો તોપણ મારી પ્યારી ગુલને તમારાં આશરા વગર રાખવાને હું શકતીવાંન છું.

અસલાજી—ઓ! મારા પૈસા, મારા પૈસા, મારા પૈસા! (કપાળ કુટી પછડાઇ પડેછે.)

ખશરૂ—બાવાજી જ્યારે પૈસાને ખાતર તમો આ બૈરીબી તજવા નિકળી પડ્યાચ ત્યારે મને એ બાયડી અપાવો અને તમારા પૈસા પાછા મેળવી આપવાની હું કબુલાત આપું'ચ.

અસલાજી—શું દીકરા ખશરૂ, તું'બી મારી ચોરી કરવામાં એક મદદગાર કે! આ બૈરી ઉપરનો મારો સઘળો હક ઇલાકો મેં કયારનો તજ્યોછે અને સુખેથી પરણી તમો ગમેતો માથું ફોડીલેજો, પણ પેહેલાં મારા પૈસા લાવ.

શીરીન—(પોતાની નોટો પાછી આપી) લેવો અસલાજી આ તમારા ૨૫૦૦૦ પાછા લેવો અને હું ધારૂં'ચ કે એક જવાન બાયડી સાથે પરણુ-વાના વિચારથી તમો હવે તદન ધરાયા હશો. પેહેલાંથીજ મારો પ્યાર તમારા બેટા ખશરૂ ઉપર હતો, અને હું ખુશી છેઉં કે તેણે પણ મારી ઉપર પ્યાર ચાલુજ રાખી પોતાની પરીક્ષા સારી ફતેહમંદીથી પસાર કરીછે. (ગાયછે; જુવો વધારો; ગાયણ ૧૨ મું)

[બજો પૈસાની ઠેલી સાથ દાખલ થાયછે.

બજો—લેવો અસલાજી શેઠ તમારા આ ખોવાયલા પૈસા.

અસલાજી—(બહુ હરખાઇ) લાવ! લાવ! લાવ! મારા પૈસા લાવ! હવે હું ખરોજ સુખી થયોછું.

ખશરૂ—અને તમે જો ખરાજ સુખી થવા માંગતા હોવો તો મારાં અને શીરીનનાં લગ્ન માટે મંજુરીયાત આપી તમારા આશીર્વાદ આપો.

અસલાજી—મારા બેટા, મોટી ખુશીથી મારી મંજુરયાત હું આપું'છું. શીરીન તું મારા બેટાને સુખી કરજે. તું હવે મારી વહુ થઇ છે એ મને વધારે દીલાસોછે.

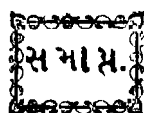
શીરીન—મેહેરબાન સસરાજી, હું તમારો આભાર માનું છું પણ તમારી એક બીજી પણ ફરજછે અને તે એ કે મારી બેહેન ગુલબાઇ-નેબી તમારા આશીસ આપી સુખી કરો. બેહેન ગુલબાઇ, મારા ગુસ્સા-માં તારી સાથે જે મીનાકીસ્સો મને થયો હતો તે માટે હું અંતઃકરણથી દલગીર છું અને તેની માફ ચાહું છું (કોટી કરેછે.)

ગુલબાઇ—બેહેન શીરીન, સઉ સારૂં તેનું સેવટ સારૂં. હું ઘણી ખુશી છું કે આખરે તેં મારા ભાઈને સુખી કરયોછે. મારો હરખ સમાતો નથી, જ્યારે હું જોઉછું કે એક ઉતમ ખાવીંદની હુ મોહરદાર થઇછું જે ખાવીંદ મને ખરી સુખી કરશે અને મારી કેલવણીના બલે જે ખાવીંદના ઘેરને પણ હુ ખરેખરૂં સુખી પારસી ઘેર બનાવીશ. મારા મેહેરબાન બાવાજી, આખરે તમોએ મને આપેલી સારી કેલવણીનો ઉપયોગ કરવા માટે આવા એક સારા ખાવીંદથી ટક આપીછે તે માટે સદાની હુ તમારી વધારે હેતવંતી થઇ રહીશ.

અસલાજી—સુખી રેહેવો મારાં ચારો ફરજંદો, આજનો દિવસ ખચીત્ત મારી જીંદગીમાં ભાગ્યશાળીછે.

(સઘળાં સાથે ગાયછે; જુવો વધારો; ગાયણ ૧૩ મું.)

[પડદો હલવે પડેછે.

વધારો.

ખેલમાં આવેલાં ૧૩ ગાયણો.

ગાયન ૧ લું.

ગુલબાઈ—(જુવો પાનું ૫ મું.)

કાફી—પદ.

(સાવરે અજહુ નહિ આયો—એ રાહ.)

ધનનો મહીમા છે ન્યારો ;
સહુ સમજી ખૂબ વિચારો. ૧

મુરખ તવંગર ડાહ્યા લેખો—જોડે હાથ હજારો,
જ્ઞાની જો કદિ ગરીબ થાએ—રખડી મરે બિચારો;
લાગે અપટ અકારો. ૨

ભાઇ બેનને બેટા સ્નેહી—ધનના છે સહુ યારો,
પોતાનાં પણ ગણે પરાયો—ધન વિન કહે નઠારો;
ગણે નિમકથી ખારો. ૩

માન પાન નિત ધનને દેછે—સઘળાં નરને નારો,
પ્રથમ જપે ધન માળા, પ્રભુના—પાછળ્ળા કરે પુકારો;
ફોકટ લવો લવારો. ૪

ગાયન ૨ જું.

ગુલબાઈ—(જુવો પાનું ૧૧ મું.)

પિલૂ--ગરબી.

(મહિઆંનું દાન હમેં ના દિયેરે લોલ.—એ રાહ.)

અબળા જે કેળવણી પામશેરે લોલ;
સુખથી જગમાં નિત ધામશે. ૧

ધરનો વ્યહવાર ભલો ભાળશેરે લોલ,
પરણ્યાને સર્વે સુખો આલશેરે લોલ;
પ્રભુજી રાજી કરી ચાલશે. ૨

ધનનો નહિ ઠાઠમાઠ નીભશેરે લોલ,
ચોરોને આગથી ફના થશેરે લોલ;
ઇલમો કોઇ નહિ લુટી જશે. ૩

માત પિતા જો તમ આ વારસોરે લોલ,
દેશો તો પુત્રિ ભવ સુધારશોરે લોલ;
ધનને ફક્ત દેઇ હારશો. ૪

સત્ય સુધારોછે પ્રભુ જ્ઞાનમાંરે લોલ,
વસ્ત્રો સણગારના ન ધ્યાનમાંરે લોલ;
તેતો છે શુભ શુધ સાનમાં. ૫

ગાયન ૩ જું.

પાનાચંદ—(જુવો પાનું ૧૬ મું.)

કલ્યાણ જિંઝોટી--લાવણી.

(ગાવો ગાવો મધન સહુ થાઓ ગવન ગાઓ ગીતો.—એ રાહ.)

લોભી જો લોભ ન કરશે—પ્રભુથી ડરશે;
તો ધૂતારા દુનિયામાં—ભૂખ્યા મરશે. ૧

કેં બાપ મરેથી બમણા—કોઈ તમણા,
લે લખત લખાવી રાખી ઉભા ઉગામણા
વળિ ત્રીસ ટકાને વ્યાજે—જોયે આજે,
જે નાંણું ખપે તમોને દેઇ નિવાજે;
આવા મોટાંતો વ્યાજ વિના નહિ ચાલે,
સ્વીકારે લુચ્ચા જે મુદ્દલ નહિ આલે,
જે લેઇ આજ, નાદાર થાયછે કાલે,
નહિ બાપ મરે નહિ બેટા બોલ્યું પાલે;

ત્રણ કહી એક દે ભાઈરે—ચીઠ્ઠી તો પુરી લખાઈરે,
એકોરી પણ અહિ થાઈરે—લે સુખડી સાથ સવાઈરે;
આ કરતુકથી લુચ્ચાની—ગરજો સરશે. ૨

લઇ નાંણું શેઠ સિધારે—મોંજો મારે,
પાછળથી કેવા હાલ થશે ન વિચારે,
નિત ઉઘરાંણી બહુ થાએ—ધક્કા ખાએ,
કદિ શેઠ મલે નહિ સાહુકાર પસતાએ;
લાવે ચિઠ્ઠું કોરટનું ઘરમાં જ્યારે,
જુસ્ટિસને દિવસે શેઠ ઉભા રહે ત્યારે,
કોરી ચિઠ્ઠીઓ માર મુરખને મારે,
રડિ હફતો કરવા અરજ કરી પોકારે;
વારંટ ટાંચથી રોએરે—વસ્તુ જે પાશે હોએરે,
બુઠ્ઠા બાવા સહુ જોએરે—આપી દમડી કાં ખાએરે;
ચેતી જો બદ રસ્તેથી—પાછા ફરશે. ૩

ગાયન ૪ હું.

શીરીન—(જુવો પાનું ૧૯ મું.)

કાલિંગરો—ગરબી.

(સખિ ચાલોની-જોવાને જઇયેરે મહિમા આજનો.—એ રાહ).

સુણ સાએલી, મોટાંની સુઝે ગોતાં નહિ મારિયે;
ઓ અલબેલી, વિન મ્હોતે મરતાંતો કાંઇ વિચારિયે. ૧

મોટાંને મોટું સહુ છાજે,
મોટાં લટકે મટકે ગાજે;
ન્હાનાં અટવાઇ મરી લાજે. ૨

મોટાં વ્હાંણોમાં ભર દરિયે,
બેસી તોફાને પણ તરિયે;
ન્હાની નાવે ડૂબી મરિયે. ૩

જે મ્હેલ પડોસણુનો જોઈ,
નિજ ઝુપડીને તોડે કોઈ;
તે તો ઘરવિન રખડે રોઈ. ૪

રૂંઆં ઝાડો છંડી જડથી,
ડરશે નહિ તોફાની નડથી;
નબળાં રૂખડી પડશે થડથી. ૫

ગાયણ ૫ મું.

શુખલી (જુવો પાનું ૨૬ મું.)

કાલિંગરો—પદ.

(નાવ નદિયાંમેં ડુબી જાય.—એ રાહ.)

સૂમ ધન ખરચે નહિ કે ખાય;
ખરચતાં જોઇ જીવડો જાય. ૧

જેમ ઘાસ ગંજીના કુતરાથી તણુખું ન ખવાય;
તોય બિચારી ભુખી ગાયને—ભુંકી કરડવા ધાય. ૨

કોડી કોડી નિશિદિન જોડી—મનમાં બહુ હરખાય;
ધર્મ ધ્યાંન મે દાંન ન જાણે—દ્રવ્યતણા ગુણ ગાય. ૩

અંત સમે હયાં સઘળું છોડી—ધરતીમાં પછડાય;
ખાલી બન્ને હાથો જોઈ—પ્રભુ સનમુખ અકળાય. ૪

હરિ દ્વારે તો આવી ઊભી—રંક જનોની હાય;
વેળા ગઇ ત્યારે શુધ આવી—પડિ નર્કે પસતાય. ૫

ગાયન ૬ ઠું.

ફેકોઆહ—(જુવો પાનું ૩૮ મું.)

રાહ ઈંગરેજી—કેમપટન રેસીસ.

નારી જે કરશે તે થાશે—સાચું સાચું,
નહિ વળશે જો નર તે ન્હાશે—સાચું છે બેશક;
મરદોની શુધ બુધ લઇ જાશે—સાચું સાચું,
વાંદર સમ જે નાચી ગાશે—સાચું છે બેશક.
(કોરસ) મરદ મથી મરે—ખરૂં ન તે ઠરે;
નહિ બનતું જે આ દુનિયામાં તે નારી તુરત કરે. ૧

જઇફીબી જવાન થવા માગે—સાચું સાચું,
કે સુંદર નાર હાથ લાગે—સાચું છે બેશક;
ભડકી તે સ્વપનાથી જાગે—સાચું સાચું,
દિન રાત બળે પ્રિતની આગે—સાચું છે બેશક.
(કોરસ) મરદ મથી મરે—ખરૂં ન તે ઠરે;
નહિ બનતું જે આ દુનિયામાં તે નારી તુરત કરે. ૨

છોડાવે બકબકતું ઠાલું—સાચું સાચું,
મંત્રોથી મુખને દે તાળું—સાચું છે બેશક;
ઢાંકે જઇફીનું અજવાળું—સાચું સાચું,
ધોળાં પર લગડાવી કાળું—સાચું છે બેશક.
(કોરસ) મરદ મથી મરે—ખરૂં ન તે ઠરે;
નહિ બનતું જે આ દુનિયામાં તે નારી તુરત કરે. ૩

ખોટા દાંતો ખુશબો બાલે—સાચું સાચું,
લાકડી તજી અકડી ચાલે—સાચું છે બેશક;
કંજૂસ સખી થઇ કૈં આલે—સાચું સાચું,
ઘડપણ સાંતી ફૂલીફાલે—સાચું છે બેશક.
(કોરસ) મરદ મથી મરે—ખરૂં ન તે ઠરે;
નહિ બનતું જે આ દુનિયામાં તે નારી તુરત કરે. ૪

ખાલી ભપકો તમ ના કરશો—સાચું સાચું,
વિન મ્હોતે ફોકટ ના મરશો—સાચું છે બેશક;
જગની બતરીસીથી ડરશો—સાચું સાચું,
તો સુખી અંતકાળે ઠરશો—સાચું છે બેશક.
(કોરસ) મરદ મથી મથી મરે—ખરૂં ન તે કરે;
નહિ બનતું જે આ દુનિયામાં તે નારી તુરત કરે. ૫

ગાયન ૭ મું.

સુખલી—(જુવો પાનું ૪૨ મું.

ભૈરવી—પદ.

(બાઈ હયા વિરદ્ધ કાં બોશી—એ રાહ.)

બાઇ, કપટ રચી પસતાઈ;
ઠગતાં હુંજ ઠગાઈ. ૧

બીજા કારણ ખાડો ખોદી;
તેમાં હુંજ પુરાઈ. ૨

ચોરોને ઘર ચોર પ્હરાણો;
તેવી મજ ગતિ થાઈ. ૩

ગાયન ૮ મું.

અસલાજી (જુવો પાનું ૪૭ મું.)

ખમાચ જિલ્લો—પદ.

(દરસન બિન અંખિયાં તરસ રહી—એ રાહ.)

જરથી જગમાં જશ છે ભાઈ;
જર વિન જાશે પસતાઈ. ૧

જર મધ જે ફુલમાં છે તે પર;
લાખ માખ છે લપટાઈ. ૨

જર છે શોભિત ઢોળ બદીપર;
એબ રહે સહુ છૂપાઈ. ૩

જર છે ડાચો જગના મુખમાં;
જર વિન મરશે અટવાઈ. ૪

ગાયન ૯ મું.

ઊકર—(જુવો પાનું ૫૧ મું.)

કલ્યાણ—(રાહ ઈંગરેજી—બંગાલી બાબુ.)

આજ કાલ તો જુવાનિયાઓ ભણી ગણી પરવારે ભાઇ,
માંગે ટેબલ ખુરસી કાગળ કલમો ખડિયા ભરી સિહાઇ;
મેંઢાંનાં ટોળાંની માફક ચાલે એક તરફ ઘસડાઇ,
ધંધા ઉપ્પર ઢાંકણુ વાળે મરે ચાકરી પર પછડાઇ.
(કોરસ) ઉત્તમ ખેતી મધ્યમ ધંધો નફટ ચાકરી ભીખ નઘાન;
જો ખેતી નહિ ખેડો ભાઈ ધંધા ઉપ્પર રાખો ધ્યાન. ૧

આફ્રીન છે હોરાઓને કદી ચાકરી નહિ કરશે,
મેંચિસ ફુદિયાંની બે પેટી પોકારી રસ્તે ફરશે;
ત્યાર પછી ઉન કેન્વસ દોરા વેચીને ગજવું ભરશે,
આજે લાખોના ધંધામાં ઝિપલાવાને નહિ ડરશે.
(કોરસ) ઉત્તમ ખેતી મધ્યમ ધંધો નફટ ચાકરી ભીખ નઘાન;
જો ખેતી નહિ ખેડો ભાઈ ધંધા ઉપ્પર રાખો ધ્યાન. ૨

ચાલિસ વરસો પર જે ખોજા ગલી ગલીએ ફરતા યાર,
માંથે મોટા બોજા ઉચકી ચને કુરમુરી કરી પુકાર;
તેઓ સ્હાસિક નિવડી ચીન વિલાયતના કરતાં વેપાર,
મોટાં મોટાં નામો કાડયાં પામ્યાછે જશનો સણગાર.

(કોરસ) ઉત્તમ ખેતી મધ્યમ ધંધો નક્ટ ચાકરી ભીખ નઘાન;
જો ખેતી નહિ બેડો ભાઈ ધંધા ઉપ્પર રાખો ધ્યાન. ૩

ફાટાં તૂટાં ચિંદડાં ને ગુણુપાટ જુની લેતા રખડી,
ખાંધે ચોખા ભરી મોટિયાં ઉઠાવતા તડકે રઝડી;
રફતે રફતે તેઓએ જો વળાંણુ ધંધાની પકડી.
જૈન વાણિયા ભલા ભાટિયા ઉગી નિકળિયા તન રગડી.
(કોરસ) ઉત્તમ ખેતી મધ્યમ ધંધો નક્ટ ચાકરી ભીખ નઘાન;
જો ખેતી નહિ બેડો ભાઈ ધંધા ઉપ્પર રાખો ધ્યાન. ૪

અસલ વખતના જુઓ પારસી ધંધામાંજ હતા માહેર,
ગાંધી પસ્તાક્યા તંબોલી વણુકર વસતા સ્હેરો સ્હેર;
ધંધો કરતાં ધાંન્ય વળી ધન પણ મેળવિયું રૂડી પેર,
તો આજે તેના બેટા કાં કરે ચાકરી ઘેરો ઘેર.
(કોરસ) ઉત્તમ ખેતી મધ્યમ ધંધો નક્ટ ચાકરી ભીખ નઘાન,
જો ખેતી નહિ બેડો ભાઈ ધંધા ઉપ્પર રાખો ધ્યાન. ૫

ગાયન ૧૦ મું.

શીરીન—(જુવો પાનું ૫૫ મું.)

ભૈરવી–પદ.

(ના મુજે સતા બલમાં—એ રાહ.)

શોખછે અજબ, સજની;
શોખિન દેછે—કરેછે રે કિમ્મત શોખપર ગજબ. ૧

શોખ ધુળને ગણે કિમ્મતી—શોખ વધારે દામ;
શોખે સોનું મોંઘું થાએ—શોખ શરાબી જામ. ૨

શોખ ઇલમને ઘણો વધારે—શોખે બેડો પાર;
શોખ વિના સહુ જાય અકારત—શોખે હલકો ભાર. ૩

શોખ અજબ હિમ્મત દે ભયમાં—શોખ પુરાવે આશ;
શોખ દેખતાં કરે આંધળાં—શોખે સત્યાનાશ. ૪

શોખ કરે બે અસર જગતમાં—શોખ બુરો ને નેક;
શોખ સ્વર્ગ કે નર્ક બતાવે—શોખ નિભાવે ટેક. ૫

શોખ સંકટો સદા નિવારે—શોખે દેહશત દૂર,
શોખ કરી ભજ તે સાહેબને—શોખે જો રબ નૂર. ૬

ગાયન ૧૧ મું.

શીરીન—(જુવો પાનું ૬૭ મું.)

બરવા માંડ--ગરબી.

(કેમ જાઉં નવરોજના રંગમાંરે—એ રાહ.)

ઘડપણે વિવાહ છે ખોટોરે,
કન્યા ન્હાની પતી બહુ મોટોરે;
જુઓ કાગ હંસનો જોટોરે. ૧

મા ન્હાનીને મોટીતો દીકરીરે,
પિતા લાગે જો પતી સાથ નીસરીરે;
બહુ ચાલે પિછાનમાં ઘોટોરે. ૨

ગયાં બાલો બુઢાનાં પાકીરે,
નહિ મોઢાંમાં દાંત એક બાકીરે;
દ્રવ્ય થકી દિશે ગલગોટોરે. ૩

ધણી નહી ધન્ય સાથ પરણેરે.
ખરે રાજી પતીને મરણેરે;
જે પરણે બુઢો જાઇ ઘોટોરે. ૪

ધણી પોરે જવાની ત્યારીરે,
રડે છોકરાં દ્રવ્ય લે ન્યારીરે;
ફરી બાજો કરે શું ટોટોરે. ૫

ગાયન ૧૨ મું.

શીરીન—(જુવો પાનું ૭૦ મું.)

ભૈરવી—દાદરો.

(કેહ મત હમાં મેરા કોઇ નહી.—એ રાહ.)

થઇ મુજપર રબની મ્હેર ઘણી;
પામી, ધાર્યો આજ ધણી. ૧

લાખ શુકર હું કરૂં જિગરથી;
થાઇ ભાગ્યવંતી પરણી. ૨

સસરાજી શુભ ઘડિ પલ મુરતે;
આપો આશિર્વાદ ગણી. ૩

ગાયન ૧૩ મું.

સઘલાઓ—(જુવો પાનું ૭૧ મું.)

રાહ ઈંગરેજી—(હોમ સ્વીટ હોમ.)

આ ખેલ જોઈ ચેતજો દરએક નર ને નાર,
નિત નેક રાખી નેમ ધન ખરચી તરો ભવ પાર,
કંજૂસ લોભીનો જુવો આ છે ખરોજ ચિતાર,
તજજો સદા બદ કામને ભજજો સદા કરતાર.
(કોરસ) આજ—ખેલ—તો થયો તમામ;
માની એહસાન—કરિયે અમો સલામ. ૧

લખલૂટ પણ થાશો ન કોઈ જોઇ દોલત પૂર,
નહિતો બની મોહતાજ કરશો આબરૂની ધૂર.

પૈસો જમાવી નેકિથી કાપી બદી થઇ સૂર,
શુભ કામથી જશ પામજો બદનામથી રહિ દૂર.
(કોરસ) આજ—ખેલ—તો થયો તમામ;
માની એહસાન—કરિયે અમો સલામ. ૨
ખોટા તર્જોની ઢોંગ તેમાં છે નહી કૈં માલ,
[illegible]શો કદી દુનિયા તોય છે આખરે બદ હાલ.
ર જોઇ નહિ કદિ સાંખશે રબ આ ઠગારી ચાલ,
થઇ નેક કહે ફિરોજ નિત રાજી કરો રખવાલ.
(કોરસ) આજ—ખેલ—તો થયો તમામ;
માની એહસાન—કરિયે અમો સલામ. ૩

ધી બોંબે આર્ટ જમશેદ પ્રીંટીંગ પરેસ કમપની, લીમીટેડ.